

Република Македонија
Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ 2012

МИНИСТЕРСТВО ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2012

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

2013 година

ПРЕДГОВОР

Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е публикација која се осврнува на остварувањата на земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија и активностите на Министерството за 2012 година.

Извештајот се состои од десет поглавија. Во ова издание, на почетокот се изложени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската Унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Понатаму, даден е осврт на макроекономската состојба на Република Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, како и трговијата со земјоделско-прехранбени производи. Исто така, во извештајот се третираат аспектите на безбедност на храна и одржливо управување со природните ресурси, а опфатени се трендовите во образованието, науката и трансферот на знаења.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè поединечните извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. Секако, како значаен извор на податоци се јавува Државниот завод за статистика на Република Македонија. Покрај објавените публикации и официјални извори, во некои делови на извештајот се користат и стручни процени.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2011 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба меѓу учесниците во земјоделско-прехранбениот сектор.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Љупчо Димовски

СОДРЖИНА

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ	5
1. Политика за земјоделство и рурален развој	5
2. Политики за поддршка на земјоделството.....	6
3. Политика за поддршка на руралниот развој.....	7
4. Други политики поврзани со руралниот развој	10
4.1 ИПАРД програма - програма за земјоделство и рурален развој	10
4.2. Директна финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2012 година	15
5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.....	17
1. ЕУ интеграција	19
2. Меѓународна соработка	25
III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА.....	28
1. Институционална поставеност на МЗШВ	28
1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)	29
1.2. Единствен Регистер на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)	30
1.3 LPIS - Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП)	31
IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР	33
1. Географски карактеристики, клима и население	33
2. Макроекономска рамка	35
3. Општи состојби во агрокомплексот	36
4. Главни карактеристики кај структурата земјоделските стопанства.....	36
4.1. Типологија на земјоделските стопанства	37
4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства	39
5. Карактеризација на руралните средини.....	40
5.1. Образование во руралните средини	41
5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини	42
V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР.....	42
VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА.....	48
1. Растително производство	48
1.1. Житни култури.....	48
1.2. Индустриски култури	50
1.3. Фуражни култури.....	52
1.4. Градинарски култури	54
1.5. Овощарство	56
1.5.1. Преработка на овошје и зеленчук	57
1.6. Лозарство и винарска индустрија	62
1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ	65
2.1 Говедарство	66
2.2. Овчарство	67
2.3. Козарство	68
2.4. Свињарство	69
2.5. Живинарство	69
2.6. Пчеларство.....	70
2.7. Одгледување на полжави.....	70
3. Политика на квалитет и органско земјоделство	71
3.1. Политика за квалитет.....	71
3.2. Органско земјоделство	72
4. Рибарство.....	73
5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи.....	74
5.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи.....	74
VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА.....	82
1. Ветеринарна политика	83

1.1. Здравствена заштита на животните	83
1.2. Систем на идентификација и регистрација на животните (ИиР).....	87
1.3. Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија	90
1.4. Ветеринарно јавно здравство	90
1.5. Контроли на храната од неживотинско потекло	91
1.6. Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ	91
1.7. Лаборатории	91
2. Фитосанитарна политика.....	92
3. Управа за семе и саден материјал	93
4. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ).....	94
VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ.....	100
1. Земјоделско земјиште	100
2. Шумарство – сектор за шумарство и ловство.....	101
2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор	101
2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси	102
2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството	103
2.4. Ловство и ловен туризам	103
3. Управа за водостопанство	104
3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници	104
3.2 Имплементација на Законите	104
3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување	105
3.4. Капитални проекти во водостопанството	107
4. Управа за хидрометеоролошки работи.....	109
4.1 Климатски подрачја во Република Македонија	109
4.2 Агromетеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2012 година	110
IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ	112
1. Образование во биотехничките науки	112
1.1 Земјоделски средни училишта	112
1.2 Високо образование во земјоделството.....	112
2. Наука и истражување	114
3. Советодавни и консултативни услуги	115
3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)	115
4. Систем на обуки (неформално образование).....	116
X. ПРИЛОЗИ.....	118
Прилог 1. Листа на заштитени имиња на вина.....	118
Прилог 2. Трговската размена со групата на риби и производи од риби.....	120
Прилог 3: Преглед на најзастапени цени на пазарите на големо и мало за позначајните земјоделски производи за 2012 година	121
БИБЛИОГРАФИЈА	128
КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ.....	129

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по услугите и индустријата во економијата на Република Македонија.

Зголемениот конкурентски притисок во процесите на интензивна интеграција во меѓународните текови на размена на стоки, а првенствено со пристапувањето на Република Македонија кон СТО и потпишувањето на други билатерални и мултилатерални договори за слободна трговија, е сериозен предизвик за македонското земјоделство.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ (Common Agricultural Policy-CAP) кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат превид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Македонија за Европската Унија. Поради неодржливата состојба на руралните подрачја во Република Македонија, како и насоките на ЕУ во сè позначајната финансиска поддршка на руралниот развој, во јануари 2007 година, Владата на Република Македонија донесе Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник на Република Македонија, бр. 134/07). Донесувањето на овој закон, како највисок правен акт во земјоделството, претставува појдовна основа на реформите и фундамент на развојот не само на секторот, туку и на македонската економија во целина.

Следствено на Законот, во јуни 2007 година, се донесе Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 со јасни меѓусебно поврзани цели, со што Владата (особено Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство – МЗШВ) и институциите и интересните групи (руралното население, земјоделците и земјоделските здруженија, групите на производители и преработувачи) обезбедија повеќегодишен референтен материјал – стратегија и инструмент за развој на македонското земјоделство и руралните области. Исто така, се воспостави база за поддршка на нацртот на хиерархиски пониски оперативни планови за земјоделство и рурален развој, особено Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој (ИПАРД) и за нивната дискусија со Европската комисија.

Целта на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој е да допринесе кон постигнување на Стратешката цел наведена во Националниот план за економски развој 2007-2009 која гласи: “Зголемување на меѓународната конкурентност на земјата која е потребна за одржлив економски раст и поголема вработеност”.

Во декември 2007 година Европската Комисија го усвои ИПАРД Планот на Република Македонија за период 2007-2013. Со овој чин Република Македонија ги исполни утврдените рокови за искористување на ИПАРД фондовите кои се директно наменети за земјоделците, преработувачкиот сектор и развојот на руралните средини. Мерките во ИПАРД Програмата се фокусирани кон подобрување на конкурентноста на фармите и преработувачката прехранбена индустрија во одредени потсектори преку инвестициони вложувања во технолошката и пазарната инфраструктура, со цел зголемување на додадената вредност на земјоделските производи и усогласување со стандардите на ЕУ за квалитет, безбедност на храна, благосостојба на животните и заштита на животна средина.

Согласно новонастанатите состојби во ресорот во април 2010 година се донесе Новиот Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник бр.49/2010).

МЗШВ е управувачки орган за руралниот развој во Република Македонија кој ги планира, следи и ги оценува активностите и програмите, ги координира активностите на различните институции од секторот и врши супервизија на финансиските функции кои се однесуваат на руралниот развој. Оваа институција е партнер одговорен за целокупната соработка со ЕК во областа која управува со земјоделството и со руралниот развој.

2. Политики за поддршка на земјоделството

Стратешката одлука за воведување на сеопфатните политики за поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2007 година беше овозможено со одлуката на Владата на Република Македонија за алоцирање на значително повисоки средства наменети за политиките на државна поддршка на земјоделството и руралниот развој и на нивно повеќегодишно планирање со континуирано зголемувачки износ на годишна основа. Позитивниот нагорен тренд на издвојувања во земјоделството и руралниот развој продолжија и во периодот после 2009 година и покрај негативното влијание на светската финансиска криза.

Законот за земјоделство и рурален развој од 2010 година кој е надоградување на законот од 2007 година, претставува системска основа за земјоделските политики на поддршка кои во голема мера се прилагодени и со политиките на Заедничката земјоделска политика (во понатамошниот текст ЗЗП) на Европската унија (во понатамошниот текст ЕУ), и истиот ги вклучува одредбите за програмирање и имплементација на државните политики и мерките на директна поддршка за земјоделството и руралниот развој, организација на пазарите со земјоделски производи и за државната помош во земјоделството. Како институционален одговор на ефектите на светската економска криза со законските измени од 2010 година се обезбеди и можност за опционално воведување на пазарни интервенции, а беа нагласени и политиките на поддршка на здружувањето на земјоделските производители.

Согласно овој закон, за долгорочно планирање на националната земјоделска политика а во насока на остварувањето на секторските цели се донесува Национална стратегија за земјоделството и руралниот развој која беше донесена за периодот 2007-2013 година, и која се реализира преку спроведување на тригодишна Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој за следниот период 2013-2017 година, го одразува континуитетот на интересот на македонската држава за развојот на земјоделството и руралните средини, преку понатамошно унапредување на воспоставените политики во насока на зголемување на нивната ефикасност да обезбеди поддршка на земјоделскиот сектор во неговото соочување со предизвиците на отворениот и променлив пазар и да обезбеди одржлив развој на руралните средини.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој е плански и оперативен документ за спроведување на националната политика за земјоделство и рурален развој која ги содржи политиките на пазарно-ценовна политика и мерки на рурален развој, нивните мерките и инструменти презентирани во временски контекст и со индикативна финансиска рамка. Всушност програмата ги поврзува стратешките документи на политиките пред сè Националната стратегија за земјоделството и руралниот развој и повеќегодишното буџетско планирање, со годишните оперативни програми и годишни уредби за спроведување на земјоделските и рурални политики.

2.1 Развој на политиките на поддршка на земјоделството во претходниот плански период

Врз основа на препознаеното значење на земјоделскиот сектор, почнувајќи од 2007 година, Владата на Република Македонија го вброи земјоделството како еден од своите економски приоритети спроведувајќи комплементарни и сеопфатни политики во насока на обезбедување на значителна финансиска и друга поддршка на секторот за подигање на неговата конкурентност и подобрување на условите за живот во руралните средини.

Во таа насока беа поставени неопходните правни и институционални услови за воведување на нови политики на поддршка согласно потребите на секторот и позитивните искуства на земјите кои спроведуваат организирана земјоделска политика, како и беа алоцирани значително поголеми финансиски средства за таа намена во однос на претходниот период.

Табела 1. Вкупна реализација на финансиски средства за периодот 2009-2012 година (во денари)

Година	2009	2010	2011	2012
Вкупно средства	3.925.000.000	5.326.700.000	6.233.500.000	6.932.000.000

Извор: МЗШВ, АФПРЗ

Политиките на поддршка беа поставени така да овозможат создавање на поволна деловна клима за инвестирање во земјоделскиот сектор во насока на подобрување на конкурентноста на македонското земјоделско производство. Политиките обезбедуваа подеднаков пристап на потенцијалните корисници без преферирање на категории и победници.

Пропорционално најголем дел од средствата за поддршка на земјоделството и руралниот развој, се алоцираат за политиките на директни плаќања додека остатокот за нововведените мерки за рурален развој преку кои се кофинансираат инвестициите за зголемување на обемот на производство и осовременување на земјоделските стопанства и преработувачките капацитети.

Покрај финансиската поддршка, земјоделските стопанства беа поддржани преку интензивно доделување на земјоделско земјиште во државна сопственост, ослободување или намалување на данокот на добивка и преференцијални социјални плаќања, како и со обезбедување на бесплатни советодавни служби и рурални кредити со поволни услови преку Земјоделскиот кредитен дисконтен фонд.

Како посебно значајни мерки за поддршка на земјоделците во последниот период се издвојуваат и напорите на владата за поддршка на формирањето на земјоделски задруги, зајакнување на договорното производство и започнување на важните политики за консолидација на земјоделското земјиште. Во последните две години владата, исто така, особено внимание посветува на подобрување на маркетинг инфраструктурата со обезбедување услови за инвестирање во нови откупни логистички центри кои треба да го помогнат пласманот на земјоделските производите, пред сè од помалите производители.

Како резултат на воведување на новите мерки и олесување на пристапот кон политиките на поддршка, бројот на корисници е зголемен многукратно од 13.000 корисници во 2005 година на околу 105.000 стопанства во 2012 година. Сепак, бројот на корисници на мерките на поддршка (55% од вкупниот број на 192.000 земјоделски стопанства, според пописот за земјоделство), зборува за таргетирана политика насочена кон стопанствата со развоен потенцијал.

3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини; реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој

Изборот на мерки ги следи националните приоритети кон остварување на развојните цели во земјоделството и за развој на руралните средини во Република Македонија, при тоа почитувајќи ја стратешката определба за прилагодување на националната земјоделска политика кон Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ и стекнатите искуства во врска со спроведување на мерките во досегашниот период.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку Годишните програми за рурален развој во периодот 2007-2012.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехрамбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитот и животната средина.

Временскиот распоред за спроведување на мерките е одреден од аспект на неопходните системски предуслови и институционални подготовки за ефикасно спроведување на мерките со примена на принципите за добро буџетско финансирање кои подразбираат покрај дефинирани индикатори за следење на ефикасност и ефективност на мерките кон реализација на поставените и примена на контролни активности за административна проверка за наменско трошење на јавните расходи. Воедно при дефинирање на мерките за рурален развој временскиот распоред за примена на мерките во една кохерентна рамка за успешна политика за рурален развој, земени се предвид циклусите на програмирање на мерките во ИПАРД Програмата и периодот неопходен за нивна претходна акредитација за спроведување во согласност со буџетските принципи на ЕУ.

Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата се следните:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор)

- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко)

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

- Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

- Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

2. Мерки кои се применуваат во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за период 2007-2012 година:

Во 2012 година:

1. Помош за обука и информирање на земјоделските производители во износ од 1.200.000 денари

2. Помош на млади земјоделци за започнување на земјоделска дејност во износ од 3.300.000 денари

3. Советодавни услуги за развој на земјоделството во износ од 1.700.000 денари.

4. Инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства во износ од 255.000.000 денари.

5. Инвестиции за зголемување на економската вредност на шумите во износ од 3.000.000 денари.

6. Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи во износ од 31.500.000 денари.

7. Инвестиции за инфраструктура за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството во износ од 88.638.000 денари.

8. Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност во износ од 11.100.000 денари.

9. Помош за вршење на земјоделска дејност за заштита и унапредување на животната средина во износ од 6.500.000 денари.

10. Воспоставување на систем за следење и анализа на автохтони раси на добиток и автохтони видови растенија за земјоделско производство (и создавање на генетски ресурси) во износ од 22.000.000 денари.

11. Диверзификација на економски активности во рурални средини во износ од 7.000.000 денари.

12. Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини во износ од 125.000.000 денари.

13. Поддршка за здобивање на знаења и вештини за подготвување и реализација на стратегии за локален развој на рурални средини во износ од 8.000.000 денари.

Вкупно за 2012 година 563.938.000 денари или 9.169.724.

Мерки за Техничка поддршка во земјоделството:

- Помош за маркетинг на земјоделски производи во износ од 60.000.000 денари.

Вкупно за 2012 година 60.000.000 денари или 975.610 евра

Планираните финансиски средства од националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој се реализираат преку Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој за кои се објавува јавен повик во јавните гласила во Република Македонија на која аплицираат заинтересираните лица (правни и физички), а интензитетот на поддршката во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти може да се движи од 50 – 100 % од вкупниот одобрен износ за кој – финансирање.

4. Други политики поврзани со руралниот развој

Кредити во земјоделскиот сектор

Во насока на поддршка на земјоделските производители со цел полесен пристап до финансиски средства под поволни услови, во 2010 година се формираше Земјоделскиот кредитен и дисконтен фонд (ЗКДФ) претставен во форма на кредит и земјоделски Фонд за попуст. Земјоделскиот кредитен и дисконтен фонд (ЗКДФ) е одговорен за исплата на барањата за кредити и се базира на договор / Меморандум за разбирање помеѓу Владата на РМ и финансиските институции. Финансирањето е 20% од финансиските институции и 80% од средствата на ЗКДФ кои пак се формирани од ИФАД 1 и ИФАД 2, PSDL, ЕИБ заем аранжмани.

Преку ЗКДФ се финансираат следните кредитни категории:

- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за производство на примарни земјоделци до 100.000 евра по корисник, со каматна стапка од 4% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6% ако е исплатен преку штедилниците;
- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за малите и средни претпријатија со примарна дејност во агро-преработката на храна, до 200.000 евра по корисник, со каматна стапка од 5% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6,5% ако е исплатен преку штедилниците;
- кредит за купување на капитални инвестиции и оперативни трошоци за малите и средните претпријатија, со цел извоз на агро-прехранбени производи, до 200.000 евра по корисник, со каматна стапка од 5% на годишно ниво, ако кредитот е исплатен преку комерцијалните банки или 6,5% ако е исплатен преку штедилниците.

Условите на отплата и периодот на отплата се во надлежност на финансиските институции во согласност со нивната кредитна политика. Редовниот период на отплата е 7 години за капитални инвестиции, од кои 3 години грејс период и се за оперативните трошоци, со рок на отплата 3 години и со 1 година грејс период.

Во 2012 година администрирањето на ЗКДФ го превзема Македонска Банка за поддршка на развојот каде во првата половина од 1 јануари до 30 јуни се финансирани земјоделски производители, агрокомплексот и правни и физички лица кои се занимаваат со трговија на земјоделски производи.

4.1 ИПАРД програма - програма за земјоделство и рурален развој

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007 - 2013 започна веднаш по донесувањето на одлуката за пренос на правото на управување со средствата наменети за Компонента V на ИПА за рурален развој (ИПАРД), доделена од страна на Европската Комисија на 18 декември 2010 година (Одлука на Комисијата Бр. (Ц) 2009/987/ЕУ).

Преносот на правото т.н. акредитација се однесува на трите мерки од ИПАРД Програмата:

- **Мерка 101** – Инвестиции во земјоделски стопанства за реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ.
- **Мерка 103** – Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ.
- **Мерка 302** – Диверзификација и развој на рурални економски активности ЕУ.

Во текот на 2012 година објавени се два јавни повици или вкупно седум јавни повици сметајќи од почетокот на спроведување на ИПАРД Програмата. Првиот јавен повик во 2012 година (01/2012) беше објавен на 31^{ви} март, а вториот (02/2012) на 29^{ти} септември. Двата јавни повици имаа имаа временски рок од 45 календарски денови за доставување на апликацискиот пакет. Од објавувањето на првиот јавен повик во 2009 година, во АФПЗРР пристигнаа вкупно 660 барања. 176 од нив се одобрени, а 88 исплатени.

Табела 2. Преглед на барања и јавни трошоци за јавните повици за ИПАРД програмата во 2010 година.

	01/2009			01/2010		
	поднес ени	одобре ни	исплате ни	поднес ени	одобре ни	исплате ни
M101	58	15	10	67	25	17
M103	41	11	9	25	11	5
M302	34	1	/	20	/	/
Вкупно	133	27	19	112	36	22
Јавни трошоци во EUR						
M101	2.468.016	763,926	374,106	1.379.841	519.150	90,532
M103	4.862.704	1,180,613	794.573	3.705.842	1.569.856	817,972
M302	1.922.640	26.582	/	1.330.569	/	/
Вкупно	9.253.360	1,971,121	1,168,679	6.416.252	2.089.005	908,504

Извор : МЗШВ, 2012

Табела 3. Преглед на барања и јавни трошоци на јавните повици за ИПАРД програмата во 2011 год.

	01/2011			02/2011			03/2011		
	поднес ени	одобре ни	исплат ени	поднес ени	одобре ни	исплат ени	поднес ени	одобре ни	исплат ени
M101	39	24	9	30	16	8	52	25	17
M103	13	9	3	11	6	3	14	2	1
M302	22	7	/	19	1	/	26	/	/
Вкупно	74	40	12	60	23	11	92	27	18
Јавни трошоци во EUR									
M101	888.279	714.541	83,406	245.250	89,001	24,900	542.713	145,629	54,985
M103	1.718.237	1.128.352	319,152	975.366	781.416	392,718	1.822.064	116,725	80,978
M302	1.184.614	325.950	/	1.588.956	99.260	/	2.084.802	/	/
Вкупно	3.791.129	2.168.844	402,559	2.809.571	969,676	417,618	4.449.850	262,354	135,963

Извор : МЗШВ, 2012

Табела 4. Преглед на барања и јавни трошоци на јавните повици за ИПАРД програмата во 2012 година.

	01/2012			02/2012		
	поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
M101	34	11	6	41	8	/
M103	15	3	/	6	1	/
M302	18	/	/	14	/	/
Вкупно	67	14	6	61	9	/
Јавни трошоци во EUR						
M101	352,861	65,037	20,163	505,569	26.629	/
M103	1,756,801	258,016	/	1,072,446	32.870	/
M302	1,292,698	/	/	1,295,527	/	/
Вкупно	3,402,359	323,052	20,163	2,873,543	59.499	/

Извор: МЗШВ, 2012

За **мерката 101** - За време на спроведувањето на ИПАРД Програмата вкупниот број на одобрени барања во M101 достигна 116 (69% од вкупниот број на одобрени барања во ИПАРД). Целосната сума на инвестиции во проектите изнесува 4.405.842 €, од кои 2.297.283 € се средства од ИПАРД. Соодветно на ова, вкупната сума на одобрени ЕУ средства изнесува 1.722.962 €.

Стапка на одобрување по приоритетни сектори:

- Производство на млеко = 18,2%,
- Градинарство = 27,3%
- Производство на месо = 29,1%
- Лозови насади = 33,3%
- Овошни насади = 41,6%

За **мерката 103** - беа одобрени 42 проекти под M 103 (25% од вкупниот број на одобрени барања). Вкупната вредност на инвестициите достигна 10.069.954 €, од кои 5.034.977 € се од ИПАРД фондовите. Соодветната вкупна вредност на одобрената помош од ЕУ изнесува 3.776.233 €.

Стапката на одобрување во приоритетните сектори е:

- Преработка на месо = 25%;
- Винарство = 27%;
- Преработка на О/З = 35%;
- Преработка на млеко = 40%.

Во **мерката 302** - ИПАРД Агенцијата одобри 9 барања под M302 (5,4% од вкупниот број на одобрени барања). Вкупната вредност на инвестициите достигна 903.584 ЕУР, од кои 451.792 € се од ИПАРД фондовите. Соодветната вредност на одобрената помош од ЕУ изнесува 338.844 €.

Стапката на одобрување за мерката 302 изнесува 5.8%. Стапката на одобрување во приоритетниот сектор и поддршката на микропретпријатија во рурални средини изнесува 12,3%, а во приоритетниот сектор промовирањето на активности од рурален туризам е 1.3%.

Подготовка и усвојување на четврта измена на ИПАРД Програмата 2007-2013

Четвртиот пакет на измени на ИПАРД Програмата се однесуваше на дополнувања во финансиските табели, за да се вклучат средствата предвидени за 2012 година во износ од 17.991.604 €, за да се дополнат постоечките мерки за олеснување на нивното спроведување и последователно да се придонесе кон подобрена апсорпција на расположливите средства. Измените и дополнувањата на постоечките

мерки се однесуваа на проширување на опсегот на прифатливи инвестиции, појаснување на критериумите за прифатливост со воведување на продолжен рок за имплементација на ново воведени стандарди, проширување на обемот на корисници и максималниот прифатлив износ по корисник. Исто така, беа воведени нови инвестициски активности Мерка 302, како што се воспоставување и надградба на активности за не-земјоделско производство во руралните области, вклучувајќи развој на мали капацитети за преработка на храна; Унапредување на активности кои не се однесуваат на производство на храна; Воспоставување и модернизација на откупни центри за шумски производи; Промоција на традиционални занаети и поддршка за обезбедување на руралните услуги (неземјоделски); Инвестиции за диверзификација на земјоделскиот приход со воведување на алтернативни системи на земјоделско производство; Инвестиции за обезбедување на земјоделски услуги во руралните области вклучувајќи Инвестиции за воспоставување на "Машински прстени" и Воспоставување и надградба на приватните ветеринарни услуги. Кај инвестициите за рурален туризам, можностите за овие активности беа дополнително обработени, а условите за прифатливост беа поедноставени. Фокусот на четвртата измена на Програмата беше ставен на Мерка 302, како резултат на ниските перформанси во имплементацијата и високиот степен на одбиени проекти.

Четвртата модификација на ИПАРД програмата беше усвоена на 21.12.2012, од страна на Управниот комитет и на 13.12.2012 Комисијата ја донесе Одлуката за изменување на ИПАРД Програмата.

Подготвителни активности за воведување на нови мерки во рамки на ИПАРД програмата 2007 - 2013

Во врска со активностите за програмирање на нови мерки, Телото за управување со ИПАРД има преземено подготвителни активности за подготовка и спроведување на М 202 - Имплементација на стратегиите за локален развој (ЛИДЕР), М 301 - руралната инфраструктура и М 303 - Унапредување на обуките. Во 2012 година, Телото за управување со ИПАРД формираше работна група на засегнати институции одговорни за подготовка на правна основа за воведување на ЛИДЕР пристапот во ИПАРД програмата. Ова резултираше со подготовка на стратегија за воведување на LEADER пристапот како дел од политиката за рурален развој. Исто така, два правилника (за формата и содржината на стратегија за локален развој и регистрација на ЛАГ во Министерството) беа подготвени од страна на работната група како конечен предлог. Официјално усвојување на сите овие документи се очекува во почетокот на 2013 година. Техничкото фише за М 303 - Унапредување на обуките беше предмет на консултација со засегнатите страни во јули, 2012 година како и техничкото фише за М 301- Рурална инфраструктура, за кое се разговараше со општините за време на пошироки консултации во декември 2012 година. Мерките ќе бидат предмет на предлогот за петта модификација на ИПАРД Програмата во 2013 година, како дел од финансиската модификација која ќе ги вклучува обврските за 2013 и корекција на износот планиран за 2009 со исклучување на износот за поврат на средства. Во фокусот на активностите во 2013 година ќе бидат зголемени интензивни подготовки во врска со процедурите за спроведување, како и обуки и информирање на потенцијалните корисници за подобрување на апсорпцијата на расположливите средства штом ќе започне спроведувањето на измените.

Координација на работата на ИПАРД Мониторинг Комитетот (МК)

Комитетот за следење на ИПАРД (МК) е основан во согласност со член 36 од Рамковниот договор на ИПА со министерската одлука бр 02/1602/1 од 6 Февруари, 2009 година. Тој има 24 членови со право на глас, вклучувајќи го и претседателот, поделени на владини и невладини претставници. Г-дин Зоран Коњановски е претседател на МК, назначен од страна на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство со решение бр 16-9598/1 од 2011/10/12.

Комитетот за следење на ИПАРД одржа два состаноци во извештајниот период: 10ти и 11ти состанок.

На 10-тиот состанокот одржан во Скопје во Јуни, го разгледа предлогот за четврта модификација на ИПАРД Програмата и го овласти Телото за управување со ИПАРД, да ги превземе сите понатамошни активности околу техничките измени се до конечно усвојување на предлогот од страна на ЕК.

На 11-тиот состанокот одржан во Скопје во Декември, го одобри Годишниот Акционен план за имплементација на мерката 501 Техничка Помош и го усвои Годишниот Комуникациски план за 2013.

Подготвителни активности за агро-еколошки мерки

Во ноември 2010 година започна проектот од ИПА Компонента I за:

- поддршка при подготовките на агро-еколошките мерки, со кој се планира техничка помош за финализација на агро-еколошките мерки и нивно воведување во ИПАРД Програмата,
- поддршка на АФПЗРР за изготвување на процедури за спроведување на агро-еколошки системи и
- поддршка во институционално организирање и изготвување на законска регулатива за спроведување на мерките.

Проектот предвидува и поддршка за информирање на потенцијалните корисници за мерките, тренинг и едукација на советодавната и инспекциската служба. Согласно планот на активности за воведување на оваа мерка во јуни 2011 беа изготвени предлог мерките кои до септември 2011 беа предмет на јавни консултации до заокружувањето на финалниот предлог во форма на измена на ИПАРД програмата.

Во Мај 2012 беше изготвена Нацрт Агро-еколошка програма за спроведување на ИПАРД мерката 201.

Во 2012 година беа спроведувани активности од повеќе области кои се предуслови за спроведување на агро-еколошките мерки и тоа:

- воспоставување, следење и анализирање на состојбите со автохтоните земјоделски растенија и чување и обезбедување на задолжителни генетски резерви на автохтоните земјоделски растенија,
- воспоставување, следење и анализирање на состојбите со автохтоните раси на добиток и чување и обезбедување на задолжителни генетски резерви на автохтоните раси на добиток.
- воспоставување на систем за идентификација на земјишни парцели;
- Листа на посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина.

Активности за публицитет на ИПАРД програмата

Во Годишниот акционен план за спроведување на активностите за комуникација и публицитет за 2012 година, кој беше усвоен на 9-от Комитет за следење на ИПАРД, беа предвидени групи на активности со институции и одговорност за реализација и цел која треба да се постигне. Планираните активности поодделно се однесуваат на:

1. Ажурирање на интернет страната www.ipard.gov.mk ;
2. Организација на ИПАРД инфо денови;
3. Работилници и семинари;
4. ИПАРД форум и панел дискусии за проблемите во текот на процесот на поднесување на барањата за користење на средства од ИПАРД Програмата 2007-2013 год.;
5. Учество на саеми;
6. Појавувања на национални и локални радио и телевизии;
7. Годишна објава на листа на крајни корисници на помош од ИПАРД Програмата;
8. Објавување на годишен извештај за спроведување на ИПАРД Програмата;
9. Печатење и дистрибуција на барања за користење на средства од ИПАРД Програмата, упатство за корисници, објава на јавен повик и останата документација неопходна за потенцијалните корисници во однос на мерките од ИПАРД Програмата
10. Промоции на добри практики на ИПАРД проекти;
11. Промотивна кампања за дополнителни ИПАРД мерки;
12. Кампања „Учиме за ИПАРД“;
13. Дополнителни активности по однос на публицитет на ИПАРД Програмата и
14. Соопштенија и конференции за јавноста

Институции кои имаа одговорност за спроведување на горенаведените активности и тоа соодветно со надлежностите и функциите кои ги извршуваат беа: Секторот за управување со ИПАРД, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) и Агенцијата за поттикнување на развој на земјоделството (АПРЗ).

4.2. Директна финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2012 година

Политиката на развој на земјоделството и руралните подрачја соодветно е поддржана со буџетската поддршка која треба да ги овозможи планираните активности и резултати до 2013 година.

Се реализира преку: директни плаќања (субвенции) по хектар во производството на растителни култури и по грло во сточарството.

Политиката за рурален развој е вториот финансиски инструмент за економски и социјален развој на руралните подрачја, со цел да го спречи процесот на депопулација, и од друга страна да ги истакне природните и наследните вредности како дел од културното наследство на Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2012 година најголемиот дел од средствата се наменети за инвестиции за подобрување на конкурентноста и модернизација на земјоделските стопанства и за подобрување на квалитетот на животот во руралните средини.

Табела 5. Тренд на националниот и МЗШВ планиран буџет во периодот 2007-2012 (МКД 000')

	2007	2008	2009	2010*	2011	2012
МК Буџет	79 552 497	89 397 520	115 399 000	161 838 801	168 069 270	169 198 000
МЗШВ	2 002 140	1 524 000	1 542 295	1 679 546	1 520 581	1 430 443
АФПЗРР	/	4 257 000	6 007 941	6 068 110	7 053 757	7 931 335
АХВ	/	/	/	/	445 628	409 211
Структура	2,52%	4,8%	5,2%	4,7%	5,36%	5,7%

Извор: Годишен буџет на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 180/201), АХВ-Агенција за храна и ветеринарство на Република Македонија, (*Вкупен Буџет)

Табела 6. Преглед на средства по Програмата за директна финансиска поддршка во земјоделството во 2012 година

Ред. Бр	Име на мерката	Вкупен износ (МКД)
Мерки за поддршка на доходот на земјоделските стопанства		
1.	Директни плаќања за растително производство	3 492 500 000
2.	Директни плаќања за сточарско производство	2 336 500 000
3.	Директни плаќања за органско земјоделско производство	130 000 000
Мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделството (државна помош во земјоделството)		
4.	Помош за премии за осигурување	35 000 000
5.	Помош за заштита на земјоделското земјиште	3 000 000
6.	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	3 000 000
7.	Помош во сточарскиот сектор	8 000 000
8.	Помош за воведување на повисоки стандарди на квалитет	16 000 000
9.	Материјални трошоци за спроведување на Програмата	8 000 000
10.	Пренесени обврски од програмите за финансиска поддршка во земјоделството од предходните години	900 000 000
Вкупно		6. 932. 000.000

Извор : МЗШВ, 2012 (Сл.весник 22)

Табела 7. Програма за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2012 година

Ред. Бр.	Група на мерки/Мерки	во MKD
1.	Зголемување на конкурентноста на земјоделското производство	395.438.000
1.1	Помош за обука и информирање на земјоделските производители	1.200.000
1.2	Помош на млади земјоделци за започнување на земјоделска дејност	3.300.00
1.3	Советодавни услуги за развој на земјоделството	1.700.000
1.4	Инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства	255.000.000
1.5	Инвестиции за зголемување на економската вредност на шумите	3.000.000
1.6	Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи	31.500.000
1.7	Инвестиции во инфраструктура за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството	88.638.000
1.8	Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност	11.100.000
2.	Мерки за унапредувањето на животната средина и руралните предели	28.500.000
2.1.	Помош за вршење на земјоделска дејност за заштита и унапредување на животната средина	6.500.000
2.2	Воспоставување на систем за следење и анализа на автохтони раси на добиток и автохтони видови растенија за земјоделско производство (и создавање на генетски ресурси)	22.000.000
3.	Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности	140.000.000
3.1	Диверзификација на економски активности во рурални средини	7.000.000
3.2	Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини	125.000.000
3.3	Поддршка за здобивање на знаења и вештини за подготвување и реализација на стратегии за локален развој на рурални средини	8.000.000
Вкупно		563.938.000

Извор: МЗШВ (Сл. Весник 34/2012)

Дел од средствата на овој дел во износ од 124.000.000,00 денари се наменети за:

Ред. Бр.	Група на мерки/Мерки	во MKD
1.	Помош за обезбедување на техничка поддршка во земјоделството	60.000.000
1.1	Помош за маркетинг на земјоделски производи	60.000.000
2.	Материјални трошоци за спроведување на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој	64.000.000
2.1	Изработка и печатење на обрасци и упатства за корисниците и огласување на информации	2.200.000
2.2	Трошоци за спроведување на контрола на лице место	800.000
2.3	Организирање и спроведување на обуки на потенцијалните корисници за користење на средствата од оваа програма	1.000.000
2.4	Трошоци за воспоставување на регистри, бази на податоци и системи за контрола за спроведување вна мерки за рурален развој согласно Законот за земјоделство и рурален развој	12.000.000

2.5	Трошоци за изработка на студии и анализи за ефектите и ефикасноста на мерките од програмата	8.000.000
2.6	Инвестициони вложувања за реализација на апликативни и базични научно-истражувачки проекти и воспоставување на показно-демонстративни подрачја врз основа на доставен и одобрен повеќегодишен план за реализација	15.000.000
2.7	Набавка на основни средства-наменски возила за теренско промовирање на мерките од програмите за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	15.000.000
2.8	Трошоци за спроведување на едукативни и информативни кампањи за земјоделците	7.000.000
2.9	Трошоци за изработка на геодетски елаборати	3.000.000
Вкупно		124.000.000

Извор: МЗШВ (Сл. Весник 34/2012)

Дел од средствата на овој дел во износ од 12.000.000,00 денари се наменети за:

Ред. Бр.	Група на мерки/Мерки	во MKD
1.	Државна помош во земјоделството	12.000.000
1.1	Помош Де Минимис	12.000.000

Извор: МЗШВ (Сл. Весник 34/2012)

5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој

Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (во натамошниот текст АФПЗРР) е оперативен орган, основан како самостоен орган согласно Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој („Службен весник на Република Македонија“ број 72/07 и „Службен Весник на Република Македонија“ број 05/09) и е под директна одговорност на Владата на РМ.

Согласно член 2 од Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој („Службен весник на Република Македонија“ број 72/07) АФПЗРР е основана за остварување на следниве цели:

- спроведување на земјоделска политика и поддршка на руралниот развој во РМ;
- користење на средствата од претпристапната помош на Европската унија за рурален развој во согласност со критериумите пропишани во билатералните договори меѓу РМ и ЕУ;
- спроведување на заедничката рибарска политика на ЕУ во РМ;
- спроведување на мерките на државна помош во земјоделството;
- спроведување на други мерки кои ги утврдува Владата на РМ;

Според Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, АФПЗРР ги има следниве надлежности:

- спроведување на мерките за директни плаќања во земјоделството;
- интервенции на пазарот на земјоделски производи;
- имплементација на производните квоти;
- спроведување на мерките за рурален развој;
- реализација на средствата од претпристапната помош на ЕУ за рурален развој;
- спроведување на мерките за државна помош во земјоделството и
- вршење на други работи утврдени со закон.

Во составот на својата работа АФПЗРР спроведува административни контроли и контроли на лице место за комплетноста и соодветноста на пристигнатите апликации за финансиска поддршка. Во процесот на проверка на апликациите извршува постојана контрола на чија основа го пресметува плаќањето односно ги определува сумите за плаќање согласно националното и европското

законодавство. Дополнително се грижи за правилно и навремено плаќање на средствата на крајниот корисник и за тоа ги известува владините институции на Р. Македонија и институциите на ЕУ.

АФПЗРР има статус на самостоен орган на државната управа со својство на правно лице и работи согласно националното и соодветното ЕУ законодавство.

Со доделувањето на правото за управување со средствата од ИПАРД (Официјалната одлука беше објавена во Службениот весник на ЕУ (2009/987/EU од 18.12.2009 година) АФПЗРР покажа дека ги поседува потребните административни капацитети, стручност и знаење за управување со европските фондови во областа на руралниот развој.

Поаѓајќи од цврстата определба за развој на земјоделството и руралната средина, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој континуирано ги реализира Програмите за финансиска поддршка на земјоделството, финансиска поддршка на руралниот развој, финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата и ИПАРД Програмата.

Во текот на 2012 година Агенцијата објави два јавни повици за доставување на барања за финансиска поддршка од ИПАРД Програмата за мерките:

- Мерка 101 “Инвестиции во земјоделски стопанства за нивно реструктурирање и надградување за достигнување на стандардите од ЕУ” – приоритетна оска 1;
- Мерка 103 “Инвестиции во обработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи за нивно реструктурирање и надградување за достигнување на стандардите од ЕУ” – приоритетна оска 1;
- Мерка 302 “Диверзификација и развој на руралните економски активности” – приоритетна оска 3.

По шестиот повик 01/2012, се склучени договори за 14 барања во износ од 323.082 евра. На седмиот јавен повик 02/2012 се склучени договори за 11 барања, во износ од 69.230 евра.

Табела 8. Преглед на поднесени барања и склучени договори по мерки во 2012 година

Мерка	Бр. на примени барања	Број на склучени договори	Износ во евра
Мерка 101	75	21	101 304,00
Мерка 103	21	4	291 009,00
Мерка 302	32	0	0

Извор: АФПЗР, 2012

Од причина што ИПАРД Програмата 2007-2013 претрпе измени и IV-та модификација беше одобрена од Европската комисија во декември 2012, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој не беше во можност да објави трет јавен повик за 2012 година. Јавниот повик согласно измените на Програмата следи по добивањето на одобрување на измената на акредитираните процедури по кои работи Агенцијата.

Финансиска имплементација на ИПАРД Програмата

Во периодот од 01.01.2012 – 23.09.2013 година, од ИПАРД Програмата исплатени се 60 корисници во вкупен износ од 132.809.449,50 ден или (исплатен износ за финансиска поддршка). Од нив 33.202.366,50 ден. се национално ко-финансирање и 99.607.083,00 денари се ЕУ учество.

Престојна акредитација на останатите мерки од ИПАРД програмата

Агенцијата е во финална фаза за акредитација на мерка 501: Техничка помош и се очекува процесот на акредитација да заврши до крајот на 2013 година.

Од страна на АФПЗРР доставен е пакет процедури во септември 2011 година, а во текот на месец април 2012 година е извршена и ревизија на усогласеност со акредитациските критериуми наведени во Анекс I од Секторската спогодба, од страна на надворешна ревизорска куќа избрана на тендер.

Реализирање на Програмата за финансиска поддршка во земјоделството 2012

Вкупниот предвиден буџет за Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2012 година беше 6.932.000.000,00 денари обезбедени од Буџетот на РМ. Заклучно со 15 септември 2013 год, за мерката растително производство од Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2012 год. исплатени се вкупно 3.288.957.553 денари, за сточарско производство исплатени се вкупно 1.718.924.930 денари, додека пак за органско производство исплатени се 22.292.798 денари.

Реализирање на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој 2012

Средствата предвидени за реализација на финансиска поддршка на руралниот развој за 2012 година беа во износ од 599.938.000,00 денари обезбедени од буџетот на РМ. Во текот на 2012 година Агенцијата објави четири јавни повици за доставување на барања за финансиска поддршка. Примени беа 1.669 барања, а одобрени 251 барање во вкупен износ од 180.561.861,00 денари. Најголема заинтересираност кај потенцијалните корисници, веќе традиционално предизвикува подмерката 1.4 за инвестиции во модернизација на земјоделски стопанства, која подразбира набавка на механизација, вклучително и трактори, при што 204 од одобрените барања се однесуваа на оваа подмерка. Од година во година се поголем интерес предизвикуваат мерките за рурална инфраструктура каде како корисници се јавуваат единиците на локалната самоуправа.

Реализирање на Програмата за финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата 2012

Во рамките на Програмата за финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата за 2012 година беа предвидени средства во износ од 75.000.000 денари. Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој објави еден јавен повик за доставување на барања за финансиска поддршка на кој беа доставени 18 барања. Склучени се шест договори за финансиска поддршка во износ од 1.488.531 денари.

1. ЕУ интеграција

Република Македонија продолжи со напорите во поглед на усогласувањето на националното законодавство со законодавството на ЕУ во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ, вклучително и институционалната надградба за реализација на истото.

Најбитните клучни закони од областа на земјоделство и руралниот развој:

- Закон за земјоделство и рурален развој – ЗЗРР;
- Закон за виното – ЗВ;
- Закон за квалитет на земјоделските производи - ЗКЗП и
- Законот за воспоставување на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства - ФАДН), вклучително и претходно донесените:
 - Закон за органско земјоделско производство (ЗОЗП) и
 - Закон за формирање на Платежната Агенција,

врз чија основа се темели развојот на земјоделството и руралните средини во Република Македонија, а кои истовремено придонесуваат кон целите на прилагодување на секторот кон законите, регулативите и стандардите на ЕУ, се веќе донесени, односно во 2009 и 2010 година.

Од аспект на институционалното зајакнување, одржани се 6 седници на **Потсекторската постојана група за житни култури** (ППГЖК), 3 седници на **Потсекторската постојана група за тутун и други индустриски култури** (ППГТИК) и по 2 седници на **Потсекторската постојана група за млеко** (ППГМЛ) и **Потсекторската постојана група за месо** (ППГМС) како форма на јавно-приватна соработка помеѓу економските оператори (производители и преработувачи) и Министерството, во насока на поуспешно креирање и спроведување на политиките во поделството и сточарството, односно консултативен механизам кој има улога во донесување и презентирање на ставови во однос на клучните активности и прашања во областа. На седниците беа разгледани предлози за измени и дополнувања на на ИПАРД Програмата, а спроведени се и активности потребни за проценка на планираниот откуп, проценка на очекуваното производство и квалитет, со цел за утврдување на количините на понуда и побарувачка. Исто така, одржани се 2 седници на **Потсекторска постојана група за грозје и вино** (ППГ- ГВ), како форма на јавно-приватна соработка помеѓу економските

оператори (производители и преработувачи) и Министерството. На седниците беа разгледани предлози за измени и дополнувања на Законот за виното, предлозите на ППГ-ГВ за измени и дополнувања на ИПАРД Програмата, Национална програма за развој на земјоделството и руралниот развој за 2013-2017 година како и Предлог мерките во Програмите за поддршка на земјоделството и руралниот развој за 2013 година. Покрај ова, од страна на ППГ-ГВ беше усвоена и Информацијата за реализираниот откуп на винските сорти на грозје за 2012 година, како и Информација за прифаќање на сите предложени модификации од страна на ППГ-ГВ во рамките на ИПАРД Програмата

Два Регистри се веќе креирани и се во напредна фаза на своите операции. Имено, **Регистарот на откупувачи и Регистарот на увозници** на одделни земјоделски производи беа воспоставени кон крајот на 3-от квартал на 2010 година. Во Регистарот на откупувачи и Регистарот на увозници на земјоделски производи, во моментот во регистрите вкупно се регистрирани 503 и 134 оператори.

Два подзаконски акти со кои се регулира признавањето и формата на организирање на земјоделските производители како **организации на производители и групи на производители** (ОП и ГП) усогласени во најголем дел со соодветната правна рамка на ЕУ се објавени во Службен весник на Република Македонија бр 125/2011 и 27/2011. Со овие подзаконски акти се воспоставуваат принципите и условите за основање на ОП и ГП, обработуваат елементи на нивните оперативни програми и програми за подобрување на квалитетот и се дефинираат мерките на нивна поддршка. Врз основа на **Законот за квалитетот на земјоделските производи**, во врска со **Заедничкото Уредување на Пазарите (ЗУП)** на земјоделски производи од растително и животинско потекло и во однос на пазарните стандарди и целокупниот маркетинг на земјоделските производи, покрај веќе донесените придружни прописи за: Живина и јајца (6 акти); овошје и зеленчук (3 акти); мед и производи од пчели (3 акти), придружни прописи во делот на пазарни стандарди на жита и ориз (6 акти), на пазарот за млеко и млечни производи (5 акти) со кои целосно се регулирани пазарните стандарди за млеко и млечни производи, во 2012 година донесени се придружни прописи со кои се уредуваат пазарните стандарди за разни видови на месо (7 акти). Останатите производи од Законот за квалитет на земјоделските производи (храна за животни) предвидено е да бидат целосно регулирани заклучно со крајот на 2013 година.

Врз основа на **Законот за рибарство и аквакултура**, донесена е **Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата во Република Македонија за период од 12 години**, објавена во “Службен весник на РМ бр.46/2012”.

Во однос на **Интегрираниот административен и контролен систем (ИСАК)**, и останатиот **Земјоделски Информативен Систем (ЗИС)**, како што беше е планирано во “Стратегијата за имплементирање на ЗИС и ИСАК со оперативен план“, усвоен од страна на Владата на Република Македонија на почетокот на 2008 година, најголемиот дел од активностите со кои се предвидува воспоставување на ИСАК се веќе завршени и системите се функционални и интегрирани во насока на имплементирање на програмите за финансиска поддршка во 2013 година. Имено, во 2012 година:

- Процесот на регистрирање на земјоделски стопанства и ажурирање на податоците на земјоделските стопанства продолжи во согласност со законските прописи и во рамките на целосно функционалниот Единствен регистар на земјоделски стопанства (Фарм регистар –ФР),

- Софтверски апликации на ФР и СИЗП функционираат компатибилено како интегриран систем кој ги спојува алфа-нумеричките податоци на земјоделските стопанства со графичките податоци на нивните земјоделски парцели,

- Посебни регистри на култури во состав на СИЗП/ЕРЗС како: регистар на органски производители, регистри на овошни, лозови, маслинови и јаткасти насади се функционални,

- Согласно податоците за катастарски парцели од Единствениот регистар на земјоделски стопанства, Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) во 2012 година беше искористен како систем за идентификација и контрола на земјоделски парцели погодни за подрачјата со ограничени можности (парцели кои се наоѓаат на надморска височина над 700 метри),

- До крајот на процесот за аплицирање по мерките за финансиска поддршка за 2013 година, планирано е најголем дел од земјоделските стопанства да ги имаат дигитализирано своите земјишни парцели што ќе овозможи аплицирањето за директните плаќања по површина во 2013 година по прв пат да се врши врз основа на парцелите дигитализирани во СИЗП.

- За прв пат во кампањата во 2012 година е воведен единствен образец за аплицирање како важен елемент на ИСАК во процесот на аплицирање за финансиска поддршка и поднесувањето на барањата за финансиска поддршка во земјоделството за 2012 година се одвиваше по електронски пат

без поднесување на хартиени формулари и придружни документи од страна на апликантите. Истиот начин на аплицирање ќе се користи и во кампањата за 2013 година,

- По превземањето на обврската од Државниот инспекторат за земјоделство во 2012 година, Платежната агенција започна да ги спроведува контролите на лице место и го зајакнува капацитетот на соодветниот сектор,

- Сеопфатниот ИСАК софтвер кој е подготвен во периодот помеѓу двата подкомитета од страна на ИПАРД Платежната агенција и кој вклучува ИТ поддржана функционалност на ИСАК процедурите како за директни плаќања така и за програмата за рурален развој во 2013 година ќе се користи како систем за администрацијата и контролата на директните плаќања.

Тендерот за набавка на софтверско и хардверско решение за потребите на ИСАК за Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството е во завршна фаза од имплементацијата. Проектниот тим во изминатиот период ја заврши инсталацијата на пилот системот и модулите за внес на податоци, административна контрола и калкулации за некои мерки за директните плаќања за 2012 година и нивна интеграција со Фарм регистарот. Базата за референтни цени е комплетно оперативна, вклучувајќи го и модулот за набавувачи и веќе се користи со новата верзија на софтверското решение. Модулите за Секторот за контрола и ИПАРД програмата се презентирани од страна на софтверската компанија и некои подмодули се веќе оперативни, додека другите се во процес на финално тестирање. Интеграцијата со СИЗП и креирањето на софтверскиот модул за директни плаќања за 2013 година се во напредна фаза.

Во однос на **Единствениот Регистер на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)**, во изминатиот период продолжува функционирањето на електронскиот Единствен регистар на земјоделски стопанства како интегрална база на сите релевантни податоци за земјоделските стопанства во Република Македонија преку внес на нови заинтересирани стопанства или ажурирање на податоците на веќе постоечките.

Поврзувањето меѓу клучните ИТ системи на ИСАК, односно интегрирањето на базата на податоци на ЕРЗС и СИЗП е реализирана преку развивање на интегрирано софтверско решение. Со тоа се создадени услови за имплементација на дигитализација на земјоделските парцели со кои располагаат земјоделските стопанства евидентирани во ЕРЗС. На крајот на 2011 година реализирано е и поврзувањето на базата на податоци од ЕРЗС со базата на податоци од барателите на финансиска поддршка во Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој. Согласно планираното Агенцијата во изминатиот период започна да ги користи податоците за земјоделските стопанства од ЕРЗС за административна контрола на барањата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој за 2012 година.

Во тек е имплементирањето на последната фаза од воспоставувањето на **СИЗП - Систем за идентификација на земјишни парцели**. Активностите зацртани во акцискиот план усвоен во 2008 год. од страна на Владата на Република Македонија за воспоставувањето на Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП), а кои беа реализирани во периодот 2008-2011 година ги обезбедија основните услови за влегување во последната трета фаза, односно консултација со земјоделците, а се со цел да се спроведе дигитализирање на земјишните парцели на целата територија на Република Македонија.

Имплементацијата на третата фаза од воспоставувањето на СИЗП е директно условена од потребата од обучен кадар кој ќе биде ангажиран во процесот на консултации со земјоделци и дигитализација на земјишни парцели. За таа цел во 2012 година беа организирани неколку обуки за користење на СИЗП софтверската апликација. Во обуката беа вклучени околу 70 волонтери кои се распоредени во 22 подрачни единици на МЗШВ и главната канцеларија за СИЗП. Обуката беше составена од теоретски и практичен дел.

Досега се дигитализирани парцели на околу 45.000 земјоделски стопанства што претставува околу 58% од вкупно 78.000 стопанства кои во ЕРЗС имаат земјишни парцели.

Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС). ЗПИС е воспоставен и функционира во состав на Секторот за анализа на земјоделска политика како одделение за земјоделско пазарен информативен систем. Пошироката цел на системот е следење на тековните и очекуваните идни трендови на локалните и меѓународните пазари на храна, како и следење на актуелните прашања кои влијаат на пазарите. Исто така, со развојот на ЗПИС се обезбедува основа за подобрување на статистичките информации, за дефинирање на најдобрите практики и методологии за применување и

зајакнување на националните капацитети и капацитетите на лидерите и менаџерите во носење на одржливи пазарни одлуки.

Главната цел на земјоделскиот пазарен информативен систем е постојано следење на пазарите на земјоделско-прехранбените производи преку собирање, проверка на квалитетот на пазарните информации и податоци, обработка на тргуваните цени на земјоделските производи, а за некои производи и количини. Со тоа се обезбедува транспарентен преглед на движењето на цените на пазарите на земјоделските производи. Со навремен и редовен преглед на пазарните податоци и информации се подобрува нивото на донесување на правилни пазарни одлуки за пазарна ориентираност на определени производи, истото доведува до намалување на пазарните ризици, задржување и освојување на нови пазари, зголемена конкурентност, како и креирање на развојни и пазарно ориентирани аграрни политики. Развојот и прилагодувањето на ЗПИС кон ЕУ стандардите е опфатен и со прописите на заедницата и како систем е клучен за политиките при уредување на пазарите (ЗПО). Сите земји членки се обврзани да доставуваат пазарни податоци до ЕК во вид на извештаи на месечно и неделно ниво, а за овошје и зеленчук на дневна основа. Овие податоци од ЗПИС се користат за формулирање на заедничката земјоделска политика и за следење на пазарите, особено од аспект на активирање на механизмите за уредување на пазарот со одредени производи, првенствено стратешките. Не е за потценување и улогата на системот во полето на финансиските и осигурителните услуги, преку правилно дефинирање на штетите од било кој вид и исплата на обештетување на засегнатите страни. Помага во подобрување на структурата и обавување на задачите на земјоделските пазари, собирање на пазарни цени, обработка, публикување на пазарни извештаи, а преку тоа помага во дефинирањето на улогата и одговорностите на Министерството за земјоделство и неговата улога во руралниот развој спрема регулативите и стандардите на ЕУ.

Со донесување на измени и дополни во Законот за земјоделство и рурален развој и Законот за квалитет на земјоделски производи, направени се измени и прилагодување во Правилникот за ЗПИС во кој се вградени новите стандарди за квалитет на земјоделските производи, и согласно тоа, воведени се пазарните стандарди за поголем број на земјоделски производи. Согласно пропишаните стандарди за квалитет на определените производи се собираат и доставуваат пазарните податоци во системот на ЗПИС. Во изминатиот период се изврши квалитативно (преку одржани повеќе обуки за доставувачите на пазарни податоци) и квантитативно надградување на системот преку зголемување на бројот на репортери, од Подрачните Единици на МЗШВ на 26, како и бројот на зелените пазари на мало. Опфатени се 8 добиточни пазари, со соодветен број на репортери. Во изминатиот период зголемен е и бројот на претпријатијата доставувачи на пазарни податоци за земјоделските производи од сите гранки на 80, и истите имаат можност за директен внес на пазарните податоци преку софтверот на ЗПИС. Системот за ЗПИС преку веб страната - www.zpis.gov.mk овозможува директен пристап до пазарните податоци на сите заинтересирани корисници со што е овозможена поддршка во процесот на планирањето на развојот на агробизнисот, управување со пазарите и намалување на пазарните ризици за определена група на производи или на производите поединечно.

Со цел да се подобри капацитетот и вештините на репортерите во насока на подобрување на квалитетот и сигурноста на податоците за пазарите, а во согласност со барањата на ЕУ, одделението за ЗПИС спроведе повеќе обуки за сите репортери вклучени во собирањето, проверката и внесувањето на податоците во системот на ЗПИС. Со цел да се усоврши и модернизира пазарно информативниот систем и одговори на барањата на ЕУ стандардите, а во исто време ќе ги покрие потребите на корисниците, во тек се подготвителни активности за изготвување на работни задачи за одобрување и реализација на ИПА ТАИБ проект за поддршка на ЗИС со главна компонента ЗПИС. Во изминатиот период реализирани се и во тек на реализација се повеќе ТАИЕХ експертски мисии, како и студиска тура, со цел јакнење на капацитетот на одделението на ЗПИС и репортерите за поефективна комуникација со соодветните одделенија на ЕУ и изготвување и објавување на професионални пазарни извештаи по производи и групи на производи.

Од 01.12.2011 година е подигната продукциската фаза на системот со што официјално започна со работа ВЕБ страна на системот за ЗПИС - www.zpis.gov.mk преку која внесените податоците за цените од пазарите во Република Македонија секојдневно и се достапни на јавноста. Одделението за ЗПИС покрај одржувањето на веб страната на системот редовно го следи и оценува собирањето на пазарните податоци и информации од сите репортери, има активна комуникација со истите со цел проверка на податоците во однос на квалитетот и веродостојноста, изготвува неделни и месечни пазарни извештаи

за движењето на цените и ги објавува преку веб страната на системот, редовно објавува сезонски информации поврзани со актуелноста и сезонскиот карактер на производите како и вести од регионот.

Во наредниот период активностите ќе бидат насочени кон вклучување на нови доставувачи на податоци кои ги исполнуваат условите за репрезентативност, нови производи, репроматеријали и внесовите во земјоделското производство, а особено ќе се посвети поголемо внимание на одржување и подобрување на квалитетот и фреквенцијата на доставените податоци преку одржување на континуирани обуки и работилници за репортерите. Во исто време интензивно ќе се работи на промоција на системот кај корисниците на податоците преку специјализираните информативни емисии за земјоделството и храната.

Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН). Едно од барањата во процесот на прилагодување на институциите кон ЕУ е воспоставување на национална мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства.

Податоците кои ги обезбедува мрежата за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства се користат за годишно утврдување на доходот на земјоделските стопанства, како и за економска анализа на земјоделски стопанства и проценка на состојбата во земјоделството и пазарите со земјоделски производи.

Основата за воспоставувањето и функционирањето на национална македонска мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства – Македонски ФАДН во согласност со регулативите на ЕУ е поставена со донесување на правната рамка Законот за воспоставување мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства (Службен весник на Република Македонија бр.110/2007, 53/2011). Со законот се дефинираат податоците кои се собираат, земјоделските стопанства кои партиципираат и институциите вклучени во системот, како и начинот на прибирање, обработка и користење на сметководствени податоци.

Правната рамка за ФАДН е комплетно заокружена со донесувањето на Правилник за методологијата за пресметка на стандард аутпут, како и начинот на прибирање на податоци и информациите од мрежата, методологијата за утврдување на типологија на земјоделските стопанства, класификација на земјоделските стопанства по тип на земјоделско производство и класите на економска големина на земјоделски стопанства, максималниот број и минималната економска големина на сметководствените стопанства и формата и содржината на единствениот образец за определување на доходот и анализа на деловното работење на земјоделските стопанства (Службен весник на Република Македонија бр.173/11).

Со цел воспоставување на функционална мрежа на сметководствени податоци од земјоделските стопанства во Република Македонија, согласно националните законски прописи и регулативите на ЕУ за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, реализирани се и во тек е реализацијата на активностите според акциониот план за воспоставување и функционирање на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства. Задачите ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларија за врски и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН.

Според законот Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има надлежност за воспоставување и реализација на мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства и е основен корисник на податоците. Покрај МЗШВ со одделението за ФАДН во рамки на МЗШВ во мрежата се вклучени и Националниот комитет за ФАДН, Државниот завод за статистика и Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ).

За да се осигура правилно и ефикасно функционирање на ИТ системот за ФАДН, што е услов за ефикасен и одржлив ФАДН систем во Република Македонија потпишан е Договор за прибирање на сметководствени податоци од репрезентативни земјоделски стопанства со Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството и Договор за одржување на Информатичкиот систем на мрежата на сметководствени податоци од земјоделски стопанства со ИТ фирмата која го воспостави и надоградува софтверското решение за ФАДН согласно националното законодавство и законодавството на ЕУ за ФАДН.

Со цел зголемување на ефикасноста и функционалноста на прибирањето на сметководствени податоци, внесувањето на податоците во системот, како и нивна обработка и креирањето на анализи, набавена е ИТ опрема¹ за потребите на ФАДН системот. Дел од ИТ опремата на времено користење ќе

¹: во рамките на проектот “Техничка поддршка за воспоставување мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства”, проект финансиран од Светска банка,

биде доделена на Агенцијата поттикнување и развој на земјоделството, на околу 90 советници кои се вклучени во процесот на прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства .

Како резултат на реализираните активностите во насока на воспоставување на функционална мрежа на сметководствени податоци согласно националното законодавство и законодавството на ЕУ за ФАДН, од почетокот на 2010 година се започна со прибирање на податоци и нивна контрола и обработка од репрезентативен примерок од 300 земјоделски стопанства, додека во 2011 и 2012 година од 600 земјоделски стопанства дефинирани според нивната големина и тип.

Согласно утврдениот план за избор на репрезентативни земјоделски стопанства за 2013 година презентирани и одобрени од Националниот Комитет на мрежата на сметководствени податоци од земјоделски стопанства во 2013 година се прибираат сметководствени податоци од 600 земјоделски стопанства.

Со цел подобрување на квалитетот на ФАДН податоците од особено значење се активностите кои ги спроведува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства за контрола на квалитетот на податоците, и корекција на грешките што ќе овозможи добивање на реални податоци за економската состојба на земјоделските стопанства, презентација на резултатите од ФАДН системот и користење на податоците при креирањето на земјоделската политика.

Законот за квалитетот на земјоделските производи („Сл. весник на РМ бр.140/2010, 53/2011 и 55/2012) ја регулира **заштитата на земјоделските и прехранбените производи со ознака на потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет**. Во текот на 2012 година, беа подготвени и објавени подзаконските акти во кои се пропишуваат деталните правила за заштита на земјоделските и прехранбените производи со ознака на потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет (10 акти)

Со донесувањето на овие подзаконски акти се заокружи целата правна рамка за регистрација на заштитени ознаки на земјоделските и прехранбените производи и истата е во согласност со ЕУ регулативите, 32006R0510, 32006R1898 и 32008R0628.

Од страна на МЗШВ овластени се две верификациски тела и истите се одговорни за контрола кон обврските кои произлегуваат од овој Закон и од подзаконските акти кои се однесуваат на заштитени ознаки на квалитет.

МЗШВ финансиски поддржано од Агбиз програмата на USAID ги идентификуваше потенцијалните корисници на заштитени називи и обезбеди финансиска поддршка за изработка на елаборати и заштита на нивниот квалитет. Елаборатите за „Охридска цреша“ и „Валандовско бело зимско“ грозје веќе се изработени и барањата за регистрација се поднесени до МЗШВ. Формирани се експертски комисии за двата производа и разгледувањето на барањата е веќе во процедура.

МЗШВ во соработка Центарот за Оддржлив Развој - АЛКА, кој имплементира проект од Програмата за меѓугранична соработка (Македонија-Албанија, 2007-2013) Инструмент од претпристапна помош (IPA), компонента II, започна со активности за идентификација на потенцијалните корисници на заштитени називи и се обезбеди финансиска поддршка за изготвување на елаборати, регистрација и заштита на нивниот квалитет во Полошкиот регион. Идентификувани се два типични локални производи, нивните производители и експерти кои ќе ги подготват елаборатите, а барањата за регистрација на овие производи се очекува да бидат поднесени до МЗШВ до крајот на мај 2013.

Во рамките на ИПА Компонента 1 од Програмата ИПА 2009, Твининг проект број МК/IB/AGIIIPA2009, извршен е избор на земја партнер за реализација на Твининг проектот кој се однесува на органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи, а во текот на април 2013 година се очекува и започнување на проектот.

Органско земјоделско производство - Според анализите за реализацијата на мерките од Националната стратегија за органско производство со акциски план за периодот 2008-2011, МЗШВ во втората половина на 2012 година започна со подготовка на Националната стратегија за органско производство со акциски план за периодот 2013-2020. Процесот на ажурирање на стратегијата е во финална фаза и ќе биде усвоена од Владата на РМ најдоцна до јуни 2013 година. Техничката помош за при ажурирањето на стратегијата е обезбедена од ФАО преку програмата за техничка соработка.

Правната рамка за органско производство ќе се ревидира од експертите на Твининг проектот, ИПА 1-ва Компонента - „Органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи“, кој започнува во првата половина на 2013 година. Главната цел на проектот е да се

придонесе кон развојот на земјоделскиот сектор во државата преку институционална надградба на административните капацитети за имплементација на политиките во земјоделство и руралниот развој.

Во рамките на процесот на пристапување во ЕУ, МЗШВ активно учествува во реализацијата / искористување на европските претпристапни фондови за помош, како и други инструменти на ЕУ за **техничка помош**. Во овој поглед, се реализирани следните активности:

1. **Проект за прилагодување на земјоделството и пристапување (Agriculture Strengthening and Accession Project)**, финансиран со заем од Светската Банка, продолжува со својата работа, пред сè посветени на значајни инфраструктурни активности неопходни во процесот на пристапување кон ЕУ;

2. Во рамките на првата компонента на ИПА, наменета за институционална надградба и помош во транзиција, во рамките на ИПА ТАИБ -2008:

- **Проект за воспоставување на ИАКС/СИЗП (LPIS)**, (Интегриран систем за контрола и администрација и Систем за идентификација на земјишни парцели), во вредност 0,54 милиони Евра успешно заврши на 30 ноември 2011 година.

- на 20.07.2010 год. започна со реализација **Проект за усвојување и примена на европското законодавство во однос на заедничката земјоделска политика и особено заедничкото уредување на пазарите**, во вредност од 0,64 милиони Евра, успешно заврши на 19.12.2011 година.

- на 22 ноември 2010 започна со реализација **Проект за развој и имплементација на агро-еколошки мерки**, во вредност од 0,70 милиони Евра и заврши на 22 мај 2012 година.

3. Од претпристапната помош на Европската унија од Компонента 1 – Транзициска помош и институционална надградба (ИПА ТАИБ) година во рамките на проектното фише „Институционална надградба на административните капацитети за спроведување на политиките во земјоделството и руралниот развој“ од ИПА ТАИБ -2009 се планира да започнат следните проекти:

- Проект „Дополнителна надградба на Системот за идентификација на земјишни парцели (LPIS) во рамките на Интегрираниот систем за администрација и контрола (IACS)“ во износ од 730.000 евра, период на реализација од 15 јануари 2013 до 15 јануари 2014.
- Твининг проект „Органско земјоделско производство и заштита на квалитет на земјоделските производи“ со вредност од 690.000 евра период на реализација од 22.04.2013 до 22.05.2014. Министерството за земјоделство на Италија е твининг партнер.

2. Меѓународна соработка

Сектор за меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската соработка односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ, и
- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско- прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско- прехранбениот сектор.

Интегрален дел на секторот е следење и спроведување на обврските од трговска политика во земјоделско - прехранбениот сектор што има клучна улога во севкупната економија на земјата.

Активности на секторот за меѓународна соработка во 2012година:

- Следење на обврските за трговската размена од Спогодбата за стабилизација и асоцијација;
- Континуирано следење на активностите поврзани со учество во Организацијата на Обединетите Нации за храна и земјоделство - ФАО
- Координација на спроведување на проекти поддржани од Програмата за техничка соработка на ФАО,

- Координација на проекти поддржани од мултилатерални донатори: УСАИД АгБиз, ФАО како и активности поврзани со билатералната соработка, како Словенија, Израел, Унгарија, Руска Федерација, Литванија итн., како и постојани преговори со билатерални и мултилатерални донатори за одобрување нови проекти согласно утврдените приоритети на МЗШВ;
- Ажурирана база на податоци на проекти и активности кои се во тек или се планираат да се спроведат, а се поддржани од меѓународни донатори.

Во текот на 2012 година се потпишаа следните документи:

- Протокол за фитосанитарни услови за извоз на тутун од Република Македонија во Народна Република Кина помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Генералната дирекција за квалитет, контрола, инспекција и карантин на Народна Република Кина;
- Меморандум за соработка меѓу Министерствата за земјоделство на Република Македонија и Кина за соработка во областа на земјоделството,
- Аранжман помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Државата Израел во областа на земјоделството,
- Протоколот меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Литванија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Меморандум за соработка меѓу Министерството за земјоделство на Руската Федерација и Министерството за земјоделство, шумарство, и водостопанство на Република Македонија за соработката во областа на земјоделството,
- Спогодба помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство, трговија, шумарство и водостопанство на Република Србија за фитосанитарна соработка,
- Спогодба помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство и рурален развој на Црна Гора за фитосанитарна соработка,
- Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Советот на министри на Босна и Херцеговина за соработка во областа на ветерината,
- Меморандум за разбирање меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за рурален развој на Унгарија за соработка во областа на земјоделството и руралниот развој
- Рамковната програма на земјата (СРП) 2012–2015 во која се идентификувани областите за кои обезбедува техничка помош на ФАО за постигнување на развојните цели во периодот 2012–2015 во приоритетните области: (1) рурален развој, (2) био-безбедност и (3) конкурентност на земјоделскиот сектор.

Во фаза на подготовка се:

- Протокол помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство, шумарство и рурален развој на Република Косово за соработка во областа на карантинот и заштитата на растенијата
- Протокол помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство и мелиорации на Египет,
- Меморандум за разбирање меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Турција за соработка во областа на земјоделството,
- Спогодба меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Украина за соработка во областа на карантин и заштита на растенијата,
- Протокол меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Индија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,

Во 2012 година:

- спроведени се обврските кои произлегуваат од имплементација на Протоколи/Спогодби за билатерална техничка соработка во областите што се во надлежност на МЗШВ.
- Реализирани се обврските со СТО и нотификација на документот за Агрегатните мерки на поддршка во земјоделството за 2010.
- Континуирано ажурирани се податоците за извоз-увоз на земјоделско-прехранбени производи.
- Реализирани обврските од Регионалната програма за анализа и советодавни активности кои се однесуваат на намалување на последиците од климатските промени во земјоделскиот сектор во Европа и Централна Азија (активност поддржана од консултантски тим од Светска банка).

Секторот за меѓународната соработка директно и индиректно е вклучен во реализацијата на проектите поддржани од меѓународни донатори и кои се следни:

Проект за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ

Проектот финансиран од ИБРД - Светска Банка во вкупен износ од 15 милиони евра. Започна од март 2007 година и ќе трае до крај на 2012 година

Цел на проектот

Да се поддржи реформската агенда на Владата на РМ кон пристапување во ЕУ согласно со приоритетите дефинирани во НПАА за земјоделството во поглед на особено значење на секторот и предизвици со кои се соочува во процесот на подготовка за пристап кон ЕУ, како и да се воспостави конкурентен земјоделски сектор и да се спроведат активности кои се однесуваат на пристапувањето во, како и да се зајакнат капацитетите на МЗШВ и Платежната агенција во креирање на политики и реализација на фондовите од ИПА. Проектот ќе ја поддржи финалната фаза на реформите во водостопанството и ќе ги зајакне ветеринарните капацитет со цел да бидат во согласност со ЕУ.

АгБиз Програма

Проектот е финансиран од УСАИД. Цел на проектот - " Самоодржливо и значајно зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци ".

Програма за наводнување на јужната долина на р. Вардар

Проект финансиран од KfW-банка.

Целта на проектот е да се подобри наводнувањето во сливот на Јужниот дел на реката Вардар, во регионот на Општините Гевгелија, Богданци и Валандово.

Проекти во 2012 година

Мрежа за рурален развој на Република Македонија (МРР на РМ) ќе го реализира проектот „Адаптација на земјоделството кон климатските промени“, поддржан од УСАИД – Американска агенција за меѓународен развој.

Целта на проектот е да ги промовира адаптивните земјоделски практики и да ја зголеми свеста на земјоделските производители, но и на целокупната јавност за предизвиците и ефектите од климатските промени во земјоделскиот сектор во Република Македонија.

Проекти финансирани од израелската влада

Проектот за производство на сертифицирано семе и саден материјал во Свети Николе, кој започна во период април/мај 2012 година.

Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите нации (ФАО)

- техничка помош за ажурирање на Националната стратегија за органско земјоделско производство. Проектот е во завршна фаза (јуни 2013 година);

- техничка помош за подготвување на педолошка карта на Република Македонија, проектот ќе обезбеди собирање, синхронизација, систематизација и интеграција на постоечките почвени податоци и информации во консолидирана база на податоци и просторен информативен систем. Главниот резултат од овој проект ќе биде создавање на официјална национална почвена мапа во согласност со европските и светските стандарди. Тоа ќе обезбеди релевантни податоци и информации за просторната дистрибуција на почвените типови и почвените својства на земјата.
- техничка помош за подготвување на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за период 2014-2020,

Проект финансиран од ТИКА

Проектот Развој на производството и квалитет на оризот финансиран од Влада на Република Турција (Агенција ТИКА) во вредност од 134. 500,00 евра, имплементирани од турската агенција за меѓународна соработка ТИКА.

Врз основа на договорените активности за 2013 година со Турската Агенција за соработка и координација (ТИКА) се изработи Предлог - Протокол за соработка меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Претседателството на Турската Агенција за соработка и координација (ТИКА), за развој на производството и квалитетот на оризот, кој ќе биде основа за изработка на Проект за развој на производството и квалитетот на оризот во период од 2 години, 2013-2014 година. Со овој Проект се планира развој на нови високопродуктивни сорти ориз со цел подобрување на квалитетот и квантитетот на оризот во Македонија, зголемување на приходот на оризопроизводителите и подобрување на пласманот и маркетингот. Во проектот ќе бидат вклучени Земјоделскиот Институт - Скопје, станица за истражување во Кочани и 20 оризопроизводители од кочанскиот и виничкиот произведен регион. Во првата година на површина од околу 25 хектари ќе се засеат турски сорти ориз на демонстративни опитни полиња.

III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА

Имплементацијата, управувањето и контролата на земјоделска политика на Република Македонија, усогласена со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, наложува развивање и зајакнување на соодветни административни капацитети. Во 2012 година со новите организациони дополнувања во структурата на Секторите и Управите на МЗШВ, бројот на вработени изнесува 1029 службеници, не вбројувајќи ги вработените во Агенциите и Јавните претпријатија од областа.

1. Институционална поставеност на МЗШВ

Според последната хоризонтална и вертикална реорганизација на секторите на МЗШВ на централно и регионално ниво, поставеноста е следна:

Сектори во рамки на МЗШВ:

- Сектор за финансиски прашања
- Сектор за координација и техничка помош на Кабинетот на министерот
- Сектор за внатрешна ревизија
- Сектор за ЕУ
- Сектор за меѓународна соработка
- Сектор за човечки ресурси
- Сектор за нормативно-правни работи
- Сектор за анализа на земјоделска политика
- Сектор за информатичка технологија
- Сектор за прекршоци
- Сектор за земјоделство
- Сектор за лозарство, винарство и овоштарство
- Сектор за регистрирање, управување, унапредување и продажба на земјоделско земјиште во државна сопственост

- Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели
- Сектор за организација и координација на подрачни единици
- Сектор за рурален развој
- Сектор за шумарство и ловство
- Сектор за шумска полиција (без статус на државни службеници)
- Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделски производи
- Сектор за управување со претпристапни фондови на ЕУ за рурален развој (ИПАРД)
- Одделение за стратешко планирање

Органи во состав на МЗШВ:

- Управа за водостопанство
- Фитосанитарна управа
- Државна фитосанитарна лабораторија
- Управа за семе и саден материјал
- Управа за хидрометеоролошки работи

Инспекторати во состав на МЗШВ:

- Државен инспекторат за земјоделство
- Државен инспекторат за шумарство и ловство

Агенции и управи од областа на земјоделството и руралниот развој:

- Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР)
- Агенција за поддршка на развојот на земјоделството – Битола (АПРЗ)
- Агенција за храна и ветеринарство

Јавни претпријатија од област:

- ЈП Агроберза
- ЈП за пасишта
- ЈП за шуми

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има 33 Подрачни Единици со вкупно 254 вработени, распоредени низ сите региони во РМ. Претстои период на редефинирање на позицијата, капацитетите и одговорностите во поглед на целите на политиката за земјоделство и рурален развој, за воведување регионален пристап со цел рационално искористување на средствата и зголемена ефикасност од активностите на МЗШВ.

1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)

Воспоставувањето на интегрираниот систем за администрација и контрола е еден од клучните среднорочни приоритети за период од 2009-2011 година, при што активностите кои се реализираат се во согласност со „Пристапното партнерство“ и поглавјето 11 наменето за земјоделство.

Интегрираниот административен контролен систем се содржи од следните елементи (Закон за земјоделство и рурален развој):

- (1) компјутерска база на податоци од барањата за директни плаќања на земјоделските стопанства во тековната година и најмалку четири предходни години;
- (2) Систем за идентификација на земјишни парцели кој функционира на ниво на референтна парцела, воспоставен врз основа на карти, катастарски документи или друга картографска документација и чија употреба е овозможена преку технологија на компјутеризиран географски информативен систем, вклучително и воздушни или просторни ортоснимки со хомогенизирана стандардна и гарантирана точност најмалку еквивалентна на картографија со размер 1:10.000;
- (3) систем за идентификација и регистрација на животните кој овозможува податоци за бројната состојба на животните по раси и видови;
- (4) Барања за директни плаќања;
- (5) систем за идентификација и регистрација на правото на директни плаќања кој овозможува верификација на правото на директни плаќања на земјоделското стопанство и вкрстени проверки

со податоците од барањето за директни плаќања и од системот за идентификација на земјишни парцели во тековната година и најмалку четири предходни години;

- (6) контролен систем за утврдување на усогласеност на податоците од барањето со условите за доделување на директните плаќања и
- (7) единствен систем за проверка на идентитетот на секој носител на земјоделско стопанство кој поднесува барање за директни плаќања.

За поддршка на изготвувањето на анализи за поставување, спроведување, контрола и следење на ефектите на земјоделска политика и политиката за рурален развој, неопходно е воспоставување на Земјоделски Информативен Систем (ЗИС) како еден од најзначајните краткорочните приоритети од процесот на интегрирање во ЕУ во делот на хоризонталните прашања.

Предвидените активности се однесуваат на следниве административни, контролни и информациски елементи од интегрираниот систем:

- Единствен регистар на земјоделски стопанства, (EP3C)
- Систем за идентификација на земјишни парцели (LPIS),
- Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС),
- Мрежа на сметководствени податоци од фарма (FADN) и земјоделските статистики.

Дел од нив се составни елементи или се во функција на Интегрираниот административен и контролен систем (IACS) за имплементирање и мониторинг на мерките за директни плаќања и рурален развој.

Целосното функционирање на системите ќе овозможи поставување на ефикасни политики базирани на потребите и проблемите во секторот, нивно успешно имплементирање со максимално редуцирање на неправилностите и злоупотребите, подобрена контрола и проценка на ефектите од политиките. Интегрирањето на различните бази на податоци и регистри треба да ги олесни процедурите на аплицирање на земјоделците за политиките на поддршка и ќе обезбеди корисни податоци за бизнис сектор.

Согласно Законот за земјоделство и рурален развој, МЗШВ е одговорна институција за воспоставување на интегриран информативен систем на податоци кој треба да обезбеди прибирање и обработка на податоци за земјоделскиот сектор, координација и оддржливост во размената на податоци со другите релевантни институции, како и дисеминација на податоците до крајните корисници.

Сите овие активности се во насока на воспоставување на функционален систем кој ќе овозможи поврзување на сите регистри кои се во надлежност на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и неговите органи.

1.2. Единствен Регистар на Земјоделски Стопанства (EP3C)

Воспоставувањето на интегрираниот систем за администрација и контрола (ИСАК) и Единствениот регистар на земјоделски стопанства (EP3C) како негов најважен составен дел, се едни од клучните среднорочни приоритети при што активностите кои се реализираат се во согласност со „Пристапното партнерство“ и поглавјето 11 наменето за земјоделство.

Преку софтверска апликација на Единствениот регистар на земјоделски стопанства се генерира единствен идентификациски број кој се доделува на секое запишано земјоделското стопанство со што се овозможува креирање на електронска база на податоци значајна за ефикасно носење на одлуки и имплементација на политиките во земјоделството.

Софтверската апликација е поставена на централна серверска единица во посебно подготвена просторија (сервер сала) изградена според поставените стандардите од страна на ЕУ. Во 33 подрачни единици е инсталирана апликација за корисниците кои имаат за задача да ги внесуваат пријавените земјоделски стопанства. Внесувањето и ажурирањето на податоците за производните капацитети на земјоделски стопанства се прави на локално ниво во подрачните единици на МЗШВ за време на поднесување на барањето за субвенции.

На почетокот од 2008 година, Министерството го донесе Правилникот за формата, содржината и начинот на водење на Единствен регистер на земјоделски стопанства (Службен весник 62/08), додека во април 2011 година, Министерството го донесе новиот Правилник т.е. Правилникот за форма, содржина, потребна документација и начин на водење на единствениот регистар на земјоделски стопанства (Службен весник 49/11) со цел да се подобри функционирањето на целиот процес на евидентирање на земјоделските стопанства врз основа на забелешките дадени од страна на поврзаните институции во прв ред АФПЗРР како и уочените пројавени недостатоци.

Согласно постоечките законски регулативи Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој ги користеше податоците за земјоделските стопанства од ЕРЗС за административна контрола на барањата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој за 2012 година. Со самото поврзување е реализиран еден дел од ИСАК системот кој е основен елемент за користење на ИПАРД средствата.

Што се однесува на поврзувањето со другите бази на податоци, веќе се изготвени web – servisi за поврзување на базата со податоци од Агенцијата за храна и ветеринарство за бројната состојба на обележаниот добиток како и поврзувањето на АФПЗРР со цел превземање на податоците од ЕРЗС кое е планирано да се реализира во наредниот период.

Поврзувањето на СИЗП со ЕРЗС е веќе реализирано и СИЗП парцелите се дел ЕРЗС. Со самото интегрирање на системите откако ќе заврши целиот процес на дигитализација на земјоделските парцели се планира како референтна парцела за исплата на субвенции да се користи СИЗП парцелата. Покрај административната контрола на исплатата на субвенции ќе добиеме реална слика за севкупното земјоделско производство во Република Македонија како и можност за анализа на постигнатите резултати од превземените мерки за финансиска поддршка.

Во моментот се ангажирани приближно 140 лица вработени од подрачните единици на МЗШВ за внесување на податоците во ЕРЗС и до сега се евидентирани сите корисници на финансиската поддршка по Програмите на МЗШВ, или приближно 105.000 земјоделски стопанства.

1.3 LPIS - Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП)

Развојот на сеопфатен референтен ГИС систем за идентификација на земјишни парцели, кој ќе го формира јадрото на Интегриран Систем за Администрација и Контрола (ИСАК) за исплата на субвенции, е наведен во член 17 од Регулацијата на Советот на ЕУ 73/2009 каде што сите елементи од системот се дефинирани во детали, како и во Регулацијата на Советот на ЕУ 1122/2009. Според овие прописи системот за идентификација на земјишни парцели се заснова на база на техники на компјутеризиран географски систем за информации вклучувајќи воздушни или просторни ортофото слики во размер од 1:10.000 (пожелно 1:5.000 регулатива на ЕУ број 1593/00). Овие дигитализирани картографски карактеристики се користат како основа на која се поставуваат слоеви на податоци со кои се дефинира употребата на земјоделското земјиште базирани на различни референтни основи (катастарска парцела, земјишни блокови, обработлива земјоделска површина, засеана земјоделска култура). Според акцискиот план воспоставувањето на Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) планирано е да се реализира во три фази. Реализирањето на активностите од првите две фази создаде предуслови да започне имплементацијата на третата фаза односно консултација со земјоделците и дигитализација на земјишните парцели.

Дел од активностите кои и претходеа на оваа фаза се: производство на дигитални ортофото карти, дигитален теренски модел – ДТМ и иницијални СИЗП податоци, оформување и опремување на главната канцеларија (хардверски и софтверски), вклучувајќи во моментот 2 вработени на централно ниво, производство на софтверско решение, кое вклучува регистар на долгогодишни насади, интеграција помеѓу Единствениот регистар на земјоделски стопанства и СИЗП, изработка на прирачници за методологија и постапки неопходни за имплементирање на СИЗП како и прирачници за користење на СИЗП софтверската апликација. Имплементацијата на третата фаза од воспоставувањето на СИЗП е директно условена од потребата од обучен кадар кој ќе биде ангажиран во процесот на консултации со земјоделци и дигитализација на земјишни парцели. За таа цел во 2012 година беа организирани неколку обуки за користење на СИЗП софтверската апликација. Во обуката беа вклучени околу 70 волонтери кои се распоредени во 22 подрачни единици на МЗШВ и главната канцеларија за СИЗП. Во наредниот период СИЗП ќе се користи како повеќенаменски систем за различни задачи и активности во секторот за земјоделство, шумарство и водостопанство. За таа цел во текот на 2012 година од страна на Министерството за финансии беше објавен тендер за отпочнување на проект со цел техничка поддршка

за ажурирање и надградба на Системот за идентификација на земјишни парцели со финансиска поддршка на ИПА ТАИБ 2009 програмата. Проектот предвидува ажурирање на веќе постоечките податоци како и надграда и имплементирање на нови податоци во СИЗП системот. Во рамките на овој проект треба да бидат изработени методолошки упатства и технички спецификации за дигитализација и интеграција на различни просторни податоци со СИЗП. Овој проект ќе започне со имплементација од јануари 2013 година.

1.4 Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели

Основна задача на Секторот за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели е да ја организира, насочува и координира работата и учествува во решавање на прашања поврзани со акциониот план за консолидација и предлог одлуки за размена на земјоделско земјиште, како и работа на регистарот за евиденција на консолидираното земјиште, односно:

- Учествува во спроведување на Повеќегодишната програма за консолидација, повеќегодишните и годишните планови за консолидација;
- Имплементира проекти за консолидација на земјоделско земјиште;
- Изготвува предлог одлуки за размена на земјоделско земјиште;
- Го координира и одржува Системот за идентификација на земјишни парцели-СИЗП.

Активности на секторот за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели во 2012 година:

- Учествува во изработување на Национална стратегија за консолидација на земјоделското земјиште во Република Македонија за период од 2012-2020 година со Оперативен план;

Потребата од превземање на активни мерки на политиката во насока на надминување на структурните слабости во земјоделскиот сектор предизвикано од неповолната земјишна структура, е веќе согледана од страна на Владата на Република Македонија. Во главните стратешки документи во земјоделството и руралниот развој, подобрување на конкурентноста на земјоделските претпријатија е идентификува како прашање на надминување на неповолната земјишна структура. Истовремено во главниот оперативен документ за работа на владата, Програмата на Владата на Република Македонија за периодот 2011-2014 година, се предвидува воведување на активни корекциони политики во следниот период, преку донесување на Национална стратегија за консолидација на земјоделското земјиште и соодветни законски измени како основа за започнување на овие политики во државата.

- Учествува во изработување на Закон за консолидација на земјоделско земјиште.

Целта на законот е поголемите земјишни парцели добиени со процесот на консолидација да овозможат унапредување на земјоделското производство, поголема обработка на расположливото земјоделско земјиште, постигнување на поекономично производство и примена на посовремени агротехнички мерки. Исто така, со него се уредува видот и начинот на спроведување на постапките за консолидација, со јасно прецизирање на надлежностите на вклучените тела во постапката за консолидација.

Консолидацијата на земјоделското земјиште е интегрален дел од управувањето на земјоделското земјиште во земјите на Европската Унија (ЕУ) како клучен ресурс во земјоделското производство и политиките за рурален развој. Состојбата на земјишната структура во Република Македонија која е далеку полоша од просечното европско ниво во однос на големината на земјоделските стопанства и нивото на фрагментираност, и преставува основен лимитирачки фактор за подобрување на конкурентната способност на македонските земјоделци, укажува на неопходната потреба за брзо воведување на политиките на консолидација на земјоделското земјиште како дел од земјоделските, и посебно руралните политики во Република Македонија.

Консолидацијата на земјоделското земјиште опфаќа постапки на окрупнување или зголемување на големината на земјоделскиот имот преку различни инструменти од едноставна размена на парцелите

со или без промена на нивната форма до репарцијализација на земјиштето со промена на границите на земјишните парцели во насока на добивање на окрупнети земјишни парцели со правила форма погодна за земјоделско производство и со подобрен пристап до патната инфраструктура и системите за наводнување.

Поголемите парцели овозможуваат примена на модерни производствени методи и технологии, намалување на трошоците на производство, и оттаму зголемена продуктивност, ефикасност и зголемени приходи. Како резултат се овозможува постигнување на целите на политиките за развој на земјоделството, зачувување, одржливост и подобрување на условите во рурални средини и заедници, како и заштитата и унапредување на животната средина.

- Финализиција и одржување на Системот за идентификација на земјишни парцели-СИЗП.

Имплементирање на процесот на регистрација на земјишните парцели на земјоделски стопанства во СИЗП за која цел во 2012 година беа организирани неколку обуки за користење на СИЗП софтверската апликација. Во обуката беа вклучени околу 70 волонтери кои се распоредени во 22 подрачни единици на МЗШВ и главната канцеларија за СИЗП. Обуката беше составена од теоретски и практичен дел.

Во текот на следната 2013 година се предвидува завршување на регистрирањето за земјоделските стопанства во СИЗП со што за прв пат ќе може овој систем да се користи за целите на мерките за директна финансиска поддршка во земјоделството. Дополнително во следниот период ќе биде потребно надградување и континуирано одржување на СИЗП системот со цел исполнување на потребите на земјоделската политика во однос на мерките за финансиска поддршка во земјоделството како и за унапредување и изградба на Интегрираниот систем за администрирање и контрола.

IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

1. Географски карактеристики, клима и население

Република Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Уредувањето на земјата е суверена парламентарна демократија, а независноста од поранешната СФРЈ ја прогласи на референдум одржан на 8-ми септември 1991 година.

Карта на Република Македонија

Според географската положба сместена е меѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, земјата се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската климатска зона, која овозможува производство на голем број на земјоделски култури.

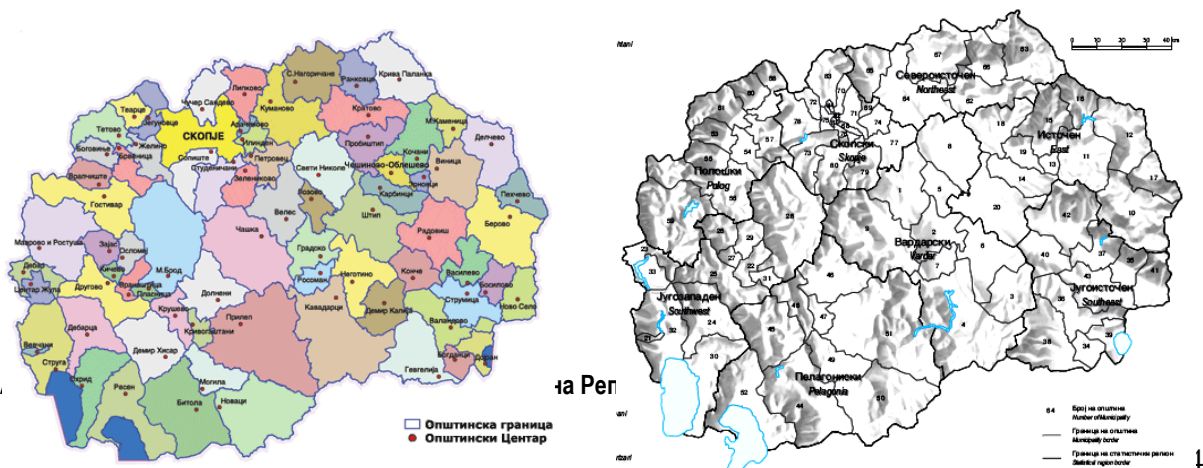
Релјефот на Република Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство. Во 2012 година, забележително е значајно намалување на врнежите во однос на просекот 2006-2010 година.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2004 година, Република Македонија се реорганизира во 84 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Македонија има 34 градови, а вкупниот бројот на населени места во 2009 година изнесува 1.767.

За статистички цели Република Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

1а Рег

Според проценката на населението, во Република Македонија во 2012 година има 2.062.294 илјади лица. Густината на населението во 2012 година изнесува 80,2 жители/km². Најгусто населен е Скопскиот регион каде што живее 29,5% од населението во 2012 година, а најмала густина на населеност има Вардарскиот регион каде што живее 7,5% од населението. Руралното население во земјата опфаќа 43%, а остатокот од 57% е урбано население.

Според последниот попис на населението спроведен во 2002 година, населението во Република Македонија ја има следната структура: македонци (64,18%), албанци (25,17%), турци (3,85%) и роми (2,66%), а преостанатиот дел од 4,14% се малцински етнички групи.

2. Макроекономска рамка

Република Македонија е релативно мала земја според големината на територијата и според бројот на населението, поради што економијата е видно осетлива на надворешните и внатрешните фактори. Зависноста на македонската економија од меѓународните случувања особено е изразена преку економските движења кај нашите главни трговски партнери и кај земјите од опкружувањето. Земјоделството заедно со ловот, шумарството и рибарството претставува трет најзначаен економски сектор по учество во БДП (во 2011 година учествува со 9,5% во вкупниот БДП), веднаш по секторите услуги и индустрија.

Учеството на земјоделството во вкупниот бруто домашниот производ од 2008 година наваму се стабилизира на околу 10% (10% во 2008, 9,7% во 2009, 10,1% во 2010) после падот евидентиран во 2007 година (9,1%). Бруто домашниот производ за земјоделство, шумарство и рибарство во 2011 година изнесува 7.473 милиони евра и учествува со 9,5% во вкупниот бруто домашен производ.

Според претходните податоци на Државниот завод за статистика, добиени од годишните сметки на деловните субјекти и други извори, бруто домашниот производ во 2012 година изнесува 7.454 милиони евра и во однос на 2011 година номинално е намален за 0,3%. Реалната стапка на раст на БДП во однос на 2011 година изнесува -0,4%.

Табела 8. Макроекономски показатели

Показател	Единица	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Население	'000	2 037	2 042	2 045	2 047	2 054	2 057	2 059	2 062
БДП	млн. евра	4 814	5 231	5 965	6 720	6 703	7 057	7 473	7 454 ¹
БДП по глава на жител	евра	2 363	2 564	2 919	3 283	3 269	3 434	3 630	3 616 ¹
Учество на земјоделскиот сектор во БДП	%	12,8	10,5	9,1	10,0	9,7	10,1	9,5	8,9
Економски развој (промени во БДП)	%	4,4	5,0	6,1	5,0	-0,9	2,9	2,8	-0,4
Стапка на невработеност	%	37,3	36,0	34,9	33,8	32,2	32,1	31,4	31
Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %)	%	1,2	2,9	6,1	4,1	-1,6	3,0	2,8	3,3
Просечен девизен курс ²	MKD/EUR	61,30	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,50
Учество на храна, пијалоци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	43,8	43,4	42,5	43,3	44,9	42,7	42,6	43,3

Извор: ДЗС, ¹претходни податоци, ²НБРМ

Инфлацијата е знак на нарушување на макроекономската рамнотежа која го намалува економскиот раст со што се намалуваат и можностите за остварување на целите на одржливиот развој. Во 2012 година е забележана инфлација од 3.3%.

Според податоци од Народна Банка на Република Македонија просечниот девизен курс во 2011 година изнесува 61,53, а во 2012 година 61,50 МКД/ЕУР.

Стапката на невработеност од 2007 бележи константно намалување. За споредба, во 2006 година изнесувала 36,00, а во 2012 година 31%, што претставува намалување од 5%.

Во 2012 година, храната, пијалоците и тутунот учествуваат со 43,3% во вкупната потрошувачка по домаќинства.

3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2012 година зафаќа околу 1.268 илјади хектари или 49% од вкупната површина, шумите се протегаат на околу 38% а останатите 13% припаѓаат на водната и останата површина.

Проближно една половина од земјоделското земјиште е обработливо (510.407 ха), а другиот дел се пасишта (756.558 ха). Во структурата на засеаната површина најголем дел имаат житните растенија со 59%, потоа градинарските растенија со 19%, фуражните 12% а индустриските 10%.

Табела 9. Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.064	1.014	1.121	1.120	1.268
Обработлива површина	537	526	521	513	509	511	510
Ораници и бавчи	439	431	424	420	415	415	414
Овоштарници	13	13	14	14	14	14	15
Лозја	25	23	22	21	21	21	21
Ливади	60	59	61	58	59	61	60
Пасишта	687	550	542	500	611	608	757
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	1	1

Извор: ДЗС, 2012

После падот на површината на вкупно земјоделско земјиште во периодот од 2007 до 2009 година, во 2010 година забележан е повторно пораст на површината на земјоделско земјиште од околу 10% во однос на 2009 година. Вкупната површина на земјоделско земјиште во 2012 година изнесува 1.268 илјади хектари што е за 13% повеќе во однос на 2011 година (1.120 илјади хектари). Во 2012 година, обработливата површина опфаќа 510 илјади хектари, што е околу 40% од вкупното земјоделско земјиште. Пасиштата заземаат околу 60% или 757 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 81%.

Табела 10. Структура на површината на Република Македонија (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Вкупна површина	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2.571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	338	504	515	559	441	420	420
Шумски фонд	959	942	943	949	960	982	988
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.063	1.014	1.121	1.120	1.268

Извор: ДЗС, 2012

4. Главни карактеристики кај структурата земјоделските стопанства

Според податоци од Земјоделскиот попис во 2007 година во Република Македонија има вкупно 192.675 земјоделски стопанства.

Вкупниот број на индивидуални земјоделски стопанства изнесува 192.378, а деловни субјекти се само 297. Според податоците од Земјоделскиот попис, вкупно расположливата земјоделска површина во Република Македонија изнесува 392.221 ха, а вкупно користеното земјоделско земјиште изнесува 334.226 ха. Индивидуалните земјоделски стопанства располагаат со 321.813 (81%) од вкупно расположливата

земјоделска површина и 264.338 ха во вкупно кориостеното земјоделско земјиште, а деловните субјекти располагаат со 76.407 ха земјоделска површина односно користат 69.887 ха земјоделско земјиште.

Од вкупно расположливата земјоделска површина, 12% (48.274 ха) е шумско земјиште. Индивидуалните земјоделски стопанства располагаат со 95% (46.237 ха) шумско земјиште, а деловните субјекти располагаат со 2.370 ха шумско земјиште.

Категоријата ораници, бавчи и кукни градини учествува со 72,1% (240.969 ха) во вкупно кориостеното земјоделско земјиште, ливадите учествуваат со 9,7% (32.248 ха), пасиштата со 7,5%, овоштарниците со 3,4 (11.265 ха), лозјата со 7,4 (24.584 ха) и расадниците со 0,04% (127 ха) во вкупно кориостеното земјоделско земјиште.

Според податоците од Пописот на земјоделството 2007, просечната површина на користено земјоделско земјиште по земјоделско стопанство изнесува 1,73 ха.

Најголем процент од вкупно кориостеното земјоделско земјиште 34,4% се користи од третата категорија на земјоделски стопанства кои користат земјоделско земјиште од 1,01 до 3,00 ха, потоа следуваат земјоделските стопанства кои користат земјоделско земјиште од 3,01 до 5,00 ха - 17,5%, земјоделските стопанства кои користат земјоделско земјиште над 10 ха - 12,6%, земјоделските стопанства кои користат од 5,01 до 8,00 ха земјоделско земјиште – 12 %, земјоделските стопанства кои користат од 0,51 до 1,00 ха земјоделско земјиште – 11,2 %, земјоделските стопанства кои користат до 0,50 ха земјоделско земјиште – 8,1% и најмал процент во вкупно кориостеното земјоделско земјиште -4,2% се користи од земјоделските стопанства кои користат од 8,01 до 10,00 ха земјоделско земјиште.

4.1. Типологија на земјоделските стопанства

Согласно член 8 од Законот за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларијата за врски при МЗШВ и Државниот завод за статистика се надлежни за воспоставување на типологија на земјоделски стопанства.

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство.

Тип на земјоделско производство на едно земјоделско стопанство се определува преку релативниот придонес на Стандард Аутпутот на различните видови на производство на даденото земјоделско стопанство во вкупниот Стандард Аутпут на земјоделското стопанство.

Пресметката на Стандард Аутпут коефициентите претставува стандардна вредност на бруто производството,а ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства при МЗШВ и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН во Република Македонија согласно законските прописи за ФАДН.

Воспоставената типологија на земјоделски стопанства е од особено значење за воспоставување на репрезентативен примерок во полето на истражување за мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства и презентација на резултатите од анализа на податоците од структурните истражувања на земјоделските стопанства и податоците од мрежата по тип на земјоделско производство и класа на економска големина.

Како што може да се види од табела број 11 од вкупно 192.675 земјоделски стопанства, најголем број – 42.192 земјоделски стопанства се специјализирани за производство на поледелски култури, потоа следуваат земјоделските стопанства со мешано растително производство и одгледување на добиток (36.552 земјоделски стопанства), земјоделски стопанства специјализирани за повеќегодишни култури (30.392), а најмал број на земјоделски стопанства се специјализирани за одгледување на домашни животни кои се хранат со зрнеста храна – свињи и живина (7.760 земјоделски стопанства).

555 земјоделски стопанства се неklasификувани стопанства.

Табела 11. Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделското производство

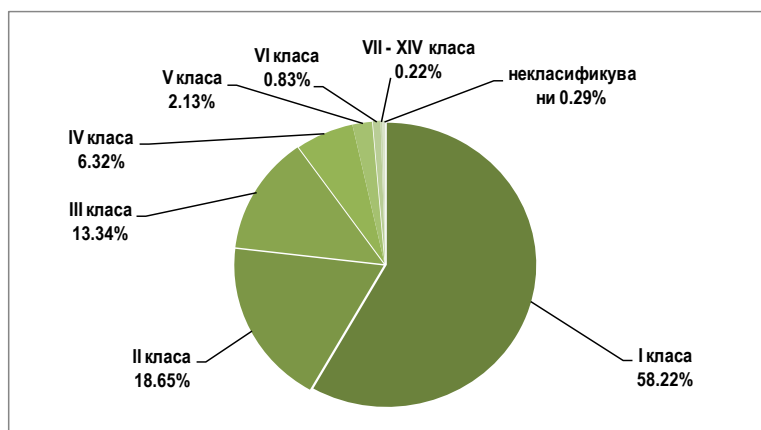
Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поделски култури	42 192	42 143	49
Специјализирано за градинарство	15 013	14 995	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	30 392	30 347	45
Специјализирано за тревопасен добиток	24 199	24 169	30
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна	7 760	7 730	30
Мешано растително производство	25 456	25 438	18
Мешано добиточно производство	10 556	10 553	3
Мешано растително - добиточно производство	36 552	36 536	16
Некласификувани стопанства	555	467	88
Вкупно	192 675	192 378	297

Извор: ДЗС, 2012

Економската големина на земјоделското стопанство се определува врз основа на вкупниот Стандард Аутпут на земјоделското стопанство.

Од графиконот број 1 може да се види дека најголем број на земјоделски стопанства се класифицирани во првите три класи на земјоделски стопанства, кои имаат вкупна вредност на производството до 15.000 евра. Имено, од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 58,2% се класификувани во првата класа - до 2000 евра, 18,6% се класифицирани во втората класа од 2.000 до 4.000 евра, 13,3% во третата класа – од 4.000 до 8.000 евра, 6,3% во четврта класа – од 8.000 до 15.000 евра. Се помал е бројот на земјоделски стопанства кои се класифицирани во повисоките класи, што и реално ја претставува сликата на земјоделските стопанства во Република Македонија кои во најголем број се ситни, мали и некомерцијални, а многу мал е бројот на големи земјоделски стопанства.

Графикон 1. Земјоделски стопанства според класа на економска големина.

Извор: ДЗС, 2012

Индивидуалните земјоделски стопанства учествуваат со 86,9% во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството.

Графикон 2. Процентуално учество на бројот на земјоделските стопанства според типот на земјоделското производство во креирањето на вкупната стандардна вредност на производството.

Извор: ДЗС, 2012

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за мешано растително-добиточно производство со 21,4%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства специјализирани за полјоделски култури со 6,7%.

Од вкупно 192.675 земјоделски стопанства, најголем дел – 42.192 стопанства се специјализирани за производство на полјоделски култури, додека најмал дел – 7.760 земјоделски стопанства се специјализирани за одгледување на домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна.

4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства

Државниот завод за статистика за првпат го спроведе структурното истражување за земјоделските стопанства во периодот од 1 до 15 јуни 2010 година.

Статистичкото истражување за структурата на земјоделските стопанства се спроведува врз основа на Законот за државна статистика (“Службен весник на РМ” бр.54/97, 21/07 и 51/11) и Програмата за статистички истражувања, 2013-2017 (“Службен весник на РМ” бр.20/13).

Како основа за хармонизирање со Европската Унија во областа на земјоделските статистики, при изработката на инструментите на истражувањето е следена европската Регулатива број 1166/2008. Структурното истражување за земјоделските стопанства е едно од основните статистички истражувања во областа на земјоделството кое обезбедува споредливи податоци за земјоделските стопанства во периодот меѓу два пописа на земјоделството. Споредливите статистики за структурата на земјоделските стопанства се неопходни за утврдување на тековната состојба на македонското земјоделство, следење

на промените во структурата на стопанствата, одредување на развојните правци на земјоделството и основа за креирање на правилни политики од областа на земјоделството.

5. Карактеризација на руралните средини

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Во 2002 година УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основа на концентрацијата на население на територијата на земјата: зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101 – 150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151 – 500 жители по квадратен km), многу значително пренаселена зона (501 – 1.000 жители на квадратен km) и екстремно пренаселена зона (над 1.000 жители по квадратен km).

Во 2002 година, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени и 6 општини имаа над 1.000 жители од квадратен km.

Табела 12. Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			Промена – Зголемување 1994-2002		Стапка на раст	Миграција	Густина на население		Стапка на невработеност во %
	1994	2002	2012*	Број	%			1994	2002	
Национално ниво	1 945 932	2 022 547	2 062 294	76 615	3,94	0,48	-30 992	76,0	79,0	38%
Пелагониски	242 614	238 136	2320618	-4 478	-1,85	-0,23	-5 297	49,7	48,8	18%
Вардарски	131 035	133 180	152 554	2 145	1,64	0,20	-1 670	40,7	41,4	13%
Североисточен	163 841	172 787	175 560	8 946	5,46	0,66	-1 557	70,6	74,4	8%
Југозападен	211 226	219 741	220 455	8 515	4,03	0,49	-6 191	64,2	66,8	4%
Скопски	545 228	578 144	610 775	32 916	6,04	0,73	243	314,6	333,6	1%
Југоисточен	168 481	171 416	173 291	2 935	1,74	0,22	-4 743	64,8	66,0	36%
Полошки	281 982	305 930	317 490	23 948	8,49	1,02	-8 472	116,8	126,7	10%
Источен	201 525	203 213	178 551	1 688	0,84	0,10	-3 305	48,3	48,7	12%

Извор: ДЗС, Попис 1994 и 2002, *ДЗС 2012(процена)

Инфраструктурата на социјалната заштита во руралните средини (детски градинки, училишта, јавни објекти во заедницата – библиотеки, клубови) била развиена во минатото, но во најголемиот број случаи објектите се во тешка состојба, без можност за поправка и/или напуштени.

Најголем дел од населението од руралните средини, особено оние од високите планински села, имаат недостаток од основни здравствени услуги, вклучително услуги за примарна здравствена заштита.

Во Република Македонија, вкупниот број на население во 2011 година изнесува 2.059.794 жители (31.12.2011 година), односно 2.058.539 (30.06.2011 година), а густината на населението во 2011 година изнесува 80,1 жители/km². Најгусто населен е Скопскиот регион со густина на населеност од 329 жители/km² каде што живеат вкупно 604.298 лица, додека најмала густина на населеност има Вардарскиот регион (33,9 жители/km²) со вкупно 153.880 жители. Околу 43% од населението живее во руралните области, а остатокот (57%) е урбано население. Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител. Но, и кај ваквите општини постојат видни разлики.

Некои рурални општини покажуваат дури погуста населеност отколку градските, како на пример Арачиново (400 жители/km²), Боговиње (211 жители/km²) и Врапчиште (161 жители/km²). Од друга страна, пак, постојат рурални општини каде што густината на населеност изнесува 5 жители/km² како во Новаци и 8 жители/km² како во Другово. Доколку се земе предвид регионалната споредба тогаш може да се заклучи дека најретко населен регион е Вардарскиот (33,9 жители/km²).

Населението во Република Македонија сеуште бележи позитивен природен прираст, иако со намалено темпо на раст. Природниот прираст на населението во 2011 година изнесува 3.305 жители, додека за 2010 година беше проценето на 5.183 жители. Природниот пораст е позитивен само во 38 општини. Стапката на пораст на населението во 2011 година изнесува 1,6 на 1.000 жители.

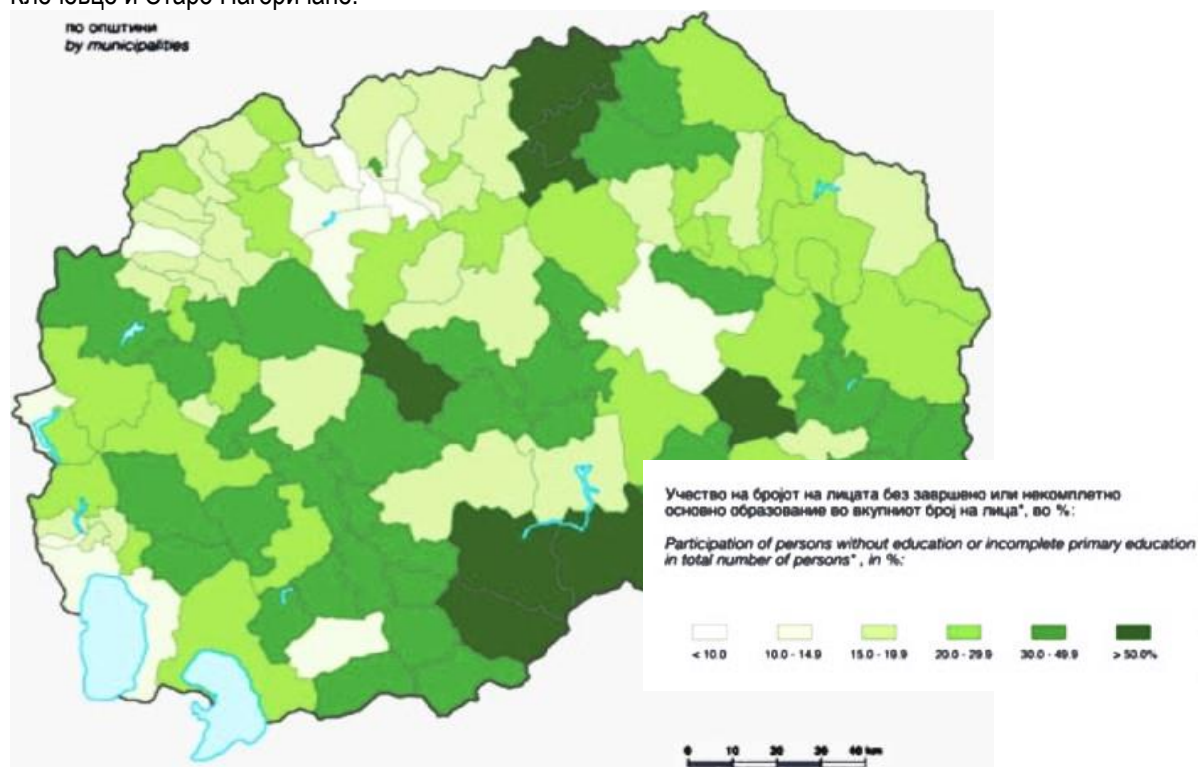
Просечната возраст на населението во Македонија е приближно 37 години, и речиси 70% од населението е работоспособно (помеѓу 15 и 64 години).

Во однос на стареењето на населението, во 2011 година, учеството на младото население (0-14 години) изнесува 17.3 %, додека учеството на старото население (65 и повеќе години) изнесува 11.8 %. Во 2011 година, стапката на наталитет изнесува 11.1 (живородени на 1000 население), а бројот на живородените деца, во споредба со претходната година, е намален за 1.526 деца или за 6.3 %.

5.1. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците. Постојните медиумски програми (радио и ТВ) во врска со земјоделството се ограничени во однос на траењето. Сепак, се јавува подобрување на информирањето на веб-страниците за земјоделство (сите официјални национални веб-страни кои обезбедуваат корисни информации за земјоделските институции) и отварање на нови информативни блогови. Исто така, постои одреден број на програми за локалната култура и историја, особено за локалните јавни ресурси кои можат да го поттикнат и подобрат квалитетот на животот, но сепак може да се забележи тренд на зголемување на кампањи за промовирање на позначајните рурални средини.

Според пописот од 2002 година, само 3,6% од населението е неписмено. Неписмени мажи се 1,7%, додека 5,5% од жените се неписмени. Бројот на лица без образование во 2002 година изнесувал 67.358 односно 4,2%, а со некомплетно основно образование 219.507 односно 13,8%. Најголем дел од неписменото население се наоѓа во општините Новаци, Прилеп, Кавадарци, Богомила, Орашац, Клечевце и Старо Нагоричане.

Образование во руралните средини

Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: “иселување на младо и способно население за работа, недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”.

Образовниот проблем е очигледен меѓу невработените, бидејќи во 2010 година 10,97% од нив имале високо или универзитетско образование; мнозинството (53,8%) имаат средно образование, а останатите 35,2% не поседуваат вештина. 17,9% од младата популација (на возраст 15-25 години) е невработена и учествува со 19% од невработените.

5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства - истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Достапната статистика не обезбедува адекватни детали за вработување во руралните области по гранки. Поголемиот дел од руралното население е ангажирано во земјоделскиот сектор (првенствено земјоделство во рамките на домаќинство) и други активности, доколку има. Земјоделските примања се со тенденција да бидат значително пониски од другите сектори и речиси половина од сите земјоделски работници се неплатени работници од членови на семејството.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен вон земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба (во помала мерка, ставови кон земјоделството) и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Според податоците на Државниот завод за статистика, активното население во Република Македонија брои 940.048 лица од кои вработени се 648.200 или 68.6%, а 294.220 лица или 31.4 % се невработени. Во земјоделскиот сектор се вработени 18,43% од населението, вклучувајќи ги и ловот, шумарството и рибарството. Околу 100.000 луѓе се вработени во земјоделството плус околу 20.000 кои се водат како повремени фармери и доста голем број сезонски работници (особено во секторот на зеленчук и овошје) за кои точен податок не постои.

Невработеноста е најзастапена кај населението кое се наоѓа во возрасната група од 15 до 24 години (54,6%).

Табела 13. Просечна исплатена нето-плата по вработен

Опис	2008	2009	2010	2011	2012
Земјоделство, шумарство и рибарство	11 729	14 273	14 280	14 781	15 830
- Растително и животинско производство, лов и поврзани услужни дејности	10 659	12 621	12 387	13 013	13 838
- Шумарство и искористување на шуми	14 215	18 227	18 812	18 485	19 771
- Рибарство и аквакултура	9 466	11 423	11 898	12 468	14 878

Извор: ДЗС, 2012

V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

1. Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2011 година изнесува 41.702 милиони денари и во однос на 2010 година бележи номинален раст од 1%. (41.300 милиони денари). Растот е резултат на зголеменото производство на земјоделската "деловна гранка" (земјоделско производство, неземјоделски секундарни дејности, субвенции на производи) од 0,9% во однос на 2010 година. Вредноста на производството на

земјоделската “деловна гранка” во 2011 година изнесува 77.127 милиони денари, а вредноста на производството на земјоделската “деловна гранка” во 2010 година 76.447 милиони денари. Во 2011 година забележан е пораст од 0,72% на земјоделското производство и пораст од 31% кај неземјоделските секундарни дејности во однос на 2010 година. Пад од 5,7% забележан е кај субвенциите на производи во 2011 година во однос на 2010 година.

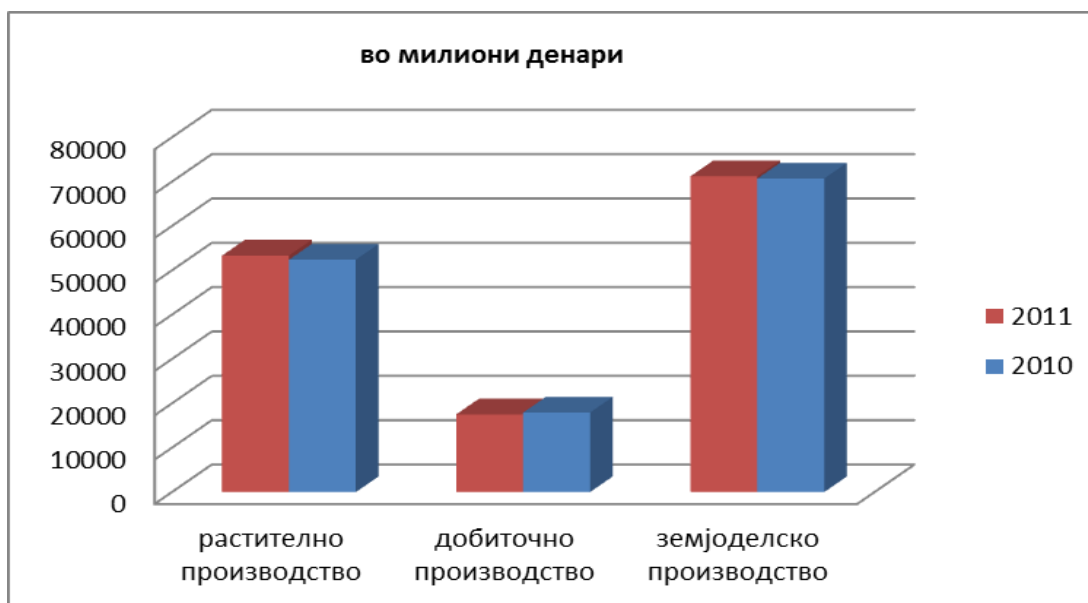
Графикон број 3. Вредност на производството на земјоделската “деловна гранка”, по тековни цени.

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2011 година изнесува 71.220 милиони денари, а вредноста на земјоделското производство во 2010 година 70.713 милиони денари. Растот на вредноста на земјоделското производство се должи на порастот на растителното производство за 1,8% во 2011 во однос на 2010 година. Кај добиточното производство во 2011 година забележан е благ пад од 2,2% во однос на 2010 година. Пад од 7,2% забележан е и кај услугите во земјоделството во 2011 година во однос на претходната 2010 година.

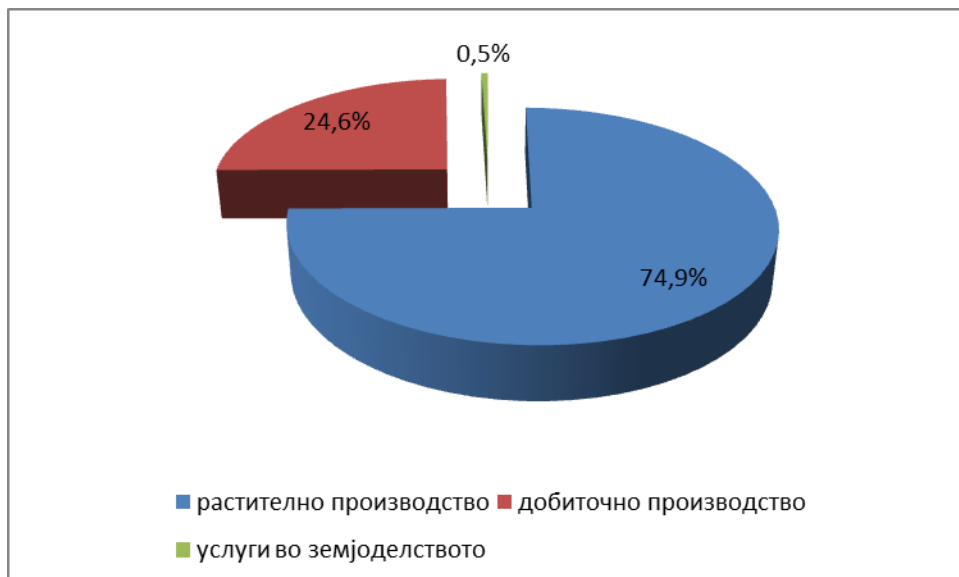
Графикон број 4. Динамика на финалното производство, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Земјоделското производство учествува со 92,3% (71.220 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската “деловна гранка”, неземјоделските секундарни дејности со 2,3% (1.787 милиони денари) и субвенциите со 5,3% (4.120 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската “деловна гранка” во 2011 година.

Графикон број 5. Учество на растителното, добиточното производство и услугите во земјоделството во вкупната вредност на производството на земјоделската “деловна гранка” во 2011 година.

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Растителното производство вообичаено завзема најголем дел од вредноста на производството на земјоделската “деловна гранка” и во 2011 година учествува со 74,9% (53.339 милиони денари), добиточното производство со 24,6% (17.532 милиони денари) , а само мал дел од 0,5% (348 милиони денари) отпаѓа на услугите во земјоделството.

Вредност на земјоделското производство

Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство. Вкупната вредност на градинарското производство во 2011 година изнесува 23.532 милиони денари и учествува со 35,9% во вкупната вредност на земјоделското производство што е за 0,5% помалку во однос на учеството на градинарското производство (36,4%) во вкупната вредност на земјоделското производство во 2010 година.

Табела број 14. Вредност на земјоделско производство, по тековни цени

	2010		2011	
	милиони ден	%	милиони ден	%
РАСТИТЕЛНИ ПРОИЗВОДИ	52.412	74,1	53.339	74,9
Жита (вклучувајќи и семиња)	5.042	7,1	7.793	10,9
Индустриски растенија	5.748	8,1	4.780	6,7
Фуражни култури	4.330	6,1	4.222	5,9
Градинарски производи	25.731	36,4	23.532	33,0
Компир (вклучувајќи и семиња)	2.113	3,0	2.967	4,2
Овошје	7.271	10,3	7.669	10,8
Вино	2.178	3,1	2.375	3,3
ДОБИТОЧНО ПРОИЗВОДСТВО	17.927	25,4	17.532	24,6
Говеда	3.415	4,8	3.324	4,7
Свињи	3.145	4,4	3.175	4,5

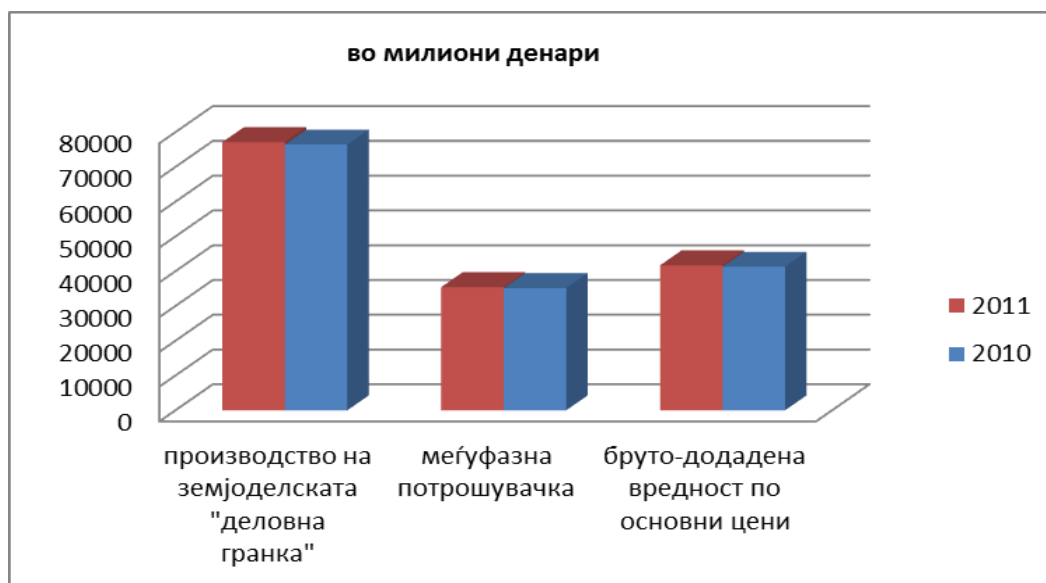
Коњи	6	0,01	6	0,01
Овци и кози	1.336	1,9	1.454	2,0
Живина	519	0,7	440	0,6
Млеко	8.055	11,4	7.810	11,0
Јајца	1.264	1,8	1.075	1,5
Други добиточни производи	187	0,2	248	0,3
ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ	70.339	99,5	70.872	99,5
УСЛУГИ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО	375	0,5	348	0,5
ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО	70.713	100	71.220	100

Извор: ДЗС, (ЕАА), 2013

Учеството на житата во вкупната вредност на земјоделското производство бележи пораст од 3,8% во 2011 година (7.793 милиони денари), во однос на претходната 2010 година. Во 2011 година забележан е благ пораст и кај овошјето и зеленчукот. Вредноста на производството на млекото изнесува 7.810 милиони денари односно 11% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2011 година. Услугите во земјоделството учествуваат со 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство.

Меѓуфазната потрошувачка, во 2011 година, бележи пораст од 0,8% во однос на 2010 година. Вкупната меѓуфазна потрошувачка во 2011 изнесува 35.425 милиони денари и е за 0,8% повеќе во однос на 2010 година.

Графикон број 6. Производство, меѓуфазна потрошувачка и бруто-додадена вредност

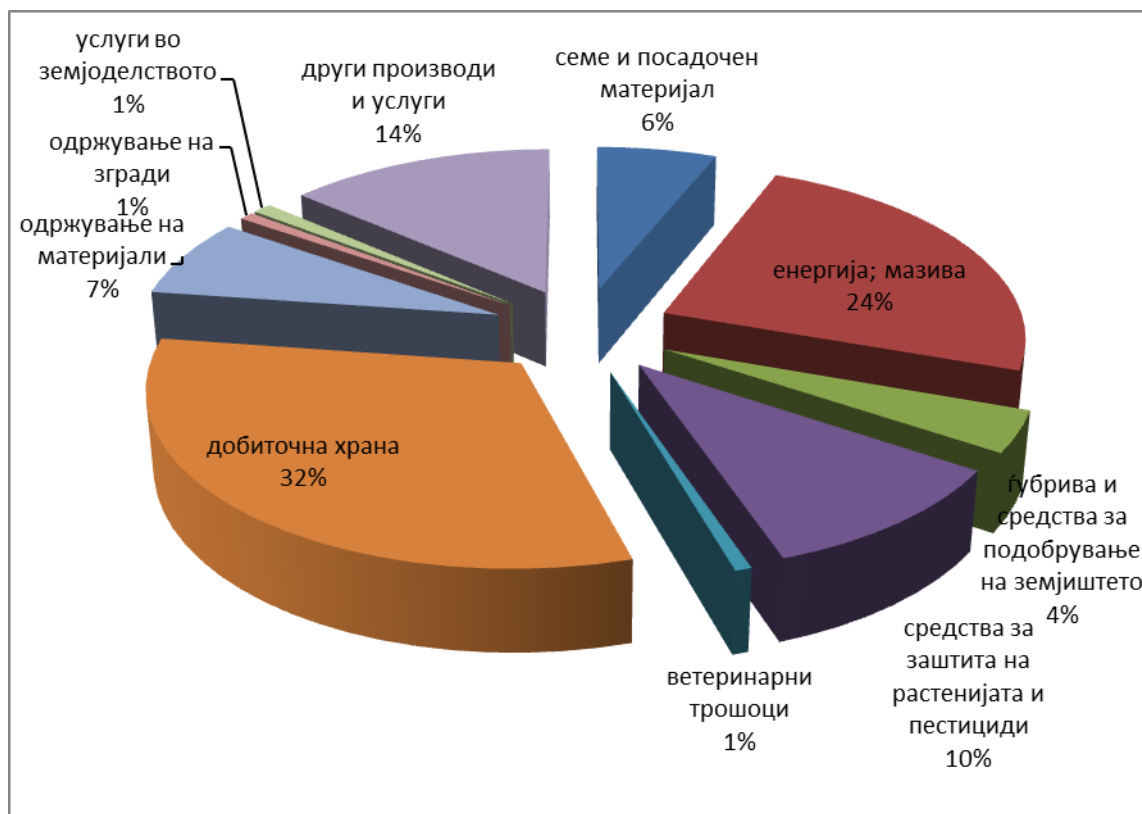

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Кога од бруто додадената вредност по основни цени ќе се одземе и амортизацијата на основните средства (3.500 милиони денари во 2011 и 3.550 милиони денари во 2010 година) ќе се добие нето-додадената вредност по основни цени која изнесува 38.202 милиони денари во 2011 година и е за 1,2 % повисока во однос на 2010 година (37.750 милиони денари)

Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2011 година најзначајно место завземаат трошоците за добиточна храна (32%) и трошоците за енергија и мазива (24%). Значајно место во структурата на трошоците завземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (10%), одржување на материјали (7%), семе и посадочен материјал (6%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (4%). Трошоците за други производи и услуги учествуваат со 14% во вкупната меѓуфазна потрошувачка. Ветеринарните трошоци, услугите во земјоделството и трошоците за одржување на згради учествуваат со 1% во вкупната меѓуфазна потрошувачка.

Графикон број 7. Структура на вкупната меѓуфазна потрошувачка, 2011 година, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Во 2011 година нето-деловниот вишок/доходот на индивидуалните производители изнесува 36.197 милиони денари што претставува зголемување за 1,4% во однос на 2010 година (35.692 милиони денари). Доколку при пресметката на создавањето на доходот не се земаат во обзир средствата на вработените се добива доходот од производните фактори кој изнесува 38.226 милиони денари во 2011 и 37.829 милиони денари во 2010 година.

Табела број 15. Сметка на создавање на доходот, по тековни цени во милиони денари

Опис	2010	2011
средства на вработените	2.137	2.029
други даноци на производството	59	73
други субвенции на производството	138	97
доход од производните фактори	37.829	38.226
нето-деловен вишок/доход на индивидуалните производители	35.692	36.197

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2011 година изнесува 35.704 милиони денари и бележи намалување за 1,2% во однос на 2010 година (35.269 милиони денари).

Табела број 16. Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени

Опис	2010	2011
платени наемнини	97	143
платени камати	329	355
примени камати	2	5

претприемачки доход	35.269	35.704
---------------------	--------	--------

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Номиналниот и реалниот доход во земјоделството од производните фактори, по работна единица, во 2011 година бележат пад во однос на 2010 година и тоа: 9,8% кај номиналниот и 7,3% кај реалниот доход од производните фактори.

Табела број 17. Работна сила, по тековни цени

Опис	2010	2011
вкупна работна сила во земјоделството (1000 годишни работни единици)	117	131
неплатена работна сила во земјоделството	56	68
платена работна сила во земјоделството	62	63
номинален доход од производните фактори по работна единица - денари	322.486	290.953
реален доход од производните фактори по работна единица - денари	311.160	288.358

Извор: ДЗС (ЕАА), 2013

Во 2011 година, вкупната работна сила ангажирана во земјоделството изнесува 131 илјади годишни работни единици, што е за 12% повеќе во однос на 2010 година (117 илјади годишни работни единици) од кои 63 илјади се платена работна сила. Просечниот реален доход од производните фактори изнесува 288.358 по работна единица.

Разгледувано по цени од претходната година, вредноста на земјоделското производство изнесува 76.107 милиони денари, што е за 1,2% повеќе во однос на 2010 година (75.217 милиони денари). Вкупната меѓуфазна потрошувачка во 2011 година изнесува 32.213 милиони денари што е за 4,5% помалку во однос на 2010 година (33.719 милиони денари). Како резултат на зголемената вредност на производство и намалената меѓуфазна потрошувачка зголемена е бруто-додадената вредност за 5,8% и нето-додадена вредност за 6,2% во 2011 во однос на 2010 година.

Графикон број 8. Динамика на финално производство, по цени од претходна година

VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Развојот на земјоделството во Република Македонија ќе биде прикажан преку преглед на производството на земјоделски производи и нивната трговија во последните неколку години заклучно со 2012 година. Во прегледот се опфатени и преработките од овошје и зеленчук.

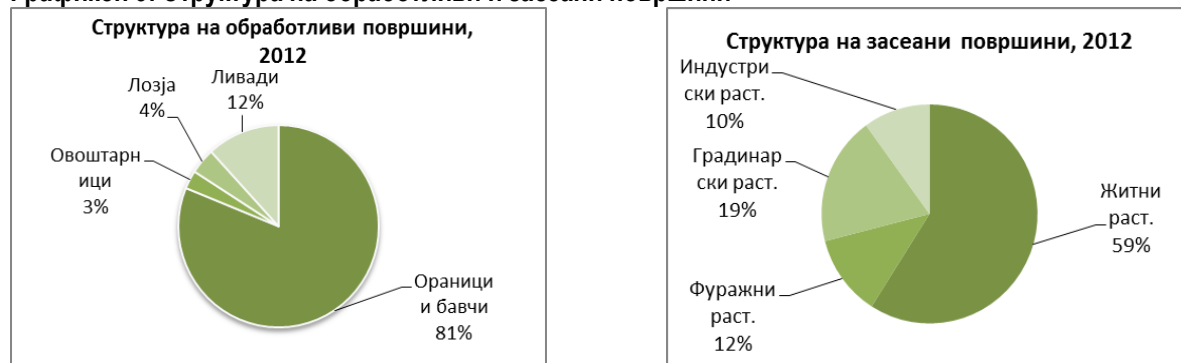
1. Растително производство

Република Македонија располага со 1.268.000 ха на земјоделско земјиште, од кои 510.000 ха се обработливи површини со следна структура (81% под ораници и бавчи, 12% се ливади, 4% под лозја и 3% под овоштарници). Во земјоделско земјиште влегуват и 757.000 ха под пасишта или околу 60% од вкупната земјоделска површина и 1.000 ха под бари и трстеници.

Растителното производство е расчленето на пет главни групи: производство на житни, индустриски, фуражни, градинарски култури, како и овоштарство и лозарство.

Во 2012 година засеано е околу 67% од вкупната обработлива површина под ораници и бавчи (вкупно 276.000 ха). Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 276.000 ха, 59% отпаѓа на житни култури, 19% на градинарските култури, 12% на фуражните култури и 10% на индустриските култури. Во 2012 година се засеани помалку 1.000 ха под индустриски култури споредбено со 2011 година.

Графикон 9. Структура на обработливи и засеани површини

Извор: ДЗС, 2012

Според засеаната површина житните култури имаат водечко значење, но сепак нивното учество во вредноста на растителното производство е само 10,9%. Најголемо учество во вредноста на растителното производство имаат градинарските култури со 33%, а учеството на овошните култури е 10,8%.

Според државниот завод за статистика овоштарниците се протегаат на површина од 15.000 ха или 3%, додека лозовите насади се застапени на површина од околу 21.000 ха или 4% од вкупната обработлива површина. Површините под овошни насади се зголемени за околу 1.000 ха споредбено со 2011 година.

1.1. Житни култури

Житните култури се стратешки земјоделски растенија за Република Македонија. Пченицата најмногу се одгледува во Пелагонискиот регион, а пченката во Полошкиот регион.

Графикон 10. Засеани површини и остварено производство од житарки 2012 год.

Извор: ДЗС, 2012

Во 2012 година, засеани се 161.126 ха под житни култури. Пченицата е засеана на 79.750 ха или на 49% од засеаните површини под житни култури. Следуваат јачменот со 26% од површините под жита, пченката (25%), а остатокот отпаѓа на 'рж (2%), како и на ориз и овес кои заедно зафаќаат 6% од засеаните површини под житни култури.

Засените површини под житни култури во 2012 година покажуваат тренд на пораст во износ од околу 132 ха во споредба со 2011, односно површините под пченица се зголемени за 1.162 ха или 1,5%, под 'рж за 240 ха или 6,8%, и под овес за 118 ха или 4,7%, додека намалување на засеаните површини се забележани кај јачменот за 1.352 ха или 3,2% и пченката за 192 ха или 0,7%.

Табела 18. Површини и производство на житни култури во Република Македонија, 2008-2012 год.

Култури	2008	2009	2010	2011	2012
Засеана површина (хектари)					
Житни култури	176.686	179.421	162.028	160.994	161.126
Пченица	86.890	88.256	79.946	78.588	79.750
Јачмен	48.753	48.756	42.959	42.475	41.123
'Рж	3.928	3.777	3.590	3.527	3.767
Овес	2.876	2.770	2.763	2.514	2.632
Пченка	31.582	32.737	28.644	29.390	29.198
Ориз	2.657	3.125	4.126	4.500	4.656
Производство (тони)					
Пченица	291.719	271.117	243.137	256.103	214.963
Јачмен	162.779	146.372	126.315	129.509	90.384
'Рж	9.912	9.089	8.850	8.297	7.288
Овес	5.289	4.960	5.479	4.596	3.898
Пченка	127.125	154.237	129.045	126.096	115.928
Ориз	16.140	19.870	25.700	26.964	24.361
Приноси (тони/хектар)					
Пченица	3,41	3,08	3,04	3,35	2,70
Јачмен	3,44	3,01	2,95	3,15	2,20
'Рж	2,53	2,46	2,47	2,36	1,94
Овес	1,85	1,82	2,01	1,88	1,49
Пченка	4,10	4,75	4,51	4,29	3,97
Ориз	6,24	6,37	6,23	5,99	5,23

Извор: ДЗС, 2008-2012

Производството на пченица во 2012 е намалено за околу 16% споредбено со 2011 година, што се должи на лошите агроклиматски услови во 2012 година (голема суша) што резултираше со намаленото просечно производство на пченица по хектар за околу 650 кг/ха или за 19% споредбено со 2011 година, во услови на зголемени засеани површини под пченица за околу 4% споредбено со 2011 година.

Производството на јачмен во 2012 е намалено за 43% споредбено со 2011 година што се должи на намалување на просечниот принос по ха за 950 кг/ха, во услови на незначително намалување на засеаните површини за околу 3% споредбено со 2011 година.

Кај останатите житни култури производството во 2012 година е намалено во однос на 2011 како резултат на намаленото просечно производство по хектар за 14% кај р'жта, 18% кај овесот, 9% кај пченката и 11% кај оризот. Просечните приноси на **пченица** генерално се ниски во споредба со регионот и ЕУ, пред се како резултат на несоодветната примена на агро-хемиски мерки, користење на несертифицирани ниско-приносни семиња, недоволна влажност на почвата (неадекватно наводнување),

неадекватна примена на агротехнички мерки (плодород, сеидба надвор од оптималниот рок и сл.) и застарена механизација за обработка на почвата, жетвата и транспортот (што предизвикува загуба во жетвата и постжетвениот период).

Табела 19. Преглед на откуп на житни култури, 2008-2012 година

	2008		2009		2010		2011		2012	
	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.	откуп во тони	% од вк. произв.
Пченица (вклуч. семенска)	92.018	31,5%	138.089	49,3%	93.638	38,5%	111.782	43,6%	87.819	40,9
Р'ж	2	0,1%	45	-	89	1,0%	-	-	-	-
Јачмен (вклуч. пиварски)	12.394	7,6%	8.546	5,8%	9.445	7,4%	11.693	9,0%	8.370	9,3
Овес	0	0,0%	28	0,0%	392	7,1%	138	3,0%	365	9,4
Пченка во зрно (вклуч. семенска)	843	0,7%	3.475	1,1%	5.657	4,4%	3.145	2,5%	4.687	4,0
Ориз и арпа	2.432	15,1%	2.847	4,1%	1.627	6,3%	3.459	12,8%	10.471	43,0

Извор: ДЗС, 2008-2012

Согласно намаленото производство на житни култури во 2012 година за околу 21% споредбено со 2011 како резултат на неповолните агроклиматски услови и откупот на житни култури во 2012 година бележи намалување од 16,7%.

Од вкупно откупената пченица во 2012 година околу 70% е откупена од индивидуалните земјоделски производители, додека во 2011 тој процент изнесувал околу 61%, што зборува за зголемен интерес на индивидуалните земјоделски производители за продавање на пченицата на мелничко преработувачката индустрија.

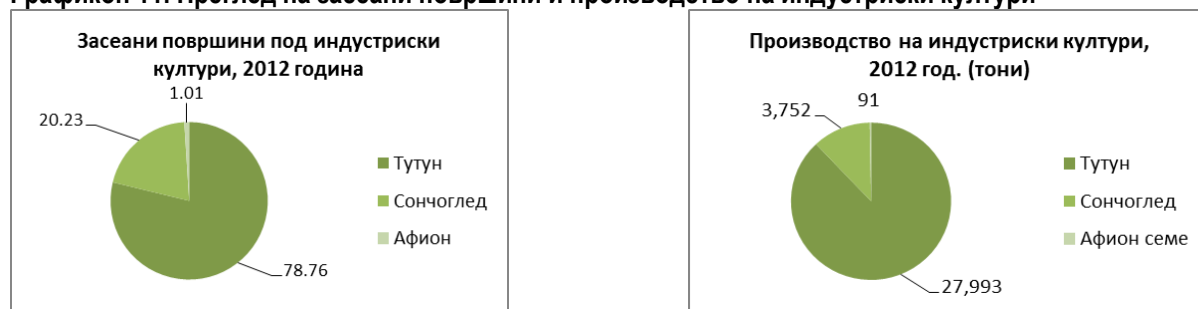
Согласно податоците од земјоделско пазарниот информативен систем просечната откупна цена на меркантилната пченица од родот 2012 година изнесувала 14,7 ден/кг, на оризова арпа околу 17,3 ден. додека на пченката изнесувала околу 15,2 ден/кг.

Потребите на мелничко преработувачката индустрија за производство на основниот прехранбен производ се околу 280.000 тони. Имајќи го предвид 5-годишниот просечен откуп на пченица за период 2008-2012 година (105.000 тони) и потребите на мелничката индустрија, се констатира дека околу 37% од потребите на мелничко преработувачката индустрија се обезбедува со домашен откуп на пченица.

1.2. Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2012 година се застапени на 18.549 хектари од кои 79% се под тутун, 20% се под сончоглед и 1% под афион. Во последните 5 години шеќерната репка воопшто не е застапена во сеидбената структура во Р. Македонија.

Графикон 11. Преглед на засеани површини и производство на индустриски култури

Извор: ДЗС, 2012

Во производната 2012 година остварено е производство од 27.993 тони на тутун, 3.752 тони на сончоглед и 180 тони на семе од афион.

Табела 20. Засеани површини и производство на индустриски култури, 2008 - 2012 година

Култура	2008	2009	2010	2011	2012
Засеана површина (хектари)					
Шеќерна репа	0	0	0	0	0
Тутун	11,927	16,224	17,064	15,677	14,610
Сончоглед	4,962	4,211	4,061	5,715	3,752
Афион	222	618	413	284	187
Производство (тони)					
Шеќерна репа	0	0	0	0	0
Тутун	16,126	23,222	26,393	21,024	27,993
Сончоглед	4,962	4,211	4,061	5,715	3,752
Афион семе	186	504	297	233	91
Принос (тон/хектар)					
Шеќерна репа	0	0	0	0	0
Тутун	1.35	1.43	1.55	1.34	1.92
Сончоглед	1.17	1.88	1.88	1.49	1.27
Афион семе	0.84	0.82	0.72	0.82	0.51

Извор: ДЗС, МЗШВ 2008 - 2012

Кај индустриските култури преовладува **тутунот** како многу значајна трудоинтензивна култура во подрачја со отежнати услови за земјоделско производство. Од вкупните засеани површини под индустриски култури 79% отпаѓаат на тутунот.

Последните години има тренд на зголемување на производството на тутун кој во 2012 изнесувал 27.993 тони или има зголемување за околу 33% во споредба со 2011 година.

Просечното производство на тутун по хектар има тренд на зголемување кое во 2012 година изнесувало 1.920 кг/ха или има зголемување од 43% во споредба со 2011 година.

Најмногу тутун се одгледува во Пелагонискиот и Југоисточниот регион.

Примарното производство на ориенталните ситнолисни ароматични сорти на тутун има големо економско и социјално значење за Република Македонија, бидејќи земјата е традиционален производител на ваквиот тип на тутун, во прв ред од сортите: ``Јака``, ``Џебел``, ``Прилеп``, ``Отља`` и ``Басмак``. Во минатото се одгледувал и тутун од сортите „вирџинија“ и „берлеј“.

Македонскиот ориентален тутун поради својот висок квалитет е многу ценет на меѓународниот пазар и заедно со тутунските производи претставува значаен извозен производ.

Денес над 99% од вкупното производство на тутун е ориентирано кон барањата на мултинационалните компании кои преку свои регистрирани фирми за откуп на суров тутун го обезбедуваат пласманот на ферментираниот тутун.

Табела 21. Договорени, откупени количества тутун и исплатени субвенции по години (2007-2012)

Рб.	Година	Договорени површини под тутун (ха)	Очекувано производство во по договор (тони)	Реализиран откуп (тони)	Исплатена финансиска поддршка (мкд)	Финансиска поддршка мкд/кг	Откуп за кој е извршена исплата (тони)
1	2007	/	/	16,288	491,199,778.00	30	16,373
2	2008	16,763	26,836	16,126	725,670,410.00	45	16,126
3	2009	21,279	33,638	23,222	1,392,772,796.00	60	23,213
4	2010	18,783	32,871	26,393	1,583,254,212.00	60	26,388
5	2011	16,161	25,907	21,024	1,259,439,805.00	60	20,991
6	2012	14,632	25,117	27,993	1,666,085,662.00	60	27,768

Извор: МЗШВ, 2012

Во 2012 година се откупени 27.768 тони на тутун што претсатвува зголемување за 6.777 тони или за околу 32 % во споредба со 2011 година.. Откупот најмногу зависи од побарувачката на мултинационалните компании, при што е постигната просечната откупна цена од 180,2 денари за килограм што е за 9,3% повисока од просечната откупна цена во 2011 година.

Висината на финансиската поддршка по килограм тутун остана непроменета и изнесува 60 ден/кг предаден тутун во откупните претпријатија.

Производството на главните маслодавни култури (**сончоглед и маслодајна репка**) во последните години се карактеризира со значителни варијации по однос на засеаните површини и приноси. Во 2012 година забележано е намалување на засеаните површини и принос под сончоглед за околу 52% во споредба со 2011 година.

Недостигот од суровина за производство на масло за јадење се надополнува со увоз на сурово масло, кое се рафинира во конзумно масло. Во 2012 година со **афион** засеана е површина од 187 ха или има намалување за околу 66% во споредба со 2011 година или 97 ха помалку. Остварено е производство од 91 тон на семе од афион и просечен принос од 506 kg/ha.

Поради лошите агро климатски услови во 2012 година забележан е пад на просечното производство по хектар на семе од афион за околу 62% во споредба со 2011. Сите овие фактори доведоа до намалено производство на семе од афион за 2,5 пати во споредба со 2011 година.

Шеќерната репка како индустриска култура не е застапена во сеидбената структура во Македонија во 2012 година исто како и во претходниот петгодишен период, пред се поради ниските цени и увозот на нерафиниран шеќер како суровина за преработувачката индустрија.

Според Земјоделскиот попис од 2007 година, 26.341 индивидуални земјоделски домаќинства произведуваат индустриски култури, од кои најголем дел производители (46%) се наоѓаат во Пелагонискиот регион

1.3. Фуражни култури

Фуражните култури се застапени во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развојот на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Графикон 12. Застапеност и производство на фуражни култури во проценти во 2012

Извор: ДЗС, 2012

Фуражните растенија во 2012 година опфаќаат само 12% од засеаната површина во земјата. Ова претставува многу ниско учество за разлика од земјите со развиено сточарство, каде овој удел изнесува околу 40%. Една од причините за ваквата состојба е недостатокот од доволно обработливо земјоделско земјиште по сточарска фарма и малите парцели на кои е непрофитабилно да се одгледуваат фуражни култури.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката со 66% учество, детелината со 11% и фуражната пченка со 8%. Останатите фуражни култури учествуваат со значително помал удел. Оттука, производството на луцерка во земјата е од доминантно значење во однос на фуражното производство.

Во 2012 година може да се забележи благо зголемување на површините под луцерка, детелина и добиточна репа, додека како резултат на лошите агроклиматски услови во 2012 година има намалување на приносите кај сите фуражни култури, освен кај добиточниот грашок кај кого се забележува зголемување на приносот од 17,3% во услови на зголемени површини од околу 23% во споредба со 2011 година

Табела 22. Производство на фуражни култури, 2008-2012 година

	2008	2009	2010	2011	2012
Ожнеана површина (ha)					
Фуражни култури (Вкупно)	28.543	29.680	29.730	28.899	28.989
Детелина	2.920	3.011	3.046	3.275	3.305
Граор-Сено	2.456	2.557	2.447	2.339	2.168
Луцерка	18.808	19.573	19.408	19.111	19.224
Добиточен грашок-сено	1.308	1.729	1.829	1.317	1.625
Фуражна пченка	1.825	2.249	2.487	2.314	2.249
Добиточна репа	479	561	513	543	418
Производство (тони)					
Детелина	12.441	12.684	13.657	14.345	12.565
Граор-Сено	9.656	10.327	7.792	7.178	5.815
Луцерка	119.153	126.112	124.145	129.009	115.692
Добиточен грашок-сено	4.605	5.431	5.863	4.123	4.836
Фуражна пченка	37.144	61.558	64.870	50.966	44.467
Добиточна репа	6.270	6.219	5.754	5.205	3.700
Приноси (тон/ha)					
Детелина	4,3	4,2	4,5	4,4	3,8
Граор-Сено	3,9	4,0	3,2	3,1	2,7
Луцерка	6,3	6,4	6,4	6,7	6
Добиточен грашок-сено	3,5	3,1	3,2	3,1	3
Фуражна пченка	20,4	27,4	26,0	22,0	19,7
Добиточна репа	13,1	11,0	11,2	9,6	8,8

Извор: ДЗС, 2008-2012

1.4. Градинарски култури

Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 276.000 ха, 59 % отпаѓа на житни култури, 19% на градинарските култури, 12% на фуражните култури и 10% на индустриските култури.

Одгледувањето на градинарски култури е традиционално за овие простори и завзема 19% во структурата на засеаните површини под ораници и бавчи, кое се одвива во главно на отворено поле, во стакленици, како и под пластеници, со и без греење.

Обемот на производство на градинарските култури се движи од 800 илјади тони до 1.200 илјади тони, во зависност од климатските погодности во одредени години.

Производството на градинарски култури на отворено е лоцирано претежно во јужните делови на земјата со медитеранска клима (Струмица, Гевгелија, Валандово) како и во источните и северните делови на Македонија (Скопје, Куманово, Кочани, Радовиш) со умерено континентална клима. Климатските услови во Република Македонија овозможуваат успешно производство на повеќе видови зеленчук, од кои најзастапени се: компирот (22%), домати (18%), пиперките (18%), зелката (16%), бостанот (14%), краставиците (5%) и кромидот (5%), кои се произведуваат претежно на отворено поле.

Овие култури традиционално се произведуваат во Република Македонија заедно со останатите градинарски култури како: грав, лук, праз, карфиол, марула, модар патлиџан, морков, итн. Во последните години земјоделските производители воведуваат и нови не-традиционални култури како што се: брокула, аспарагус, кинеска зелка и други видови и сорти на зеленчук.

Раноградинарското производство е еден од позначајните под-сектори кои нудат солидна основа за понатамошен конкурентски развој на земјоделството.

Табела 23. Површина и производство на градинарски култури, 2008-2012 година

Градинарски култури		2008	2009	2010	2011	2012
Компир (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	13.781	13.893	13.398	13.686	13.410
	Производство, тони	189.430	207.153	202.325	193.858	169.976
	Принос (тон/ha) – без меѓупосев	13,746	14,911	15,101	14,165	12,675
Грав (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	13.621	13.880	13.285	13.551	13.806
	Производство, тони	12.800	12.751	12.070	12.990	10.978
	Принос (тон/ha) - без меѓупосев	0,940	0,919	0,909	0,959	0,795
Зелка	Ожнеана површина (ha)	4.147	4.486	4.695	4.631	3.734
	Производство, тони	93.876	112.130	149.157	148.212	94.234
	Принос (тон/ha)	22,637	24,996	31,769	32,004	25,237
Домати	Ожнеана површина (ha)	5.319	5.731	5.665	5.632	5.614
	Производство, тони	121.637	154.395	168.010	165.642	145.818
	Принос (тон/ha)	22,868	26,940	29,658	29,411	25,974
Кромид	Ожнеана површина (ha)	3.182	3.361	3.544	3.488	3.527
	Производство, тони	34.934	41.863	47.432	44.540	43.732
	Принос (тон/ha)	10,979	12,456	13,384	12,769	12,399
Бостан	Ожнеана површина (ha)	6.211	5.977	5.732	5.800	5.691
	Производство, тони	129.288	123.939	134.885	127.449	127.593
	Принос (тон/ha)	20,816	20,736	23,532	21,974	22,420
Пиперки	Ожнеана површина (ha)	8.199	8.438	8.474	8.465	8.626
	Производство, тони	141.729	154.771	168.150	153.842	166.247
	Принос (тон/ha)	17,286	18,342	19,843	18,174	19,273
Лук	Ожнеана површина (ha)	1.003	1.060	996	947	936
	Производство, тони	4.604	5.803	5.015	4.150	4.081
	Принос (тон/ha)	4,590	5,475	5,035	4,382	4,360
Грашок	Ожнеана површина (ha)	963	1.060	1.568	/	74
	Производство. Тони	2.448	3.022	2.789	/	77
	Принос (тон/ha)	2,542	2,851	1,779	/	1,041
Леќа	Ожнеана површина (ha)	96	82	72	68	1.106
	Производство. Тони	85	69	90	72	2.181
	Принос (тон/ha)	889	840	1.252	1.058	1.045
Краставици	Ожнеана површина (ha)	1.392	1.351	1.266	/	1.239
	Производство. Тони	40.620	41.494	46.635	/	50.093
	Принос (тон/ha)	29,181	30,714	36,836	/	40,430

Извор: ДЗС, 2008-2012

Градинарското производство во последните години се карактеризира со зголемено производство на пиперки и краставици за околу 8 % во 2012 во споредба со 2011 година, додека производството на компир, грав, допат на отворено, кромид и бостан покажува еден тренд на стабилност во последните 2 - 3 години.

Компирите се најраширени во ридско-планинските региони (Берово, Кратово и Крива Паланка). Се проценува дека околу 50% се конзумираат на ниво на домаќинство, додека остатокот се продава на угостителски објекти и преработувачката индустрија. Оваа година вкупното производство на компири вклучувајќи го и меѓупосевот изнесува 169.976 тони што претставува намалување за 14% во споредба со претходната година.

Околу 80% од производството на **домати** се одвива во југо-источниот и повардарскиот регион, односно во регионот на: Струмица, Валандово, Гевгелија, Дојран, Кавадарци, Демир Капија, Велес и Свети Николе. Во 2012 година производството на домати е намалено за околу 19.192 тони, или 13%, во однос на претходната година пред се поради намалување на просечните приноси по хектар од околу 13% (3,4 тони/ха) како резултат на неповолните агроклиматски услови за производство во 2012 година.

Производството на **пиперки** најчесто се сретнува во: Струмичкиот, Радовишкиот, Полошкиот, Скопскиот и Кумановскиот реон. Вкупното производство на пиперки во 2012 година изнесува 166.247 тони и претставува зголемување од околу 8% во однос на претходната година.

Освен за потрошувачка во свежа состојба, пиперките во голем дел се користат и во преработувачката индустрија (индустриски пиперки), во прв ред, „Куртовска капија“, која е најбарана пиперка од преработувачката индустрија поради нејзиниот квалитет за преработка. Индустриските пиперки се произведуваат како доцни посеви и претставуваат основна суровина за производство на „Ајвар“ кој е еден од најбараните производи со потекло на Република Македонија..

Производството на **бостан** е во благ пораст пред се како резултат од зголемениот просечен принос по хектар од околу 2% во однос на претходната година.

Производството на **краставици** е во пораст од околу 7,4% споредбено со 2010 година кое се должи пред се како резултат на зголемениот просечен принос од хектар од околу 9,7%.

Гравот е најзастапен во Полошкиот регион со домашната сорта „тетовски грав“, кој е познат и надвор од границите на земјата. Производството претежно се одвива како меѓупосев во комбинација со пченка. Меѓупосевот на грав зафаќа 66% од вкупните површини под грав. Во 2012 година има зголемување на производството на грав вклучително и меѓупосев за околу 1,9% во споредба со 2011, пред се заради зголемениот просечен принос по хектар.

Во 2012 година, ожнеани се 4.805 ха **зелка** што претставува зголемување од 3,8% или за околу 64 хектари во споредба со минатата година. Производството на зелка во 2012 год има намалување од околу 15% во споредба со минатата година пред се како резултат на намалениот просечен принос по хектар како резултат на неповолните агроклиматски услови.

Раноградинарското производство се одвива во затворени, односно заштитени простори под стакло и пластеници, на проценети површини од приближно 4.141 ха, од кои околу 231,45 ха се инсталирани капацитети под стакло, додека проценети се 3.910 ха под пластеници.

Од раноградинарските култури одгледувани во оранжерии-стакленици во 2012 година најзастапени се домати, краставиците и зелката на површина од 214,3 хектари. За разлика од минатата година кога како последица од состојбите со заразата со ешерихија коли во ЕУ, имаше драстично намалување на побарувачката на раноградинарски култури што во голема мера влијаеше на намалување и откажување на набавките од странските купувачи, што резултираше со намалување на цените и остварениот приход, годинава бележиме солидни резултати кај најзастапените култури. Ова особено се забележува кај зелката каде имаме зголемување и на површините од 17ха на 53,2 ха и приносот на 1.060 тони што претставува двојно зголемување во однос на минатата година. Кај домати иако има намалување на површините за 34 ха, приносот е зголемен за 3.666 тони или околу 43%. Кај краставиците иако површините се намалени за 5,1 ха, приносот е зголемен за 10,6% или набрани се 604 тони повеќе во однос на 2011 година.

Табела 24. Површина и производство на градинарски култури (под оранжерии-стакленици),

период 2008- 2012 година		2008	2009	2010	2011	2012
Домати	Површина (ха)	140,6	154,0	148,8	141,0	107,2
	Производство (тони)	14.952	12.360	16.464	8.597	12.263
Краставици	Површина (ха)	54,0	55,8	52,7	59,0	53,9
	Производство (тони)	9.812	6.748	8.661	5.686	6.290

Лути пиперки*	Површина (ха)	2,5	2,6	1,2	/	1,1
	Производство (во илјада броја)	2.500	2.600	1.200	13.540	1.394
Благ пипер	Површина (ха)	3,8	5,0	10,1	3,0	1,6
	Производство (тони)	147,0	62,0	548,0	105	57
Зелка	Површина (ха)	15,0	19,0	15,7	17,0	53,2
	Производство (тони)	700,0	487,0	660,0	512,0	1.060

Извор: МЗШВ, 2008-2012

Производството на зеленчук под пластеници во 2012 година се одвиваше на проценети површини од 3.910 хектари. Најзастапени градинарски култури во пластеници се домотот, зелка, благиот пипер, компирот, лутите пиперчиња.

Табела 25. Процентото производство во пластеници во 2012 година

Култура	Проценети засадени површини	Процент просечен принос во кгр./ха	Процентото производство во тони
Домат	1.287	66	81.275
Компир	40	21	845
Зелка	1.061	30	28.505
Благ пипер	1.067	40	40.211
Лут пипер	24	30	713
Млад лук	20	18	358
Млад кромид	32	18	589
Тиквици	9	22	204
Ротквици	7	12	84
Зелена салата	25	/	/
Останати култури	338	5	1.797
Вкупно	3.910		154.581

Извор: МЗШВ

1.5. Овоштарство

Одгледувањето на овошни култури е најзастапено во западните делови на земјата коишто се карактеризираат со влажни климатски услови. Површината под овоштарници изнесува 15.000 ха и зафаќа 3% од вкупната обработлива површина. Овоштарското производство главно е застапено кај индивидуалните земјоделски стопанства, со исклучок на производството на вишни кое најмногу е застапено кај земјоделските претпријатија и задруги, поради тоа што вишните во целост се користат во преработувачката индустрија.

Производството на **јаболки** е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија и зафаќа 63% од вкупното производство на овошје. Најзначајни реони за производство на **јаболка** се езерските (Ресенско-Охридски) реони кои се на надморска височина од околу 700 метри, каде се произведуваат 90% од вкупните количества на јаболка во Република Македонија. Од сортиментот најзастапени сорти на јаболки се: Ајдаред со околу 63%, Златен делишес - 20%, Црвен делишес - 10% и други сорти со околу 7%. Производството на јаболки во 2012 година изнесува 127.171 тони и претставува зголемување од 2% во однос на минатата година. Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатиот дел од 75% се преработува или продава на странските пазари. Според податоците на МЗШВ, заклучно со 31 декември 2012 година, од Република Македонија се извезени вкупно 85.395 тони јаболка, во вредност од 16,6 милиони евра, што претставува 3,5% од вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи. Просечната остварена извозна цена за овој период е 0,19 евра/кг и е пониска за 0,02 евра/кг од истата остварена во 2011 година (0,21 евра/кг).

Производството на **сливи** е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со зголемено производство од 7,9% во 2010 година во споредба со 2009, но во 2011 година се забележува намалување од 7,7% во споредба со 2010 година. Производството на сливи во 2012 година покажува изнесувало 35.444 тони. Понатаму, **вишните** опфаќаат околу 3% од вкупното производство на овошје, крушките 4%, а другите овошни видови (кајсии, праски, дуњи, и др.) околу 10%. Во 2011 година, зголемување на производството е забележано кај црешите, вишните, кајсиите и јаболката.

Табела 26. Производство на овошје, 2008-2012 година

			2008	2009	2010	2011	2012		
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Крушки	403.048	395.332	383.530	378.040	385.490		
	Родни		380.279	370.597	365.757	360.654	367.537		
Производство	Вкупно (тони)		8.260	8.313	7.586	7.460	6.937		
	kg/стебло		22	22	21	21	19		
Број на стебла, во илјади	Вкупно		Цреши	170.797	171.806	192.025	201.190	217.923	
	Родни			163.078	164.398	181.703	188.116	190.914	
Производство	Вкупно (тони)			5.631	5.587	5.701	6.019	5.539	
	kg/стебло			35	34	31	32	29	
Број на стебла, во илјади	Вкупно			Кајсии	148.295	143.696	150.267	153.815	159.753
	Родни				136.997	134.870	133.716	140.419	151.127
Производство	Вкупно (тони)	3.706			2.950	2.996	3.747	4.503	
	kg/стебло	27			22	22	27	30	
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Јаболки			4.512.080	4.396.961	4.490.637	4.356.950	4.456.342
	Родни				4.153.813	4.049.065	4.312.647	4.280.899	4.373.150
Производство	Вкупно (тони)		174.315		106.356	121.383	124.552	127.171	
	kg/стебло		42		26	28	29	29	
Број на стебла, во илјади	Вкупно		Сливи		1.529.853	1.575.849	1.601.223	1.642.888	1.657.344
	Родни				1.354.132	1.400.329	1.437.848	1.488.587	1.526.514
Производство	Вкупно (тони)			32.826	35.610	38.431	35.448	35.444	
	kg/стебло			24	25	27	24	23	
Број на стебла, во илјади	Вкупно			Вишни	926.326	1.049.273	695.793	769.767	807.568
	Родни				773.150	803.692	494.179	605.752	682.237
Производство	Вкупно (тони)	8.832			8.684	5.207	6.514	8.127	
	kg/стебло	11			11	11	11	12	
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Праски			454.017	596.753	504.840	437.271	463.188
	Родни				405.028	395.697	451.931	412.523	428.503
Производство	Вкупно (тони)		11.252		10.266	10.211	9.039	8.987	
	kg/стебло		28		26	23	22	21	
Број на стебла, во илјади	Вкупно		Ореви		170.605	166.423	180.774	183.024	178.767
	Родни				158.514	154.087	168.272	162.160	161.534
Производство	Вкупно (тони)			4.863	4.981	5.769	5.480	4.952	
	kg/стебло			31	32	34	34	31	
Број на стебла, во илјади	Вкупно			Дуњи	53.123	51.482	56.707	56.172	56.855
	Родни				50.990	49.649	54.145	54.460	55.381
Производство	Вкупно (тони)	1.179			1.237	1.426	1.424	1.237	
	kg/стебло	23			25	26	26	22	
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Бадеми			67.832	52.492	59.739	47.013	49.008
	Родни				59.264	42.018	44.103	42.509	44.570
Производство	Вкупно (тони)		622		819	1.006	899	857	
	kg/стебло		10		19	23	21	19	

Извор: ДЗС, 2008-2012

1.5.1. Преработка на овошје и зеленчук

Македонската асоцијација на преработувачи на овошје и зеленчук (МАП) е формирана во март 2002 година, со цел да обезбеди понатамошен развој на индустријата за преработки на овошје и зеленчук (ОиЗ), да придонесе за општиот економски раст и да ја зголеми вработеноста во Република Македонија. Во моментот во асоцијацијата членуваат 26 преработувачки претпријатија. Главни активности на МАП се:

- Зголемување на конкурентноста на македонските преработки од ОиЗ;
- Зголемување на потенцијалот на членовите за влез на странски пазари;
- Информирање на членовите за пазарните трендови, технолошки и правни прашања;
- Координирање на деловните делегации и заедничко претставување на саеми;
- Лобирање за заштита на интересите на преработувачката индустрија;
- Воспоставување на деловна комуникација со странски компании и институции;
- Зајакнување на соработката меѓу земјоделците и земјоделските здруженија; и
- Соработка со приватните и јавни институции, деловната заедница и меѓународните проекти активни во Република Македонија.

Податоците од истражувањето опфаќаат 43 активни преработувачки претпријатија.

Класификација на капацитетите

Повеќето преработувачки претпријатија преработуваат и овошје и зеленчук. Според истражувањето, 22 претпријатија преработуваат само зеленчук (исто како во 2011), 4 се занимаваат само со преработка на овошје, додека 17 претпријатија (15 во 2011) ги преработува двете групи на земјоделски производи, како што е прикажано на следниот графикон.

Графикон 13: Преработувачки активности

Извор: МАП, 2012

Општо земено, околу 91% од сите активности опфаќаат преработка на зеленчук, додека само околу 9% се преработка на овошје.

1.5.1.1. Откуп на суровини

Во 2012 година, откупот на суровини изнесува 71,8 илјади тони, или за 2,4% повеќе во споредба со 2011 година.

Табела 27: Откуп на суровини 2007-2012

Година	Откуп на ОиЗ (во 1000 т)	Зголемување во % (во споредба со претходната година)
2007	57,5	-
2008	74,8	+30
2009	67,1	-10,3
2010	69,4	+3,4
2011	70,1	+1,0
2012	71,8	+2,4

Извор: МАП 2012

Црвената пиперка, како и претходно е најважната суровина за преработувачката индустрија. Според истражувањето, количините на откупена црвена пиперка од преработувачките капацитети во 2012 преставуваат 58% од вкупно откупено количество на суровина, како што е дадено подолу во табелата.

Табела 28: Типови на свежо ОиЗ откупени од индустријата во 2009 - 2012

Суровина	Откуп на ОиЗ во 2009	% од вкупното	Откуп на ОиЗ во 2010	% од вкупното	Откуп на ОиЗ во 2011	% од вкупното	Откуп на ОиЗ во 2012	% од вкупното
Црвена пиперка (капија)	29,7	44,1	32,9	47,4	37,6	53,7	41,4	57,7
Бела пиперка	1,0	1,5	1,2	1,7	1,1	1,7	0,8	1,1
Гамба	0,7	1,1	1,6	2,3	1,6	2,3	1,1	1,5
Феферони	2,0	3,0	2,1	3,0	1,5	2,1	1,6	2,2
Корнишони	2,7	4,1	3,5	5,1	4,3	6,1	4,6	6,4
Цвекло	2,7	4,1	1,5	2,2	2,4	3,4	2,6	3,6
Модар патлиџан	3,2	4,8	3,0	4,3	3,2	4,5	3,0	4,2
Зелка	2,9	4,3	2,5	3,6	2,1	3,0	1,8	2,5
Морков	0,9	1,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,2	0,3
Индустриски домати	4,9	7,3	8,4	12,1	6,2	8,9	6,2	8,6
Кромид	1,4	2,1	1,3	1,9	0,6	0,9	0,3	0,4
Вишна	3,2	4,8	2,4	3,5	3,3	4,7	3,6	5,0
Слива	0,9	1,3	1,6	2,3	0,7	1,0	0,7	1,0
Инд. јаболко	1,7	2,5	1,5	2,2	0,3	0,4	0,2	0,3
Друго	9,2	13,7	5,6	8	4,9	6,9	3,7	5,2
Вкупно	67,1	100	69,4	100	70,1	100	71,8	100

Извор: МАП 2012

Севкупно, индустријата откупила 1,8 илјади тони повеќе зеленчук за преработка во 2012 во споредба со предходната година или 67,1 илјади тони вкупно (93%) и 0,03 илјади тони повеќе овошје за преработка во 2012 во споредба со 2011 или 4,7 илјади тони вкупно (7%).

Графикон 14: % на откупено овошје и зеленчук од индустријата во 2012

Извор: МАП 2012

Според резултатите, преработувачките капацитети откупиле 23,2 илјади тони на свежи производи директно од индивидуални производители (или 32,3%), додека 38 илјади тони се откупени од трговци/посредници (или 52,9%). Земјоделските задруги ја снабдиле индустријата со само 0,2 илјада тони (или 0,3%), додека останатите 10,4 илјада тони на свежо овошје и зеленчук (или 14,5%) биле обезбедени од земјоделски фирми.

1.5.1.2. Производство на преработено овошје и зеленчук

Индустијата во периодот од 2003-2008 година покажува постојано зголемување на производството, најмногу поради зголемената побарувачка за македонските преработки од страна на странските купувачи, како и порастот на домашниот пазар како резултат од силната пенетрација на малопродажните синџири и промените во животните навики на населението (купување на преработени производи наместо домашно подготвување). Во 2009 производството беше намалено како резултат на глобалната економска и финансиска криза додека во 2010 индустријата повторно покажа зголемување на производството. Овој тренд продолжи и во 2011 и 2012 - индустријата го зголеми вкупното производството во споредба со претходната година, главно како резултат на подобрените маркетинг и продажни практики на производителите, зголемената побарувачка од меѓународните пазари и дополнителната владина поддршка на фармерите кои соработуваат со индустријата.

Табела 29: Производство 2003-2012

Година	Вкупно производство (1.000 т)	Зголемување во 1.000 т (споредено со претходната година)	Зголемување во % (споредено со претходната година)	Индекс
2003	21,0	-	-	100
2004	25,7	4,7	+22,4	120
2005	28,2	2,5	+9,7	137
2006	43,6	15,4	+54,6	208
2007	45,1	+1,5	+3,4	215
2008	54,2	+9,1	+20	258
2009	45,9	-8,3	-15,3	219
2010	47,6	+1,7	+3,7	227
2011	52,8	+5,2	+10,9	251
2012	54,1	+1,3	+2,5	258

Извор: МАП, 2012

Главни карактеристики на сезоната 2012 беа поволните временски состојби но и веќе постоечките недостатоци (како пристап до финансиски средства, целосна имплементација на договорното производство, итн.) не им доозволија на преработувачките капацитети во целост да ги искористат потенцијалите на домашното производство на сировини и да ги оптимизираат своите производствени планови. Конзервната компонента имаше највисоко учество во севкупното производство на преработени производи во 2012, како што е прикажано подолу.

Табела 30: Производство на преработено ОиЗ по категорија за 2009 - 2012

Категорија	Производство во 2009 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2010 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2011 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2012 (во тони)	% од вкупно
Конзервирање	39 558	86,1	38 225	80,1	40 415	76,5	44 373	82,0
Смрзнување	6 246	13,6	9 275	19,5	12 353	23,4	9 679	17,9
Сушење	159	0,3	173	0,4	89	0,1	84	0,1
Вкупно	45.963	100	47 673	100	52 857	100	54 136	100

Извор: МАП, 2012

Според истражувањето, индустриски ајвар е најмногу произведен од индустријата, (индивидуално учество со 18% во вкупното производство), а потоа следат преработени корнишони, печена пиперка, домашен ајвар, цвекло, замрзната пиперка итн. Смрзнатата пиперка во однос на произведената количина имаше мало намалување во 2012 во споредба со 2011 (13,7илјади тони произведено во 2012 во споредба со 16,9 илјади тони во 2011). Свкупно земено, производите од пиперка доминираат во севкупното производство. Повеќе детали поврзани со количините на специфичните производи произведени од преработувачката индустрија се дадени во следната табела.

Табела 31. Преработки од овошје и зеленчук, 2006-2012

Име на производ	Производство во 2009 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2010 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2011 (во '000 t)	% од вкупно	Производство во 2012 (во '000 t)	% од вкупно
Индустриски ајвар	10,4	22,6	10,3	21,6	9,5	1806	11,3	20,9
Домашен ајвар	2,2	4,8	2,1	4,5	3,1	5,9	4,6	8,5
Лутеница	0,9	2,0	0,9	1,9	0,8	1,5	0,8	1,5
Печени пиперки	3,2	7,0	3,1	6,5	3,9	7,4	4,7	8,7
Барени пиперки	1,9	4,2	1,2	2,5	1,3	2,5	1,2	2,2
Феферони	1,9	4,2	2,4	5,1	1,6	3,0	1,8	3,3
Корнишони	3,9	8,4	4,8	10,1	5,4	10,2	5,3	9,8
Цвекло	3,3	7,2	2,0	4,2	2,8	5,3	3,2	5,9
Кечап	2,3	5,0	2,1	4,5	2,9	5,5	3,0	5,5
Мешани салати	1,3	2,8	1,1	2,3	0,8	1,5	0,7	1,3
Смрзнати вишни	1,3	2,8	1,1	2,3	0,8	1,5	0,7	1,3
Смрзнати пиперки	2,8	6,1	5,3	11,1	8,9	16,9	7,4	13,7
Друго	10,5	22,8	10,9	22,8	10,2	19,3	8,6	15,9
Вкупно	45,9	100	47,6	100	52,8	100	54,1	100

Извор: МАП, 2012

1.5.1.3. Искористеност на производствените капацитети

Општа карактеристика на индустријата за преработување на овошје и зеленчук е ниската искористеност на производствените капацитети. Просечната искористеност изнесувала околу 27% во 2005 година, 36% во 2006, 40% во 2007, 45% во 2008, 38% во 2009, 40% во 2010 година, 40% во 2011 и 45% во 2012 година. Вкупно инсталирани капацитети за преработка на овошје и зеленчук изнесуваат околу 120.000 тони за финален производ.

Малото зголемување на искористеноста на производниот капацитет е резултат на опоравувањето на индустријата и пазарите од ефектите од економската криза, но од друга страна, индустријата се соочи со европската криза која имаше сериозни импликации на севкупното работење на домашните преработувачки капацитети. Дополнителни фактори исто така негативно влијаеа на севкупната работа на индустријата, вклучувајќи:

- Континуирана понуда на квалитетни суровини;
- Дијалог со добавувачите на суровини за преработка на ОиЗ;
- Дефинирани откупни цени за суровините пред почеток на сезоната;
- Надградување на капацитетите заради складирање и чување на производите;
- Пристап до финансиски средства;
- Развој на нови производи и производство на производи со додадена вредност;
- Обука на раководството и вработените; и

Маркетиншка поддршка итн.

Според истражувањето, целите на преработувачите на ОиЗ за сезоната 2012 биле откуп на 75 илјади тони на свеж производи (67,1 илјади тони се всушност откупени) и 4,7 илјади тони на свежо овошје. Според преработувачите на ОиЗ, главните причини кои ја спречуваат поголемата искористеност на преработувачките капацитети се следните:

- Недостаток на обртен капитал и недоволна соработка со финансискиот сектор;

- Недостаток на одредени сировини;
- Недостаток на работна рака (за сезонски активности во период на максимално производство); и
- Недостаток на пазари.

1.5.1.4. Трговија со преработки од овошје и зеленчук

Преработувачката индустрија на РМ е силно извозно ориентирана. Во моментот, македонските преработени производи имаат позитивна репутација кај увозниците на прехранбени производи од регионот и од ЕУ. Како резултат на тоа, постои позитивен тренд на зголемување на количините за извоз. Многу поволниот трговски режим меѓу Македонија и ЕУ, и понатамошната либерализација посебно како резултат на ЦЕФТА договорот би требало уште повеќе да ја зајакнат конкурентската позиција на преработените производи од овошје и зеленчук.

Интересно е дека домашната продажба, исто така, се зголемува, и има учество во севкупните подобрувања на индустријата. Следејќи го овој позитивен тренд, домашната продажба во 2006 изнесувала 7,5 илјади тони и понатамошно зголемување од 5% во 2007, достигнувајќи количина од 7,9% илјади тони. Во 2008, домашната продажба се зголемила за 7% во споредба со 2007 достигнувајќи количина од 8,5 илјади тони. Во 2009, домашната продажба достигнува до 8,6 илјади тони или +1,1 % во споредба со 2008. Во 2010, домашната продажба изнесува 8,2 илјади тони или -4% во споредба со 2009. Во 2011, домашната продажба изнесува 9 илјади тони или +1,9% во споредба со 2010, додека во 2012 достигнува количина од 10,7 илјади тони или +1,7% во споредба со 2011.

Табела 32. Преглед на главните извозни пазари за преработки од овошје и зеленчук во 2012 година

Година	Количество (000 тони)	Количество (%)	Вредност (мил.€)	Вредност (%)
Вкупен извоз	40,5	100	46,1	100
ЕУ земји	21,7	53,6	22,2	48,2
Србија	6,7	16,5	8,1	17,6
Хрватска	3,5	8,6	4,3	9,3
Босна и Херцеговина	2,1	5,2	2,4	5,2
Црна Гора	1,3	3,2	1,8	3,9
Косово	2,4	5,9	2,3	5,0
Австралија	1,0	2,5	2,0	4,3
САД	0,6	1,5	1,1	2,4
Друго	1,2	3,0	1,9	4,1

Извор: МАП, 2012

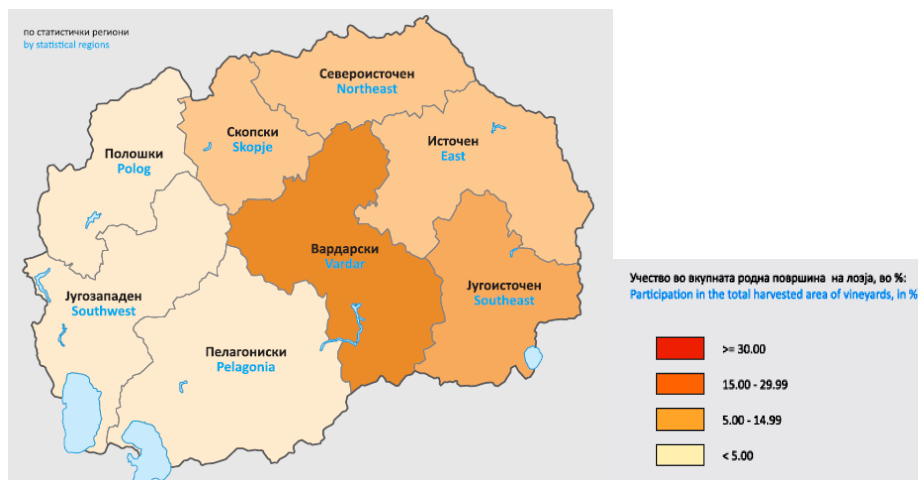
Македонските преработени производи имаат релативно ниска извозна вредност (околу 1 кг. за 1,14 €). Вредностите забележени во врска со количеството на извозот укажуваат дека домашните преработувачи главно извезуваат производи со мала додадена вредност, кои исто така се сметаат за стандардни или производи за „широка потрошувачка“. Исто така, производството и продажбата на сопствени брендови е помало отколку производството под приватни марки. Како последица, индустријата ја гради својата извозна стратегија главно врз конкурентни цени, наместо врз понуда на производи со додадена вредност. Диференцијата на производите, развојот на новите производи, сегментацијата на пазарот, позиционирањето и таргетирањето, заедничкиот извоз и сл. во идниот период ќе станат главни предизвици со кои ќе се соочува индустријата.

1.6. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Македонија се со неповолна старосна структура. Причините се: фрагментирани парцели коишто се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини, обичаите за наследство, традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и долгиот

временски период на слабо инвестирање. Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Извор: ДЗС,

Вардарскиот и Југоисточниот регион се зафатени со најголем удел од родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „Македонија“. Географската област на потекло на квалитетно вино се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ха матичњази за производство на лозови калемии. Површините под лозови насади генерално бележат тренд на опаѓање од 2007 до 2010 година. Во 2012 година површините под лозов насад изнесуваат 20.164 ха и се забележува благ пораст на површините, а намалување на бројот на пенушките. Доколку се анализира производството на грозје во 2012 година, се забележува дека во споредба со 2011 година производството е зголемено за 2,2%.

Графикон 15. Преглед на површини под лозови насади по години

Графикон 16. Преглед на производство на грозје по години

Извор: ДЗС, 2008-2012

Табела 33. Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2008-2012 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012
Површина (хектари)	21.767	19.960	20.033	20.164	20.948
Производство на грозје (тони)	247.990	253.456	253.372	235.104	240.461

Извор: ДЗС, 2012

Во површините под лозја, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Кратошија, Каберне совинјон и Мерло, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Жилавка, Совинјон бел и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел Палиери, Рибиер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Македонија.

Табела 34. Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2008-2012 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012
Трпезно грозје	11.931.980	13.801.004	17.148.882	18.352.046	20.476.248
Винско грозје	10.461.476	10.924.908	14.518.814	16.380.389	16.195.709
Вкупно	22.393.456	24.725.912	31.667.696	34.732.435	36.671.957

Извор: МЗШВ, 2012

Откупот на грозјето се одвиваше нормално со предвидената динамика и заврши во предвидениот временски период. Временските услови во текот на 2012 година допринесоа грозјето од овогодишната реколта да биде со добар квалитет. Од страна на винарските визби откупени се вкупно 126.857 тони винско грозје и остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 36.671 тони.

Табела 35. Откуп на винско грозје од домашни визби, 2008-2012 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012
Откуп (во тони)	160.600	157.595	121.120	115.542	126.857

1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ха под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистер на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, Секторот за лозарство, винарство и овоштарство во периодот април-јуни 2012 година изврши анализа на површините под лозови насади во Република Македонија. Согласно анализата, под лозови насади евидентирани се **вкупно 29.095 ха**, како и дополнителни **804 ха** кои се претежно лозови насади.

Покрај ова, постојат и дополнителни 7.049 ха земјоделско земјиште, кои се евидентирани под долгогодишни насади (овошни и лозови), а за кои од фотоинтерпретацијата не може да се утврди со сигурност дали се работи за овошни или лозови насади.

Доколку се земе во предвид дека најмалку 50% од дополнителните недефинирани долгогодишни насади, ќе припаднат на лозови насади (приближно 3.500 ха), вкупните површини под лозови насади би достигнале околу 33.400 ха. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Македонија се **околу 23.500** хектари.

1.6.2. Производство на вино

Во моментот постојат 81 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од 2.021.500 hl т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 81 во 2012 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари. Домашната потрошувачка на вино се проценува на 8,6 литри во просек по домаќинство. Мешовитите домаќинства се јавуваат како најголеми потрошувачи на вино, односно трошат 9,8 литри вино по домаќинство.

Табела 36. Производство на вино, 2008-2012 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012
Вкупно производство на вино (илј. литри)	154.988	133.781	112.478	98.697	110.706

Извор: МЗШВ, 2012

2. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со висококвалитетни сточарски производи: млеко и месо. Во Република Македонија сточарството во најголема мерка се одвива во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 km. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделелството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

Според Државниот завод за статистика во 2012 година бројната состојба кај говеда се намалила за околу 5% во однос на 2011 година, кај овците се забележува пад за околу 4,5%, а бројот на свињите се

намалил за 19.650 грла. И бројот на пчелните семејства бележи намалување во 2012 година за околу 18% и е најнизок во анализираниот петгодишен период.

Табела 37. Бројна состојба на добиток 2008-2012

Вид на добиток	2008	2009	2010	2011	2012
Говеда	253.473	252.521	259.887	265.299	251.240
Овци	816.604	755.356	778.404	766.631	732.338
Свињи	246.874	193.840	190.552	196.570	176.920
Живина	2.226.055	2.117.890	1.994.852	1.994.260	1.776.297
Пчели	61.705	53.439	76.052	65.277	52.897

Извор: ДЗС, 2008-2012

Преработувачката индустрија за месо главно е зависна од увозот на сурово месо. Објектите за колење на животните, преработка и складирање на производите од животинско потекло поделени се во следните категории:

- Објекти за колење на животни;
- Објекти за конфекционирање на месо;
- Објекти за преработка и расекување на месо од дивеч;
- Објекти за преработка на месо и подготовка на производи од животинско потекло;
- Објекти за ладење, замрзнување и складирање на производи од животинско потекло.

Во однос на изградбата, техничката опрема, капацитетот, методи на работа и организација на ветеринарната инспекција, тие се класифицирани на следниов начин:

- Објекти со висок капацитет на производство-индустриски објекти;
- Објекти со помал капацитет на производство-занаетчески објекти;
- Објекти (простории) во домаќинства за преработка на млеко и подготовка на производи од млеко, сортирање и пакување на јајца.

Во Република Македонија не постојат кланици одобрени за извоз во ЕУ на црвено месо (освен четири кланици за јагниња). Главниот проблем се јавува во објектите каде нема прочистителна станица за вода, а и не постои интерес кај преработувачите да ги исполнат критериумите на ЕУ. Системот за оценка на труповите не го следи СЕУРОП системот за класификација и другите стандарди согласно со внатрешниот пазар на ЕУ. Во таа насока во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е донесен Закон за квалитет на земјоделски производи кој е објавен во Службен весник на РМ број 140/10 и во кој како посебна глава е и квалитетот на говедски, свински, овчи и козји трупови на линија на колење. По донесувањето на законот во периодот се донесуваат и подзаконски акти од истиот закон со кои се овозможува спроведување на СЕУРОП системот за класификација.

2.1 Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинираниите раси за месо и млеко.

Расната структура во 2012 година не е значително променета во однос на минатата година, која главно ја сочинуваат холнштајн-фризиска раса (претежно за млеко), буша (домашна раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи за работа во тешко достапните подрачја), сименталска раса (млеко/ месо), монтафонска раса (млеко/месо) и оберинталска раса (млеко/месо).

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

1. **Традиционални фармери**, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство.
2. **Семејни фарми**, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат идна основа за развој на говедарството.

3. **Специјализирани фарми**, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Во 2012 година од регистрирани се 251.240 говеда од кои 119.453 или 51% се молзни крави . . Вкупното производство на кравјо млеко во 2012 година изнесува 349.769 илјади литри од кои околу 96% се произведени од страна на индивидуалните производители. Производството на млеко оваа година бележи намалување од околу 7 % во однос на минатата година, што пред се се должи на намалување на бројот на молзни крави за 11.822 грла или 9,9% во споредба со 2011 година.

Просечната млечност по молзна крава изнесува 2.928 литришто претставува зголемување за 2,2% или 62 л/крава во однос на минатата година. Повисока просечна млечност од 5.706 литри/молзна крава постигната е кај земјоделските претпријатија и задруги..

Табела 38. Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2012 година

Бројна состојба					Производство		
Вкупно говеда	Молзни крави	Говеда до 1 година	Говеда од 1-2 години	Говеда над 2 години	Просечна млечност по молзна крава (литри)	Производство на кравјо млеко (илјади литри)	Производство на говедско месо (во тони)
251.240	119.453	67.969	16.016	167.253	2.928	349.769	4.981

Извор: ДЗС, 2012

Производството на говедско месо од 5.301 тони бележи намалување од 320 тони или 6,4% во споредба со минатата година. Производството не е доволно за потребите на домашната потрошувачка. Недостатокот се задоволува со увоз., Најголем дел од увезеното говедско месо отпаѓа на свежо и разладено месо, а дел е наменето за преработувачката индустрија за месо.

2.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична основа за развој на овчарството. Покрај погодните географско-климатски услови со над 54% пасишта од вкупната земјоделска површина, овчарството бележи тренд на постојано намалување. Овчарството во голема мера се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Околу 95% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Македонија главно се состои од расата оплеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста на мелезите со расите „виртембер“ (за производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Во 2012 година вкупниот број на овци изнесува 732.338 грла и претставува намалување на бројот на овците за 4,7% или 34.293 грла во однос на претходната година.

Табела 39. Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна, 2012 година

Бројна состојба на овци	
Овци	732.338
Молзни овци	488.814
Број на стрижени овци	567.566
Јагниња и шилежиња до 1 година	173.605
Овци за приплод	520.767
Овни и други јалови овци	37.966
Производство на млеко, месо и волна	
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	38.616
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	79

Производство на овчо месо (во тони)	5.600
Производство на волна (во тони)	897
Просек по стрижена овца (во kg)	2

Извор: ДЗС, 2012

Вкупното производство на овчо млеко во 2012 година е 38.616.000 литри и претставува зголемување од околу 52% во однос на претходната година (25.381.000 лтр.) пред се како резултат на зголеменото просечно производство на млеко по молзна овца на 79 литри. Откупната цена на овчото млеко е повисока од откупната цена на кравјото млеко. Просечната откупна цена на овчото млеко според податоците од ЗПИС системот за 2012 година изнесуваше 31 ден/лит. Најголем дел од овчото млекото се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија како и недоволната хигиена и примена на стандардите за квалитет, претставуваат значителен недостаток за развој на овие производи. Во поново време, производителите покажуваат тренд на зголемување на производството на млеко како резултат на вкрстување со различни раси овци кои имаат висок потенцијал за производство на млеко

Во 2012 година вкупното производство на волна изнесува 897 тони, со просечно производство од 2 кг по овца. Производство на овчо месо во 2012 година изнесува 5.600 тони со намалување за 770 тони или 13,7% во споредба со 2011 година.. Република Македонија е нето извозник на јагнешко месо. Околу 85% од македонските јагнешки трупови се извезуваат во земјите на ЕУ главно во Грција и Италија, најмногу во периодите околу Божиќ и Велигден - во април (католички Велигден) и декември (католички Божиќ). Овие пазари бараат јагниња со тежина на трупот од 7 до 8 kg како свежо разладено месо. Иако македонскиот извоз во ЕУ е ослободен од давачки за увоз, сепак, истакнатото „Македонско јагне“ во моментот е под закана како резултат на воведување и мешање на различни раси. Поради тоа, станува сè потешко да се произведе униформно-непроменливо заклано јагне со потребните квалитети. Помали количества се извезуваат и во Хрватска (која станува значаен растечки пазар), Србија и Црна Гора, како и Кипар, генерално во безцаринска квота.

Табела 40. Вкупен извоз на јагнешко и овчо месо по држави, 2012 година

Земја увозник	Јагнешко и овчо месо во тони	
	2011	2012
Италија	1.848	1.282
Грција	725	792
Хрватска	484	487
Србија	23	10
Вкупно	3.081	2.571

Извор: ДЗС, 2012

2.3. Козарство

Во 2012 година регистрирани се 63.585 грла кози што претставува намалување за 7.193 грла или околу 11% во споредба со 2011 година. Бројот на молзни кози во 2012 изнесувал 49.828 грла, што претставува намалување за 12.883 грла или 25% во споредба со 2011 година. Во Источниот регион затапени се 29% од козите во РМ, во Југоисточниот 16%, додека козарството е најслабо развиено во Пелагонискиот и Полошкиот регион. Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (околу 98%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Вкупното производство на козјо млеко во 2012 година изнесува 14.848.000 литри. Просечниот принос на млеко на козите е 298 литри по молзна коза

Бројот на одгледувачите на кози се зголемува во резултат на побарувачката на пазарот за козјо млеко и поради неговата профитабилност. Сепак, главните проблеми со кои се соочува оваа конкурентна гранка во

развој се недостатокот на примена на техничко-технолошките решенија на фармите и генерално недоволното искористување на достапните природни и други ресурси во оваа индустрија.

Пазарот за козјо млеко сè уште е слабо развиен. Цената на козјото млеко е половина од цената на овчето млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), па поради тоа, многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчето млеко. Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка кои се наоѓаат на самата фарма и ги снабдуваат супермаркетите и продавниците за сирење со различни специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

За унапредување на козарството формирани се повеќе одгледувалишта. Производството на козјо месо нема некое поголемо значење. Најголем дел од производството е јарешко месо.

2.4. Свињарство

Во 2012 година, во Република Македонија според државниот завод за статистика регистрирани се 176.920 грла свињи, што претставува намалување за околу 11% или 19.650 грла во споредба со 2011 година.

Во свињарството, најзастапена раса се ландрасите (белгиски, дански, шведски и германски) како и голем јоркшир и дурок. Внесувањето на новиот генетски материјал е направен само со увоз на нерези, со цел да се избегне парење во сродство и да се зголеми просекот на производствените резултати.

Вкупното производство на свинско месо во 2012 година изнесува околу 10.598 тони. Гоените свињи се колат со тежина од околу 100 kg жива мера. Процентот е дека околу 90% од домашните потреби за сурово свинско месо се покриват од домашно производство. Недостатокот на свинско месо на домашниот пазар и месо преработувачката индустрија се покрива со увоз на свежо, разладено или замрзнато свинско месо (во 2012 увезени се 11.114 тони што претставува зголемување од околу 6% во однос на 2011 кога биле увезени 10.476 тони свинско месо).

Табела 41. Бројна состојба на свињите, 2012 година

Категорија	2012
Прасиња до 20 kg	66.091
Свињи од 21 до 50 kg	40.410
Свињи од 51 до 110 kg	41.378
Свињи над 110 kg	4.374
Назимки и спрасни назимки	5.196
Маторици	18.338
Нерези	1.133
Вкупно свињи	176.920

Извор: ДЗС, 2012

2.5. Живинарство

Во текот на последните десет години бројот на живината постојано се намалува, иако индивидуалните земјоделски стопанства ја зголемуваат активноста во овој сектор. Околу 73% од вкупната живина од сите видови е застапена во индивидуалниот сектор.

Вкупниот број живина во 2012 година изнесува 1.776.297, од кои бројот на кокошки носилки изнесува 1.429.632 броја, кои произведуваат во просек 166 јајца/кокошка.

Бројот на живината кај индивидуалните земјоделски стопанства во 2012 година, во споредба со претходната година, е зголемен за 0.4%, а кај деловните субјекти е намален за 26.6%.

Производството на јајца е примарна активност на македонската живинарска индустрија. Околу 35% од вкупниот број на носилки отпаѓа на големите фарми кои во просек имаат 80-100 илјади носилки и просечно производство од 236 јајца/ носилка. Останатиот број, припаѓа на индивидуалните стопанства со просечно производство од 117.749 илјади јајца по фарма и просечно производство од 128 јајца/кокошка носилка.

Табела 42. Број на живина и производство на јајца, 2012 година

Показател	Вкупно	Индивидуални земјоделски стопанства	Земјоделски претпријатија и задруги

Број на живина			
Живина од сите видови	1.776.297	1.299.479	476.818
Кокошки носилки	1.429.632	921.932	507.700
Производство на јајца			
Производство на јајца (во илјада парчиња)	237.469	117.749	119.720
Просек по кокошка (во парчиња)	166	128	236

Извор: ДЗС, 2012

Производството на пилешко месо се базира главно од колење на кокошки-бројлери. Производството е организирано во големи фарми од индустриски тип и во помали приватни фарми во задружна форма (околу 30). Во државата постојат само две кланици (со вкупен капацитет од 2 милиони птици годишно), што го ограничува развојот на живинарството. Домашното производство на пилешко месо бележи брз раст во последната деценија, но сепак покрива само 20% од домашната побарувачка. Поради тоа, најголемото количество на пилешко месо доаѓа од увоз како замрзнато пилешко месо. Увозот на пилешко месо претставува значаен дел од вкупниот увоз на агро-прехранбени производи.

Интересен тренд во живинарската индустрија е неодамнешниот развој на нови активности, како што е одгледувањето ноџи.

2.6. Пчеларство

Пчеларството во Република Македонија претставува важна гранка во прв ред поради големото биолошко значење на медоносните пчели при опрашување на ентомофилните растенија (пред сè овошните култури), но секако и поради производството на пчелни производи (мед, восок, полен, прополис, матичен млеч и пчелин отров).

Бројот на пчелни семејства во 2012 година изнесува 52.897, што претставува намалување за 12.380 семејства или за околу 23% во споредба со 2011. Најголемиот дел од производството (речиси 100%) се одвива во индивидуалниот сектор, каде што се остварува во просек 11 kg мед по пчелно семејство. Годишното производство на мед во 2012 година изнесува 603 тони.

Табела 43. Број на пчелни семејства и производство на мед, 2012 година

Показател	Вкупно	Индивидуални земјоделски стопанства	Земјоделски претпријатија и задруги
Број на пчелни семејства			
Пчелни семејства	52.897	52.897	/
Производство на мед			
Производство на мед (во тони)	603	603	/
Просек по пчелно семејство (во kg)	11	11	/

Извор: ДЗС, 2012

Просечното годишно производство по пчелно семејство е ниско во споредба со производството од други држави, а се должи на апитехничките, одгледувачко-еколошките и на генетските фактори. Скоро целокупното производство на мед се конзумира на домашниот пазар.

Најзастапен подвид медоносна пчела е *apis mellifera macedonica* (16%) пред *apis mellifera ligustica* (13%), потоа *apis mellifera carnica* (10%), *apis mellifera mellifera* (5%) и *apis mellifera caucasica* (5%), додека преостанатиот процент (51%) припаѓа на популацијата на нови генетски форми (вкрстоски) кои не соодветствуваат со расните стандарди.

2.7. Одгледување на полжави

Одгледувањето на полжави е профитабилен бизнис кој во Македонија се развива во последните 8-9 години пред се заради тоа што овој тип на земјоделско производство може да се организира на ограничена (мала) земјоделска површина. Производството на полжави бара мал простор. Во просечна фарма од 0,2 ha, со мрежа се оградуваат шест до седум леи, а одгледувањето трае шест месеци.

Производството се обезбедува по пат на веќе склучени договори со компании од други држави (како Италија) од кои побарувачката е голема. Странските откупувачи исплаќаат во просек 2,5 евра/kg полжави. Во Здружението на одгледувачи на полжави со седиште во Куманово членуваат 25 фарми

коишто произведуваат околу 40 тони полжави. Ова производство не е доволно за да ја задоволи растечката побарувачка на европските пазари.

3. Политика на квалитет и органско земјоделство

3.1. Политика за квалитет

Во однос на политиката за квалитет на земјоделските производи, Законот за квалитет на земјоделските производи („Службен весник на Република Македонија бр.140/10“), ги уредува пазарите на земјоделските производи, стандардите за квалитет, класификацијата, означувањето на квалитетот и информативниот систем за жита и ориз, храна за животни, свежо овошје и зеленчук, јајца и месо од живина, говедско, свинско, овчо и козјо месо, млеко и млечни производи, производи од пчели, заштита на земјоделски и прехранбени производи со географски назив и ознака за гарантиран традиционален специјалитет. Во „Службен весник на Република Македонија бр 55/2012“, беше објавен Закон за изменување и дополнување на законот за квалитетот на земјоделските производи.

Во рамките на МЗШВ, функционира Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделските производи, со две одделенија и тоа: Одделение за стандарди и квалитет на земјоделски производи и Одделение за маркетинг на земјоделски производи.

Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи во соработка со други сектори активно работеше на изработка на подзаконските акти од Законот за квалитетот на земјоделските производи, и во текот на оваа година беа донесени 19 подзаконските акти од кои 9 правилници го регулираат процесот на регистрација и заштита на земјоделските и прехранбените производи со ознака на потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет, 2 правилници кои го регулираат пазарот на жита и ориз, говедско месо (3 правилници), свинско месо (2 правилници) и овчо и козјо месо (3 правилници). Со изработка на подзаконските акти во делот на заштита на земјоделските и прехранбените производи со географски назив или гарантиран традиционален специјалитет, од правна гледна точка се обезбедија услови за регистрирање на ваквите производи.

Добар дел од извозот на Република Македонија се заснова на извоз на земјоделски производи и затоа настојувањата се истите да имаат што повисок квалитет за да можат да бидат конкурентни на како на домашниот така и на странскиот пазар. Затоа во насока на зголемување на вредноста на одредени земјоделски производи, како преку заштита на нивниот квалитет од аспект на нивното потекло со ознака за потекло и географска ознака, така и од аспект на заштита на нивните традиционални карактеристики со ознака за гарантиран традиционален специјалитет, како изминативе, така и оваа година предвидена е финансиска поддршка која изнесува 16.000.000,00 денари.

3.2. Органско земјоделство

Добиените резултати од спроведениот мониторинг на Националната стратегија со акциски план за органско производство (2008 – 2011) покажаа висок степен на реализација на пропишаните мерки, активности и цели. Овие податоци се искористени како појдовна основа во изготвувањето на Национална стратегија со акциски план за органско производство за новиот програмски период (2013 – 2020). Изработката на новата стратегија е технички поддржана од страна на ФАО. Овој документ во себе ја вградува основната стратешка цел, а тоа е да се заголеми конкурентноста на органското производство во Република Македонија заради успешен пласман на домашниот и странските пазари.

Во 2012 година се забележува одреден пад на производните капацитети под органско производство, вклучително и на бројот на субјекти вклучени во системот. Сертифицирани се вкупно 4.663,08 ха обработливо земјиште, а бројот на оператори изнесува 576.

Табела 44. Растително и сточарско органско производство (2011/2012)

Растително органско производство						
Култура	2011 година			2012 година		
вид/култура	во преод / ха	органско / ха	вкупно/ ха	во преод / ха	органско / ха	вкупно / ха
житни	3. 292,38	378,03	3. 670,41	1.345,12	899,24	2.244,36
фуражни	724,48	260,76	985,24	435,87	552,13	988
индустриски	32,73	4,89	37,62	17,34	15,19	32,53
маслодајни	149,9	9,26	159,16	86,33	73,42	159,75
овошни	764,25	206,87	971,12	424,12	78,78	502,9
лозови	11,07	29,67	40,74	80,27	46,5	126,77
градинарски	192,67	70,54	263,21	111,52	46,16	157,68
угар	406,18	47,24	453,42	282,04	113,93	395,97
сточарско органско производство						
вид животно	во преод	органско	вкупно/ бр.	во преод	органско	вкупно/ бр.
говеда	3. 810	1. 411	5. 221	712	1.981	2.693
овци	63. 670	50. 234	113. 904	28.160	45.551	73.711
кози	2. 084	3. 049	5. 133	412	2.605	3.017

Извор: МЗШВ, 2012

Финансирањето на органското производство во 2012 година се реализира преку Програмата за финансиска поддршка во земјоделството, а висината на финансиската поддршка изнесува 130 милиони денари. Како и досега, мерките од оваа Програма предвидуваат зголемена финансиската поддршка од 30% за органското производство во однос на редовното производство и дополнителна поддршка за преработка и трговија на органски производи, како и покривање на 50% од трошоците за сертификација на органското производство.

Системот на контрола на органското производство во Република Македонија, го спроведуваат двете овластени сертификациски тела „Процерт“ и „Балкан Биосерт“ кои се акредитирани од страна на Институтот за акредитација на РМ (ИАРМ) врз основа на оценување на воспоставеноста и имплементацијата на системот за квалитет согласно барањата на стандардот EN 45011. Надзорот врз

целиот систем на органско производство го врши Државниот инспекторат за земјоделство и Агенцијата за храна и ветеринарство.

МЗШВ води евиденција на вкупните површини под органско производство и производство во преоден период, на видовите на сертифицирани култури, бројот и видот на животни вклучени во органското сточарско производство, како и на вкупниот број на субјекти во органското производство и овие податоци еднаш годишно се објавуваат на интернет страницата на МЗШВ.

Во реализацијата на мерките и активностите поврзани со органското земјоделско производство учествуваат и: Државен инспекторат за земјоделство (МЗШВ), Агенција за храна и ветеринарство (АХВ), Министерство за животна средина и просторно планирање, Министерство за економија, Институт за акредитација на РМ, Институт за стандардизација на РМ, Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството, Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Факултетите за земјоделство, ЈНУ Земјоделски Институт, Национален Сојуз на органски здруженија, Акредитирани и овластени тела за стручна контрола.

Подготовките за реализација на Twinning проектот во рамките на Компонента I од ИПА Програмата за 2009 година се во завршна фаза. Во февруари 2012 година е извршен избор на партнерен ЕУ земја која ќе го спроведува овој проект, кој ќе треба да обезбеди поуспешна имплементација на законските прописи и зајакнување на целокупниот систем на органско земјоделско производство во Република Македонија.

4. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура (Службен весник на Република Македонија број 07/08, 67/10, 47/11, 53/11 и 95/12).

Во текот на 2012 година се спроведе постапка за давање на концесија на рибите за вршење стопански риболов и тоа на трите риболовни подрачја Охридско, Дојранско и Преспанско Езеро и на риболовната зона на вештачкото езеро акумулација Шпилје и на Далјанот во Струга за лов на Јагула .

Во производството на риба во 2012 година како и во изминатиот период најзначајно е производството на свежа пастрмка (виножитна, речна, охридска и поточна златовчица) и свеж крап во рибничките капацитети. Покрај производството на риба, во 2012 година во вкупното производство прикажано во табелата подолу, како дел од производството е и уловот на риби од риболовните води кои се доделија на концесија. Уловот од вршењето стопански риболов во 2012 година во е многу мал со оглед на тоа што концесијата беше доделена во последниот квартал од 2012 година.

Табела 45. Улов на риба и аквакултурно производство на поважни видови риби, 2010-2012 година

Вид риба	2010	2011	2012
	Вкупно/kg	Вкупно/kg	
Пастрмка	645.595	836.766	828.872
Крап	342.309	454.793	417.072
Сом	10.200	4.100	5.942
Јагула	/	/	2.931
Други	13.250	25.800	55.900
Вкупно	1.011.354	1.321.459	1.310.717

Извор: МЗШВ, 2012

Податоците прикажани во табелата се базираат на евиденцијата за производство на риби која се води во Одделението за рибарство (Сектор земјоделство) врз основа на доставени податоци од рибничките капацитети кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2012 година (вкупно 80) и евиденцијата за улов на риба доставена од концесионерите на рибите за вршење стопански риболов.

Покрај евиденцијата на одгледувачите на риби и нивното производство за целите на следење на производството и прометот на порибителниот материјал во Одделението за рибарство и аквакултура се

води регистер на репроцентри за производство на порибителен материјал наменет за порибување на риболовните води во кој се запишани 3 субјекти. Во 2012 година евидентирани се нови седум, односно вкупно 34 субјекти за производство од порибителен материјал наменет за порибување на рибници.

Освен од аквакултурното производство и производството од улов на риба, во 2012 година, се проценува дека со вршење на рекреативниот риболов на годишно ниво се изловуваат околу 110 до 130 тони од сите видови риби.

Според официјалната статистика, просечно домаќинство во Република Македонија конзумира околу 21 кг. риба и производи од риби годишно, или околу 5 кг. по глава жител.

Трговската размена со групата на риби и производи од риби ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи предвид дека земјата нема излез на море. Учеството на увозот од ЕУ-27 на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи во 2012 година изнесуваше околу 1,3% (Прилог 2).

Извозот на риби и производи од риби во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 учествува со 3,1 % (исклучително заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00) (Види Прилог 2).

Во почетокот на годината беше донесена Програма за финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата во 2012 со мерки за заштита на водната флора и фауна, инвестиции во аквакултурата, техничка помош и за развој на нови пазари и промотивни кампањи со предвидени средства во вкупен износ од 75 милиони денари.

Средствата во програмата во најголем дел се наменети за инвестиции во рибарството и аквакултурата и обезбедување на порибителен материјал за производствените рибнички капацитети околу 82%, за заштита на водната флора и фауна околу 16% и околу 2% за техничка помош и за развој на нови пазари и промотивни кампањи.

5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

5.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција.

Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја означил влезот на Република Македонија во Светската трговска организација во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор.

Како најчести форми за постигнување на понатамошна трговска либерализација се: формирање на преференцијални трговски договори, слободни трговски зони, царински униии и заеднички пазар (common market на пр. ЕУ).

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на растот на домашната економија, преку:

- подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите;
- зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот, така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“ - говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или

постепена либерализација. Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

ЦЕФТА Договорот беше ратификуван на 19-ти декември 2006 година во Букурешт Романија

Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2012 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) бележи минимален пораст во споредба со претходните години. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2012 година во споредба со 2011 година, беше намален за 2,6%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2012 година во споредба со 2011 бележи минимално зголемување од 0,4%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2012 година во споредба со 2011 бележи минимално зголемување за 2,2% (од €468,6 милиони на €478,9 милиони), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2012 година во споредба со 2011, е зголемен за 9,5% (од €620,6 милиони на €679,4 милиони).

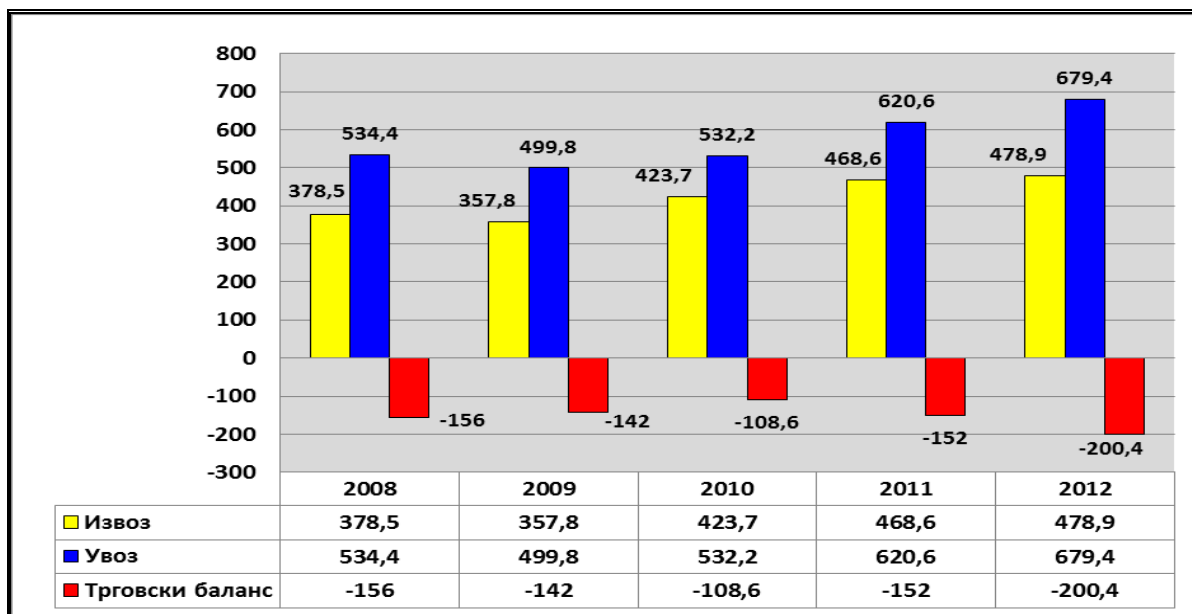
Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Македонија во 2012 година бележи зголемување во однос на учеството во 2011 година (кога изнесуваше 14,7%), и изнесува 15,4%, додека учеството на увозот земјоделско-прехранбени и рибни производи исто така бележи зголемување во вкупниот увоз на Република Македонија, и изнесува 13,4%.

Трговскиот дефицит во последните две години има тренд на зголемување, па така, од €108,6 милиони во 2010 година, а во 2011 година бележи пораст за 39,9% и изнесува €152 милиони, додека во 2012 година бележи пораст за 31,9% и изнесува €200,4 милиони.

Табела 46. Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2008-2012 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2008	<i>Извоз</i>	2.689,20	378,5	14,10%
	<i>Увоз</i>	4.643,40	534,4	11,50%
	<i>Баланс</i>	-1.954,20	-156	8,00%
2009	<i>Извоз</i>	1.925,20	357,8	18,60%
	<i>Увоз</i>	3.615,80	499,8	13,80%
	<i>Баланс</i>	-1.690,60	-142	8,40%
2010	<i>Извоз</i>	2.497,50	423,7	16,90%
	<i>Увоз</i>	4.119,10	532,2	12,90%
	<i>Баланс</i>	-1.621,60	-108,6	6,70%
2011	<i>Извоз</i>	3.197,70	468,6	14,70%
	<i>Увоз</i>	5.038,50	620,6	12,30%
	<i>Баланс</i>	-1.840,80	-152	8,30%
2012	<i>Извоз</i>	3.113,52	478,93	15,38%
	<i>Увоз</i>	5.061,76	679,36	13,42%
	<i>Баланс</i>	-1.948,25	-200,43	10,28%

Извор: ДЗС, 2012

Развој на македонската трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2008-2012 (во милиони €)

Најзначајни партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2012 година

Најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2012 година е ЕУ-27, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €494,4 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз на овие производи во 2012 година изнесува 39,1%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2012 година изнесува 45,2%.

Втор најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2012 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €434 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2012 година изнесува 46,9%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2012 година изнесува 30,8%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 18,6% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 20,3% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Хрватска (со учество од 7% во вкупниот извоз и учество од 6% во вкупниот увоз), потоа Босна и Херцеговина (со учество од 6,1% во вкупниот извоз и учество од 3,3% од вкупниот увоз) а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 8,5% од вкупниот извоз, додека останатите земји членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

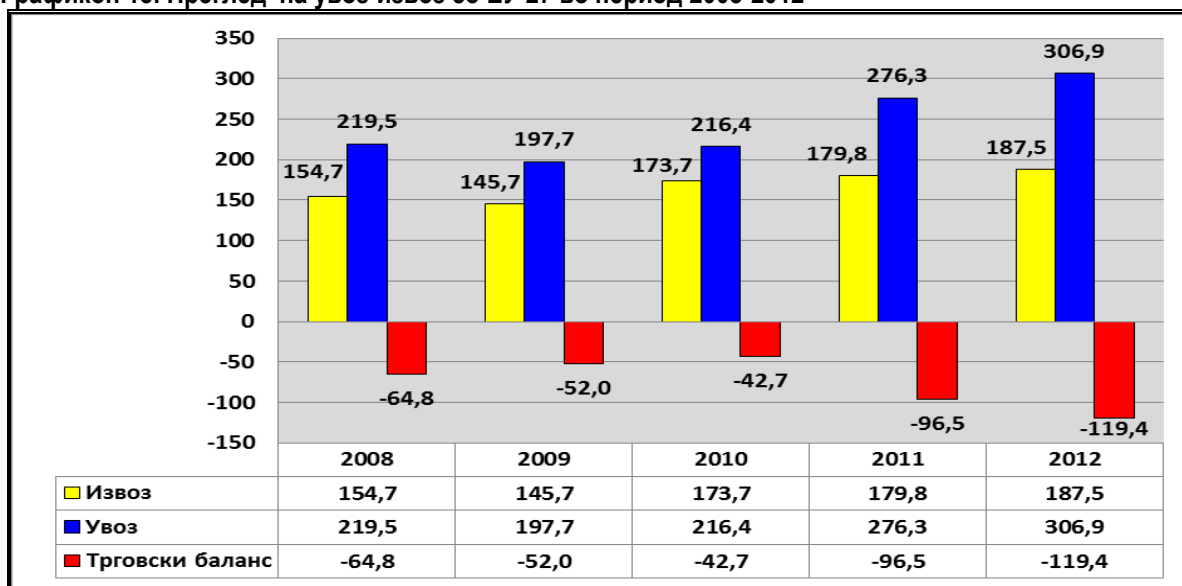
Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ и значаен трговски партнер на Република Македонија со учество од 1,3% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 2,9% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 5,3% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 6,6% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2012 година од Бразил се увезени големи количини на шеќер, живинско месо и кафе.

Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Македонија и ЕУ-27 во 2012 година

Трговската размена на Република Македонија со ЕУ-27 има просечно учество од околу 41% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2008 до 2011 година. Во 2012 година ова учество изнесува 42,7%, односно учеството на извозот на земјоделско-прехранбени

производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз изнесуваше 39,2%, додека учеството на ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 45,2%.

Графикон 18. Преглед на увоз-извоз со ЕУ-27 во период 2008-2012

Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски биланс со ЕУ-27 за периодот 2008-2012 (во милиони €)

Во 2012 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 бележи пораст за 4,2% (од €179,8 милиони во 2011, на €187,5 милиони во 2012), додека увозот на овие производи бележи пораст од 11,1% (од €276,3 милиони во 2011, на €306,9 милиони во 2012). Како резултат на ова, во 2012 година во споредба со 2011 година, има драстично зголемување на трговскиот дефицит од 23,7% (од €96,5 милиони во 2011 на €119,4 милиони во 2012).

Ваквиот тренд на зголемената вредност на увозот и драстичното зголемување на дефицитот, покрај тоа што е резултат на зголемениот количински увоз на некои производи (месо свинско, пченица, шеќер, млеко во прав и други производи), се должи и на зголемените просечни увозни цени на одредени производи (месо од живина, пченка, тутун, кафе и други производи), а исто така и на завршениот транзиционен период во 2011 година за целосна либерализација при увозот на одредени производи и тоа пред се на месо говедско, свежо, разладено или замрзнато, месото од живина, млекото во прав, јастиви делови од говеда, јужно овошје и некои други производи.

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2012 година беше Германија со учество од 18,2% од вкупниот извоз во ЕУ-27, со следните производи: вино, тутун, зеленчук полуприготвен, конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следна е Грција (со учество од 17,5% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутунот, приготвени или конзервирани полжави, јагнешко месо и различни видови на свеж зеленчук, како најзначајни извезени производи. Потоа следи Белгија (со учество од 14,1% од вкупниот извоз во ЕУ-27), со тутунот како најзначаен извозен производ. Потоа следи соседна Бугарија (со учество од 10,9% од вкупниот извоз во ЕУ-27) со тутунот, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Италија со учество од 9,2% од вкупниот извоз во ЕУ-27 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, печурки полуприготвени или конзервирани, сушен зеленчук, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук. Потоа е Романија со учество од 5,3%, Словенија со учество од 4,7% од вкупниот извоз во ЕУ-27, Чешка со учество од 4,4%, Холандија со 3% и тн.

Во однос на увозот во 2012 година, Бугарија, Германија и Австрија се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-27, со учество од 16,5%, 14% и 11% од вкупниот увоз од ЕУ-27. Најзначајни производи увезени од Бугарија се: масло од сончоглед, пченица, бисквити и вафли и некои други производи; потоа од Германија најмногу е увезено: месо од живина, свинско месо свежо, разладено или замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, говедско месо свежо или разладено, чоколади, разни видови на сирење, екстракти од слад и друго; од Австрија со учество од 11% од вкупниот увоз од ЕУ-27 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, месо говедско замрзнато, шеќер, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, месо свинско, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следна е Грција, со учество од 10,2% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а

најзначајни увезени производи се: месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни, и свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони). Следна е Полска има учество од 7,5% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: говедско месо, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо говедско замрзнато, преработки од месо и некои други производи. Словенија е со учество од 7,2%, а најзначајни увезени производи се: месо од живина, преработки од месо, колбаси и слични производи од месо, различни видови сирења и други производи. Следи Италија со учество од 6,8%, Шпанија со учество од 6,1%, Холандија со учество од по 4,9% од вкупниот увоз од ЕУ-27 и тн.

Анализа на трговијата со ЕУ-27 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учесството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-27 во 2012 година беше 1,3%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 учествува со 3,1% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00).

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-27, со учество од околу 0,5% од вкупниот увоз и учество од 0,7% од вкупниот извоз во 2012 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2012 година меѓу Република Македонија и ЕУ-27, односно учество од 98,2% во вкупниот увоз и учество од 96,1% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 86,3% од вкупниот извоз и учество од 72,1% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 9,8% во вкупниот извоз и со 25,2% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

Анализа на извозот од Република Македонија во ЕУ-27 по производи

Зголемемиот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-27 во 2012 година споредено со 2011 од 4,2% (од €179,8 милиони во 2011, на €187,5 милиони во 2012), е резултат на промената на извозт на следните производи:

1. зголемен извоз на: пред се на виното за 56,3% (од €17,4 милиони на €27,2 милиони); тутун за 3,7% (од €61,2 милиони на €63,5 милиони); сушен зеленчук за 64,5% (од €2,8 милиони на €4,4 милиони); бисквити и вафли за 14,8% (од €7,4 милиони на €8,5 милиони); вермут и други вина од свежо грозје (од €0,07 милиони на €1,1 милиони); неденатуриран етил алкохол (од €0,1 милиони на €1,2 милиони); потоа грозје, некои видови на свежо овошје, краставици и некои други производи.

2. од друга страна се забележува намален извоз на: домати за 47,2% (од €5,5 милион на €2,9 милиони); јагнешко месо за 22,1% (од €13,6 милиони на €10,6 милиони); зелка за 38,9% (од €5,9 милиони на €3,6 милиони); зеленчук свеж или разладен за 30,1% (од €9,3 милиони на €6,5 милиони) и некои други производи.

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27 во 2012 година се: непреработен тутун (со учество од 33,9% од вкупниот извоз), виното (со учество од 14,5%), јагнешко месо (со учество од 5,7%), бисквити и вафли (со учество од 4,6%); разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 3,5%), и полжави конзервирани (со учество од 3%).

Анализа на увозот во Република Македонија од ЕУ-27 по производи

Зголемувањето на увозот во 2012 година во споредба со 2011 за 11,1% (од €276,3 милиони во 2011, на €306,9 милиони во 2012), беше како резултат на зголемемиот увоз на следните производи: месо свинско свежо, разладено или замрзнато за 18,4% (од €16,3 милиони на €19,3 милиони); месо од живина за 47,2% (од €18 милиони на €26,5 милиони); млеко во прав за 25% (од €4,8 милион на €6 милиони), пченица за

60,3% (од €5,3 милиони на €8,5 милиони); Пченка за 100% (од €0,8 милиони на €1,6 милиони); масло од сончоглед за 5,5% (од €27,1 милиони на €28,6 милиони); маргарин за 35% (од €2 милиони на €2,7 милиони); шеќер за 231,5 (од €1,9 милиони на €6,3 милиони); тутун за 59,5% (од €8,9 милиони на €14,2 милиони), чоколади, производи на друго место неспоменати, и некои други производи.

Во однос на увозот во 2012 година во споредба со 2011 се забележува намален увоз на: месо говедско замрзнато за 21,7% (од €4,6 милиони на €3,6 милиони); јастиви кланични производи за 54,3% (од €4,6 милиони на €2,1 милиони); слад пржен или непржен за 51,8% (од €2,7 милиони на €1,3 милиони); семиња за сеидба за 40% (од €2,5 милиони на €1,5 милиони); масло од репка за 81,8% (од €3,3 милиони на €0,6 милиони), и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-27 во 2012 година имаа следните производи: масло од семе од сончоглед (со учество од 9,3%), месо од живина (со учество 8,7%), прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 7,7%), месо говедско свежо или разладено (со учество од 7,5%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 6,3%), преработки од месо (со учество од 2,6%), тутун (со учество од 4,6%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 3,1%), бисквити и вафли (со учество од 2,4%), и тн.

Трговија со вино

Македонија е нето извозник на вино, кое претставува стратешки производ за земјата. Во однос на вкупната вредноста на извозот на земјоделско-прехранбени производи, виното е на второ место веднаш после тутунот.

Во 2011 година, вкупниот извоз на вино се искачи на 968.002 хл (односно за 38,25% повеќе од 2010 во однос на количината и за 18% повеќе во однос на вредноста). Односот помеѓу наливното и виното во шишиња од вкупниот извоз се движи во рамките на вредностите од претходните години (87%/13%).

Во 2012 година, извозот на вино се зголеми и достигна до 1.154.960 hl (односно за 19% повеќе од 2011 во однос на количината и за 25% повеќе во однос на вредноста). Односот помеѓу наливното и виното во шишиња од вкупниот извоз во 2012 година се подобри (85%/15%), споредено со вредностите од претходните години. Увозот на вино во Македонија останува незначителен.

Извозот во Земјите членки на ЕУ во 2012 година е зголемен на 704.488 хл, споредени со 515.702 хл во 2011 година. Извозот во ЕУ учествува со 61% од количината и 49,24% од вредноста на вкупниот извоз, при што истиот зафаќа 66% од вкупниот извоз на наливно вино и 31% од вкупниот извоз на вино во шишиња

Со оглед на фактот дека 2012 година беше историски најуспешна година во поглед на извозот на вино, особено радува фактот дека е остварена примарната цел на сите програми и мерки на ВРМ и МЗШВ за зголемена промоција и препознатливост на македонско вино.

Како резултат на овие активности најзначајно зголемување се забележува кај извозот на вино во шишиња, при што на ниво на вкупен извоз на вино во шишиња во 2012 е утврден пораст од 31% по количина споредено со 2011, додека на ниво на извоз во ЕУ, порастот е уште поголем имајќи предвид дека извозот на вино во шишиња во ЕУ во 2012 година е двојно поголем од остварениот извоз во 2011, како по количина, така и по вредност.

Табела 47. Извоз и увоз на наливно вино (количина и вредност за период (2007 – 2012)

ИЗВОЗ И УВОЗ (НАЛИВНО ВИНО)								
Година	ВКУПНО ИЗВОЗ		ИЗВОЗ ВО ЕУ		ВКУПНО УВОЗ		УВОЗ ОД ЕУ	
	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)
2007	831,423	31,328	484,547	15,947	1,730	90	257	15
2008	597,995	25,179	390,648	13,711	15,221	551	2	0,7
2009	606,746	26,550	409,124	15,315	9,325	354	11	2,8
2010	599,240	23,915	308,806	10,572	473	26	26	6,2
2011	839,731	29,338	489,654	15,712	445	18	444	18
2012	987,206	38,376	651,729	23,814	2,102	91	1,007	40

Извор: ДЗС

Табела 48. Извоз и увоз на вино во шишиња (количина и вредност за период (2007 – 2011)

ИЗВОЗ И УВОЗ (ВИНО ВО ШИШИЊА)								
Година	ВКУПНО ИЗВОЗ		ИЗВОЗ ВО ЕУ		ВКУПНО УВОЗ		УВОЗ ОД ЕУ	
	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)	Количина (хл)	Вредност ('000 €)
2007	95,410	12,240	8,904	1,072	1,242	224	470	90
2008	105,378	13,992	9,000	1,205	1,331	377	631	281
2009	80,939	11,803	5,991	941	1,194	248	669	166
2010	100,927	13,434	14,931	1,520	1,639	400	907	288,6
2011	128,271	14,733	26,048	1,720	715	292	589	232
2012	167.754	16.879	52.759	3.391	807	258	670	232

Извор: ДЗС

Анализата на трговијата со вино, посочува неколку земји како главни дестинации за извоз на Македонското вино и тоа: Германија, Чешката Република и Романија (од Земјите членки на ЕУ) и Србија и Хрватска (поранешна Југославија), и Кина, Канада и Јапонија како други пазари.

Царински квоти за вино

Последното проширување на ЕУ со двете нови земји членки, од 1ви Јануари 2007 година, доведе до зголемување на безцаринската квота за извоз на Македонското вино во ЕУ на 399.000 хл (од кои во 2012 година 320.000 хл отпаѓаат на наливно вино, а 79.000 хл на вино во шишиња). Од друга страна, заради истите причина Македонија ја зголеми безцаринската квота за увоз на вино со потекло од ЕУ на 12.000 хл, која понатаму на годишно ниво се зголемува за 300 хл, односно во 2012 година достигна 13.500 хл.

Табела 49. Преглед на извозот на вино во 2012 година

Година	Тарифна ознака	Наименување	Квота (хл)	Извезена количина (хл)	Вредност на извоз (€)	Искористеност на квотата
2012	Ex 2204 10	Квалитетно пенливо вино	79.000	52.759	3.390.864	66,78%
	Ex 2204 21	Вино од свежо грозје				
	Ex 2204 29	Вино од свежи грозје	320.000	651.729	23.814.334	203,66%

Извор: ДЗС

Врз основа на податоците добиени од Државниот завод за статистика за 2012 година, безцаринската квотата за извоз на македонско вино во ЕУ беше надмината за 77%, при што квотата за наливно вино беше искористена со 204%, а квотата за извоз на вино во шишиња беше искористена со 67%.

Прилог 3. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Табела 50. Преглед на трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи по земји во 2011 и 2012 година (во милиони €)

Земја	Извоз				Увоз				Трговски баланс	
	2011		2012		2011		2012		2011	2012
	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%	вредност	Учест.%		
Албанија	20,9	4,5%	19,7	4,1%	1,6	0,3%	2,2	0,3%	19,2	17,6
Босна и Херцеговина	28,5	6,1%	29,2	6,1%	20,7	3,3%	22,2	3,3%	7,8	7,0
Хрватска	30,4	6,5%	33,6	7,0%	35,7	5,7%	40,9	6,0%	-5,3	-7,3
Србија	92,4	19,7%	89,1	18,6%	131,5	21,2%	138,0	20,3%	-39,1	-48,9
Косово	44,8	9,6%	40,6	8,5%	5,2	0,8%	5,1	0,8%	39,6	35,5
Црна Гора	11,1	2,4%	12,1	2,5%	0,7	0,1%	0,9	0,1%	10,4	11,2

Молдова	0,5	0,1%	0,3	0,1%	0,02	0,000	0,0	0,0%	0,5	0,2
ЦЕФТА – Вкупно	228,6	48,8%	224,7	46,9%	195,3	31,5%	209,3	30,8%	33,2	15,4
ЕУ-27 - Вкупно	179,8	38,4%	187,5	39,1%	276,3	44,5%	306,9	45,2%	-96,5	-119,4
Турција	6,7	1,4%	6,4	1,3%	19,3	3,1%	19,6	2,9%	-12,5	-13,1
Бразил	1,0	0,2%	1,1	0,2%	45,6	7,3%	45,0	6,6%	-44,5	-43,9
САД	18,9	4,0%	25,2	5,3%	3,7	0,6%	4,7	0,7%	15,2	20,5
Останати земји	33,6	7,2%	34,0	7,1%	80,4	13,0%	93,9	13,8%	-46,8	-59,9
Вкупно, цел свет	468,6	100%	478,9	100%	620,6	100%	679,4	100%	152,0	200,4

Извор: ДЗС

Табела 51. Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2012 година

ЦН	Наименување	Извоз			Увоз			Трговски биланс
		Количина во тони	Вредност во 1000 ЕУР €	учество %	Количина во тони	Вредност во 1000 ЕУР €	учество %	во 1000 ЕУР €
01	Живи животни	1.553	2.912	0,6%	824	2.682	0,4%	230
02	Месо и други кланични производи за јадење	3.803	16.794	3,5%	61.570	105.569	15,5%	-88.774
03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни безрбетници	351	392	0,1%	4.412	8.832	1,3%	-8.440
04	Млеко и производи од млеко, живински птичији јајца, природен мед	5.008	7.111	1,5%	33.346	37.786	5,6%	-30.675
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	170	206	0,0%	2.164	3.426	0,5%	-3.221
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	3.931	3.958	0,8%	7.557	4.667	0,7%	-709
07	Зеленчук, корења и грутки за јадење	142.168	51.335	10,7%	19.009	9.058	1,3%	42.277
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	180.234	50.680	10,6%	49.053	28.224	4,2%	22.456
09	Кафе, чај, мате-чај и мирудии	1.213	2.361	0,5%	8.993	23.866	3,5%	-21.505
10	Жита	10.661	5.864	1,2%	186.358	44.662	6,6%	-38.798
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	437	400	0,1%	60.986	21.714	3,2%	-21.314
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	6.094	4.283	0,9%	7.967	13.362	2,0%	-9.078
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	9	46	0,0%	119	1.247	0,2%	-1.201
14	Растителни материјали за плетарство	28	25	0,0%	122	24	0,0%	1
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	12.228	12.334	2,6%	64.381	66.769	9,8%	-54.435
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	7.911	19.175	4,0%	9.673	29.393	4,3%	-10.218
17	Шеќер и производи од шеќер	3.772	7.606	1,6%	101.313	49.855	7,3%	-42.249
18	Какао и производи од какао	3.531	8.092	1,7%	10.455	31.659	4,7%	-23.567
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	22.192	39.988	8,3%	20.530	33.713	5,0%	6.275

20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	29.965	34.500	7,2%	15.528	22.794	3,4%	11.706
21	Разни производи за исхрана	9.984	15.459	3,2%	19.952	54.089	8,0%	-38.630
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	147.402	71.397	14,9%	57.134	29.737	4,4%	41.660
23	Приготвена храна за животни	5.823	884	0,2%	45.490	21.222	3,1%	-20.338
24	Тутун и производи за замена за тутун	26.130	114.529	23,9%	6.725	28.542	4,2%	85.987
Други земјоделски производи над 24 Глава од Царинска тарифа		4.186	8.596	1,8%	3.205	6.464	1,0%	2.132
Вкупно извоз и увоз на земјоделско-прехранбени производи со ЦЕЛ СВЕТ		628.783	478.929	100%	796.866	679.357	100%	-200.428

Извор: ДЗС

VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

Општи цели на **политиката за безбедност на храна** во Република Македонија се да обезбеди заштита на здравјето на луѓето и заштита на потрошувачите преку имплементација на стандардите на Европската унија.

Системот за контрола на безбедност на храната во Република Македонија е одговорност поделена меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) и Министерството за здравство (МЗ) на следниов начин:

- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)
- Фитосанитарна управа (ФУ),
- Управа за семе и саден материјал (УССМ), и
- Државен земјоделски инспекторат (ДЗИ) во рамките на МЗШВ.

Главен напредок и реформа во системот на безбедност на храната беше постигнат со донесувањето на **Законот за безбедност на храната** ("Службен весник на РМ" бр.157/2010 од 08.12.2010). Агенцијата за храна и ветеринарство на Република Македонија започна со работа на 1-ви Јануари 2011 година како самостоен орган на Владата на РМ надлежна за креирање и спроведување на политиката за безбедност на храната, храната за животни и прашања од областа на ветеринарството.

Формирањето на Агенција за храна и ветеринарство како независен орган на Владата на Република Македонија се покажа како најприфатлив организациски модел на системот за безбедност на храна во Република Македонија според критериумите и високите стандарди на Европската Унија.

Агенцијата за храна и ветеринарство ги обединува контролните системи во единствен /интегриран/ систем за контрола на храната во Република Македонија класифицирани во 11 области и тоа:

- контролен систем за здравствена заштита на животните (Control sistem for animal health);
- контролен систем за храна од животинско потекло (Control system for food of animal origin);
- контролен систем за увоз на храна од животинско потекло (Control system for imports of food of animal origin);
- контролен систем за храна за животни и исхрана на животните (Control system for feedingstuff and animal nutrition);
- контролен систем за ТСЕ и нус производи од животинско потекло (Control system for tse and animal byproducts);
- контролен систем за ветеринарно-медицински препарати и резидуи (Control system for veterinary medicines and residues);
- контролен систем за генерална безбедност на храната (Control system for general food hygiene);
- контролен систем за увоз на храна од растително потекло (Control system for imports of food of plant origin);
- контролен систем за пестициди (Control system for pesticides) и
- контролен систем за благосостојба на животните (Control system for animal welfare).

Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на Агенцијата за храна и ветеринарство се достапни на web страната на Агенцијата (www.fva.gov.mk).

1. Ветеринарна политика

Законот за ветеринарно здравство ја уредува здравствената заштита на животните и делови на јавното ветеринарно здравство од аспект на здравствена заштита на животните. Согласно законот, Агенцијата за храна и ветеринарство има обврска да обезбеди здравствена заштита на животните преку спроведување на мерките на здравствена заштита како и спроведување на годишните и повеќегодишните програми за здравствена заштита на животните. Досегашната пракса на обезбедување на присуство и покриеност на целата територија на Република Македонија е уредена во членовите 40, 40-а, 41, 42 и 44 каде по објавување на јавен конкурс на избраните учесници на конкурсот за секоја епизотиолошка единица им се издаваа решение за овластување на ветеринарни амбуланти, ветеринарни клиници и ветеринарни болници за вршење на активности од областа на здравствената заштита на животни и активности од областа на ветеринарното јавно здравство како и за назначување на овластени ветеринари. Решенијата од спроведениот јавен конкурс се издаваат со време траење од пет години под услов ветеринарните друштва за време на траењето на решението за овластување да ги исполнуваат условите утврдени со закон и условите од договорот склучен со Агенцијата за вршење на јавни овластувања. Овој пристап имаше значителен број недостатоци, пред се:

- обезбедуваше монопол на одредени ветеринарни друштва во една епизотиолошка единица во траење од 5 години, при што конкуренцијата во ветеринарните услуги беше значително намалена; и
- ги оневозможуваше одгледувачите сами да го изберат ветеринарното друштво кое ќе ги спроведува ветеринарните активности од јавен интерес на своите животни.

Поради тоа, Агенцијата за храна и ветеринарство изготви новиот предлог на закон за изменување и дополнување на Законот за ветеринарно здравство со кој се предвидува систем кој треба да овозможи поголема флексибилност, ефикасност, зајакната конкуренција помеѓу ветеринарните друштва, поголема покриеност на теренот без периоди на прекин и поквалитетна услуга кон одгледувачите на животни.

Во новиот пристап на обезбедување на здравствена заштита на животните најголеми новини се:

- 1) Замена на јавниот конкурс со јавен повик;
- 2) Сите пријавени друштва од одредена општина добиваат соодветен број на огледувалишта согласно условите пропишани во став (5) од член 40 од предлог законот односно во зависност од бројот на доктори по ветеринарна медицина, бројот на ветеринарни техничари, бројот на животни и одгледувалишта, бројот на оператори со храна и оператори со храна за животни, пристапноста до одгледувалиштата во општината за која се пријавиле и други специфични критериуми утврдени со јавниот повик. Во предходниот систем едно ветеринарно друштво добиваше една епизотиолошка единица;
- 3) На јавниот повик можат да учествуваат од ветеринарните служби на одгледувалиште;
- 4) Одгледувачите на животни имаат избор да склучат договор со доделеното ветеринарно друштво односно со друго овластено ветеринарно друштво по нивен избор;
- 5) Висината на услугите кои ќе ги вршат ветеринарните друштва ги определува Владата на Република Македонија, во правилата за спроведување на јавниот конкурс висината се определуваше врз основа на најниската понудена цена.

Законот е усвоен и објавен во Службен весник на Република Македонија бр.123/2012 и е стапен на сила.

1.1. Здравствена заштита на животните

Во текот на 2012 година е изработен е Предлог Закон на Закон за измена и дополнување на законот за заштита и благосостојба на животните како и Правилник за начинот на регистрација, формата и содржината на образецот на барањето за регистрирање на одгледувалишта, формата и содржината на картата за идентификација на одгледувалиштето, начинот на пријавување и евидентирање на промените на одгледувалиштето, видовите на други животни како и начинот и постапката за идентификација и регистрација на други видови животни.

Согласно Програмите за сузбивање и искоренување на бруцелозата и туберкулоза кај говедата во месец март 2012 година започнаа да се спроведуваат редовните годишни дијагностички испитувања за бруцелоза и туберкулоза кај говедата, додека ре-тестирањата на сите позитивни стада кај говеда

континуирано се извршуваа во текот на годината. Во текот на 2013 година предвидено е ревидирање на постоечките програми за сузбивање и искоренување на Бруцелоза и Туберкулоза кај говедата.

Резултатите од спроведените дијагностички испитувања по години се дадени во табела 52 и 53.

Табела 52. Бруцелоза кај говедата-број на тестирани и позитивни животни и стада во 2010- 2012 година

Година	Тетстирани животни	Позитивни животни	% од позитивни животни	Позитивни стада	Број на закрани животни
2010	168.682	663	0,39%	78	665
2011	147.615	225	0,15%	66	229
2012	144.619	416	0,29%	64	357

Извор:АХВ

Табела 53. Туберкулоза кај говедата-број на тестирани и позитивни животни и стада во 2010- 2012 година

Година	Број на пријавени сомнителни одгледувалишта	Тестирани животни	Позитивни животни	% од позитивните животни	Позитивни и стада	Број на закрани животни
2010	687	178.838	393	0,22%	230	382
2011	546	172.087	207	0,11%	110	189
2012	213	167.506	240	0,14%	119	164

Извор:АХВ

1. Бруцелоза кај овци и кози

Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на бруцелозата кај овци и кози ("Службен весник на РМ" 46/2010) се спроведува имплементација на нова стратегија. Територијата на државата се подели на одреден број реони, т.е. епидемиолошки единици каде во зависност од статусот на болеста односно од присутноста на болеста на ниво на стада се имплементираат мерки на масовна вакцинација, вакцинација на подмладокот или тестирање и колење на возрасните животни.

Во текот на 2013 година предвидено е ревидирање на програмата за сузбивање и искоренување на бруцелоза кај овците и козите. Резултатите од имплементацијата на спроведените мерки согласно програмата се прикажани во табела 3.

Табела 54. Споредбен приказ на резултати од контрола на болеста Бруцелоза кај овци и кози од 2008 до 2012 година

Година	Тестирани стада	Позитивни и стада	% од позитивни стада	Тестирани овци/кози	позитивни овци/кози	% позитивни овци/кози
2008	5.820	636	10,93%	626.748	16.052	2,56%
2009	6.522	712	10,92%	653.863	11.256	1,72%
2010	5.312	171	3,22%	422.752	2.865	0,68%
2011	4.545	80	1,76	362.662	1.312	0,36%
2012	3.889	16	0,41%	296.561	112	0,04%

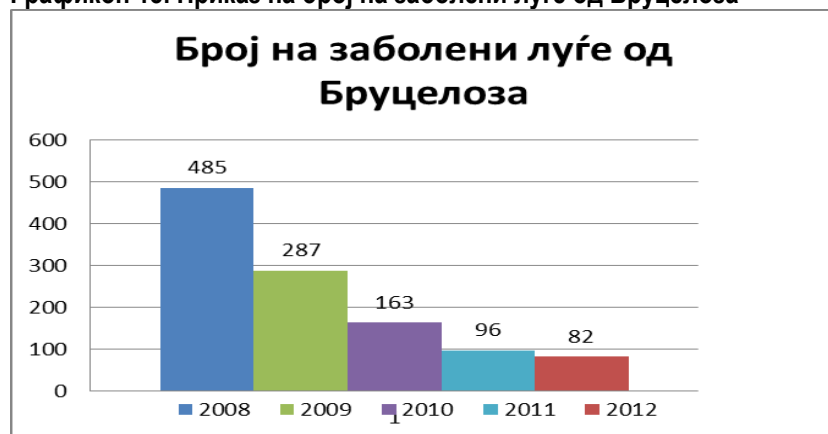
Извор:АХВ

Табела 55: Број на заболени луѓе од Бруцелоза

Година	Број на заболени луѓе од Бруцелоза
2008	485
2009	287
2010	163
2011	96
2012	82

Извор: АХВ

Графикон 18. Приказ на број на заболени луѓе од Бруцелоза

Извор: АХВ

2. Западно нилска треска - West Nile Fever

Во периодот од октомври до декември 2012 година, се превзедоа активности со цел утврдување на епидемиолошката состојба со болеста Западно Нилска треска кај домашната живина. Целта на мониторингот е да се утврди дали болеста Западно Нилска треска е присутна помеѓу популацијата на домашната живина во Република Македонија. Во мониторингот беа опфатени по две населени места од секоја општина (80). Мострите се испитаа во лабораторијата на Факултетот за ветеринарна медицина-Скопје, каде од направените тестови утврдени се вкупно 36 позитивни единки од домашна живина.

Резултатите од мониторингот на живина на болеста Западно нилска треска спроведени во текот на октомври-декември 2012 година се прикажани во табела 5.

Табела 56. Преглед на резултати од спроведениот мониторинг на Западно Нилска треска

Мостри крв од живина	Серолошко испитување присуство на антитела
Пристигнати	774
Несоодветни	77
Испитани	697
Позитивни	36
Сомнителни	1
Негативни	661

Извор: АХВ

Беснило

Во текот на 2012 година во рамките на проектот (август 2010 до декември 2012) “Градење на капацитетите на ветеринарните служби за имплементација на Acquis на Европската Унија во Р. Македонија”, финансиран од инструментот за претпристапна помош на ЕУ (ИПА - 2008), се продолжи со спроведување на активности за зајакнување на контролата на беснило и класична чума кај свињите.

Во насока на контрола и искоренување на беснилото во Република Македонија донесен е Правилникот за начинот и постапката за пријавување на беснило кај домашни и диви животни и мерки кои треба да се превземат за сузбивање и искоренување на беснилото (“Службен весник на Република Македонија” бр. 155/2012).

Национален комитет за контрола на беснило

На 21.03.2011 година формиран е Национален комитет за контрола на беснило во кој членуваат претставници од Агенцијата за храна и ветеринарство, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерството за здравство, Институтот за јавно здравје Скопје, Клиниката за инфективни болести и фебрилни состојби Скопје, Секторот за полиција при Бирото за јавна безбедност, Факултетот за ветеринарна медицина Скопје, Министерството за образование, Ветеринарната комора на Р. Македонија и Ловчката федерација на Р.Македонија.

Националниот комитет за контрола на беснило ги има следните надлежности: следење на имплементацијата на националниот план за контрола на беснило, координација на активностите и превенција на беснило, следење на активностите од програмата за орална вакцинација на лисиците против беснило (надзор и мониторинг) како и советување на Директорот на Агенцијата за храна и ветеринарство по однос на активностите за контрола на беснилото.

Во март 2012 година по потврдувањето на првиот случај на беснило кај домашните животни одржан е работен состанок на националниот комитет за контрола на беснило со цел информирање за најновиот развој на епидемиолошката состојба во врска со беснилото и координација на понатамошните мерки за контрола на болеста.

Во текот на 2012-та година продолжија активностите за подигнување на јавната свест во однос на беснилото во Македонија:

во октомври се одржа прес – конференција;

емитувани се ТВ и радио спотови за информирање на јавноста за почетокот на кампањата за орална вакцинација на лисиците против беснило и за начинот на препознавање и заштита од болеста;

воспоставена е бесплатна телефонска линија (0800 32222) и интернет страна за беснило: www.besnilo.gov.mk;

Одбележан е Светскиот ден на борба против беснилото - 28 Септември преку одржување прес-конференција на која е најавен почетокот на третата кампања за орална вакцинација на лисиците против беснило и новиот начин на идентификација на домашните миленици со употреба на микрочип. На 30 септември во Градскиот парк во Скопје извршена е промоција на вакцинацијата на домашни миленици против беснило преку бесплатен преглед и совети од страна на доктори по ветеринарна медицина и доделување на купони за 50% попуст на вакцинација на кучиња и мачки.

Орална вакцинација на лисиците против беснило

Оралната вакцинација на лисиците кои претставуваат резервоар и вектор за ширење на вирусот на беснило е единствен успешен начин на искоренување на беснилото кај дивите животни, а со тоа и за спречување на пренесувањето на болеста кај домашните животни и човекот. На овој начин, болеста е успешно искоренета во сите земји на западна и средна Европа каде што таа била присутна (Франција, Германија, Австрија, итн.).Европската Комисија покрај Македонија, во рамките на инструментот за претпристапна помош, финансиски поддржува слични проекти во шест други држави (Косово, Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска и Албанија) од балканскиот регион за имплементација на програма за орална вакцинација на лисиците против беснило.

Програмата се состои од кампањи за орална вакцинација на лисиците против беснило кои се спроведуваат двапати годишно, во пролет и есен, во траење од најмалку пет години односно се додека за

време од две последователни години не се потврди ниту еден случај на беснило, имајќи ја истовремено предвид епидемиолошката состојба во соседните земји.

Република Македонија започна со имплементација на програмата во мај 2011 година кога се реализираше првата кампања за орална вакцинација на лисиците против беснило.

Досега реализирани се три кампањи:

- Пролет 2011 година, во периодот: 19.05 - 09.06.2011 година;
- Есен 2011 година, во периодот: 11 - 31.10.2011 година и
- Есен 2012 година, во периодот: 19.10 - 03.11.2012 година.

Во периодот од 19.10-03.11, 2012 година се реализираше есенската (трета по ред) кампања за орална вакцинација на лисиците против беснило.

Мониторинг на оралната вакцинација на лисиците против беснило

По секоја реализирана кампања се спроведува пост вакцинален мониторинг заради контрола на успешноста на оралната вакцинација. Мониторингот се спроведува со испитување на одреден број соодветни мостри од застрелани лисици од вакцинираното подрачје. За таа цел, Агенцијата склучи договори со ловните друштва-концесионери на ловиштата во Република Македонија за застрелување на одреден број лисици (4 лисици на 100км² годишно или 2 лисици на 100км² по секоја кампања) и земање мостри за лабораториско испитување.

За одредување на стапката на конзумацијата на вакцинални мамки се врши детекција на тетрациклин во забите од застреланите лисици, додека за одредување на стапката на имунизација се врши детекција на присуство на антитела во крвта од застреланите лисици.

Резултатите од мониторингот потврдуваат дека кампањите се успешно реализирани но мора да се нагласи дека бројот на испитани мостри е помал од потребниот. Исто така во текот на 2011 и почетокот на 2012 година речиси од повеќе од 40% од ловиштата во Република Македонија воопшто не се испратени мостри за испитување. Тоа во еден дел се должи на тоа што за дел од ловиштата минатата година сеуште не беа доделени концесии за стопанисување но и на незадоволителната соработка со ловните друштва и органите надлежни за нивна контрола.

Табела 57. Резултати од мониторингот на беснило

	Вкупно испитани	Позитивни	Негативни	%
Тетрациклин (прва кампања)	77	29	48	38%
Тетрациклин (втора кампања)	104	96	8	92%
Тетрациклин (трета кампања)	266	249	17	94%
Антитела (прва кампања)	45	4	41	9%
Антитела (втора кампања)	25	14	11	56%

Извор: АХВ

1.2. Систем на идентификација и регистрација на животните (ИИР)

Со оглед дека воспоставениот систем за идентификација и регистрација (ИР) на говедата, овците и козите покажа низа недостатоци во досегашното функционирање, работата на Одделението за идентификација и регистрација на животните во текот на 2012 година беше главно насочена кон подготовка на нов систем за ИР на животните. Со развојот на новата база на податоци за ИР на животните овозможено е спроведување на новите утврдени процедури и надминати се сите утврдени недостатоци од претходната база на податоци. Податоците од старата база на податоци се мигрирани во новата со што е овозможено континуирано функционирање на системот за ИР.

Во насока на подобрување на системот за ИР, односно негова децентрализација и спуштање на ниво поблиско до крајните корисници, спроведени се следните активности:

- Овластување на надлежните ветеринарни друштва за печатење пасоши и карта за идентификација на легитимација;

- Делегирање на дистрибуција на сите печатени материјали кои се користат во Системот за ИР до Ветеринарната комора на Република Македонија;

- Овластување на правни лица кои ќе вршат набавка и дистрибуција на средствата за идентификација на овластените ветеринарни друштва;

- Овластување на одгледувачи од страна на АХВ кои ќе можат да вршат апликација на средствата за идентификација и внесување на податоци во електронската база на податоци за животните на своите одгледувалишта; и

Унифицирање на сите документи кои се користат во системот за ИР со цел за полесно раководење од страна на сите учесници во системот.

• За несметано функционирање на системот за ИР, Одделението за идентификација и регистрација на животните изврши презентација и обука на сите предвидени учесници во системот.

Број на регистрирани одгледувалишта и број на животни по катгеготрии во Република Македонија

Податоците од базата на податоци за ИР на говеда, овци и кози, комерцијални одгледувалишта на свињи (повеќе од 100 свињи) и пчелни семејства се прикажани во табелите подолу:

Табела 58. Бројна состојба на говеда и одгледувалишта на говеда

Говеда			
Година	Вкупен број на одгледувалишта	Вкупен број на говеда	Вкупен број на закрани говеда
2012	40.916	261.073	5005
2011	41.682	267.911	6492
2010	41.836	255.491	7096

Извор:АХВ

Табела 59. Бројна состојба на овци/кози и одгледувалишта на овци/кози

Овци/кози					
Година	Број на одгледувалишта	Број на овци/кози	Број на закрани овци/кози со ушни маркици со број на одгледувалиште	Вкупен број на закрани овци/кози со индивидуален број на ушна маркица	Вкупен број на закрани овци/кози
2012	9.336	785.960	184.671	143.803	328.784
2011	10.497	809.960	236.856	23.021	259.877
2010	12.684	828.941	183.292	18.303	201.595

Извор:АХВ

Табела 60. Бројна состојба на свињи и одгледувалишта на свињи Нема податок за бројна сосотојба на свињи

Проценет број на свињи во "комерцијалните" свињарски одгледувалишта	
Број на одгледувалишта	Вкупен капаците на свињи во овие одгледувалишта
120	240.000

Извор: АХВ

Табела 61. Бројна состојба на пчелни семејства и пчеларници

	Број на пчеларници	Број на пчелни семејства
немаат извршен попис	72	0
од 1 до 10	187	1.296
од 11 до 20	395	6.747
од 21 до 50	1556	57.113
од 51 до 100	774	54.632
од 101 до 150	168	20.407
од 151 до 201	43	7.601
над 201	26	6.991
Вкупно	3.221	154.787

Извор: АХВ

Планирани активности за ИР во 2013 година

Во 2013 година активностите во однос на ИР на животните ќе бидат најмногу насочени кон:

1. Засилени контроли во однос на спроведување на системот за ИР на говеда и овци и кози;
2. Имплементација на системот за идентификација и регистрација на свињи (регистрација на одгледувалишта и движењата на свињите од нивните одгледувалишта);
3. Развој на електронска база за домашни миленици;
4. Имплементација на систем за ИР на домашни миленици;

Крајната корист од целосното и ефикасно спроведување на системот за ИР на животните се огледа во:

- Заштита на здравјето на животните и луѓето;
- Безбедност на храната (следливост преку концептот од одгледувалиште до трпеца);
- Стекнување на доверба кај потрошувачите;
- Конкурентност на производите од животниско потекло на домашниот и меѓународниот пазар;

- Поддршка на сточарството; и
- Контрола на здравствениот статус на домашните миленици и кучиња скитници.

1.3. Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија

Завршена е изградбата на инспекциско место за ветеринарни прегледи на граничен премин на Аеродромот “Александар Велики”-Скопје. Активноста е финансирана од концесионерот на Аеродромот “Алексадар Велики”, турската компанија ТАВ. На овој начин дополнително се зајакнати **капацитетите за вршење ветеринарни контроли посебно контролата на увозот на граничните премини, со што** целата постапка за увоз на пратки производи животинско потекло, со исклучок на живи животни, е во надлежност на ветеринарната инспекција на граничен премин. Со тоа постапката за издавање на ветеринарно-санитарни дозволи за увоз од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство повеќе не се применува.

Граничниот премин Блаце како копнен (патен) граничен премин е определен за проверка и преглед на сите категории животни, производи и нус-производи од животинско потекло. Тој е единственото ветеринарно инспекциско место на северниот граничен појас помеѓу Република Македонија и Косово.

Исто така, во употреба се три современи објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на најфреквентниот граничен премин Табановце, на македонско-српската граница. Објектите се изградени во согласност со европските закони и стандарди за ветеринарна и фитосанитарна контрола.

Новите објекти се на површина од 1.819 квадратни метри, а проектирани се и изградени со средства од Европската Унија (ЕУ), во вредност од 1,3 милион евра. Изградбата започна на 22 декември 2009 година и заврши за 13 месеци. Освен тоа, за новите објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на Табановце, ЕУ обезбеди и три милиони евра техничка помош за Агенцијата за храна и ветеринарство, како и дополнителни 5,1 милион евра финансиска поддршка преку ИПА Програмата во следните две години. Владата на РМ, од Буџетот обезбеди средства за најсовремена лабораториска опрема со која инспекцискиот надзор и контрола ќе се вршат за многу пократок период преку испитување на мострите од пратките земени при преглед на самото место. На граничниот премин Табановце годишно влегуваат повеќе од седум илјади пратки од животинско потекло, двојно повеќе од неживотинско потекло, а низ него транзитираат околу илјада пратки. Според статистиката, дневно тука поминуваат по околу 80 пратки, кои Агенцијата има законска обврска да ги проверува.

1.4. Ветеринарно јавно здравство

Имајќи го предвид искуството од изминатите години при реализација на плановите, спроведувањето да се изведува според поделбата во Планот, континуирано во текот на целата година (секој месец да се реализира 1/12 од предвидувањата), опфаќајќи што е можно поголем број производители, да се врши земање на мостри при сомнеж како и земање на повеќе дополнителни мостри во случај на позитивен наод, редовна месечна достава на копија од записниците за земени мостри до Агенцијата за храна и ветеринарство, како и раководење при реализација на Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции според Стратегијата за земање на мостри и Правилникот за начинот на вршење на мониторинг и контрола на присуството на резидуи и контаминенти во живите животни и храната од животинско потекло, начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг и контрола на резидуи и недозволени супстанции и мерките кои се преземаат во случај на сомнение и на позитивен наод на присуство на резидуи и недозволени супстанции (“Службен весник на РМ” бр. 80/2011 од 14.06.2011). Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции е одобрен од страна на Европската Комисија со одлуката 2012/302/ЕУ објавена во службен весник на ЕУ бр. L152.

1.5. Контроли на храната од неживотинско потекло

При анализа на извештајот треба да се има предвид дека за првите два месеца од 2011 година нема доставено комплетно извештаи за извршените активности и дека активности во тој период скоро и не се извршуваа. Исто така треба да се има во предвид дека регистрирањето на објектите и операторите со храна отпочна во мај 2011год., по донесување на Правилникот. Со едукациите и прекршочните постапки се отпочна од летото 2011год. по извршените обуки за водење на постапките.

1.6. Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ

Во текот на 2011 година во надлежност на Агенцијата за храна и ветеринарство усвоени се следните прописи усогласени со релевантно законодавство на ЕУ и тоа:

- а) **Согласно Законот за ветеринарно здравство** (“Службен весник на РМ“ бр. 113/07, 24/11 и 136/11) донесени се 4 правилници за мерки за сузбивање и искоренување на одредени заразни болести кај животните (Њукастелска болест, африканската чума кај копитари, везикуларна болест кај свињите и трансмисивни спонгиоформни енцефалопатии-ТСЕ).
- б.) **Согласно Законот за ветеринарно-медицински препарати** (“Службен весник на РМ“ бр.42/2010, и 136/2011) донесени се 4 подзаконски акти со кои се регулираат прашања за контролата на ставање во промет на ветеринарно-медицинските препарати.
- в.) **Согласно Закон за безбедност на храната** (“Службен весник на РМ“ бр.157/2010 и 53/11) донесени се 7 подзаконски акти во однос на барања за безбедност на млечната храна за доенчиња и мали деца, барања за безбедност на храна на житна основа за доенчиња и мали деца, посебните барања за безбедност на храната за посебна нутритивна употреба, храна наменета за користење во диети со ограничена енергетска вредност со цел намалување на телесната тежина, диететска храна за посебни медицински намени, начините на земањето мостри од храна, мониторинг и контрола на резидуи и недозволен супстанции, мониторинг и контрола на зоонози и предизвикувачи на зоонози, начинот на вршење на официјални контроли на салмонела, услови за контрола на температурата за храна и одржување на ладен ланец на храната.
- г.) **Закон за безбедност на храна за животни** (“Службен весник на РМ“ бр.145/2011 и 53/11) донесени се два подзаконски акти во однос на одобрени адитиви за храна за животни и медицинизирана храна за животни.

Со законодавството за безбедност на храната и храна за животни се постигнува интегриран пристап во контролата на целокупниот ланец храната и храната за животни преку почитување на начелото “од фарма до трпеца” што преставува досега најдобра гаранција за безбедност на храната за човечка употреба и храната за животни. Воедно, со нив се отвораат нови можности за извоз на македонските производи опашетни со горенаведените закони пред сè на пазарот на Европската Унија.

Во производството, преработката и дистрибуцијата на храната како и во системите за контрола на храна покрај постоечката регулатива се применуваат и меѓународно признаените стандарди и препораки (Codex Alimentarius и Светска Трговска Организација-WTO).

1.7. Лаборатории

Согласно законот за Ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Агенцијата за храна и ветеринарство.

Постапката на акредитација на нови дијагностички методи според **МКС ISO/IEC 17025:2006** продолжува и во текот на 2011 година. До јануари 2011 акредитирани се вкупно **84** лабораториски методи. Дијагностичките методи се од различни области и тоа: биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, храна за животни.

Официјалните документи за акредитација на методите се издаваат од страна на Институтот за акредитација и истите може да се најдат на web страна на Институтот - www.iarm.gov.mk. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија.

Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМ претставува гаранција за клиентите дека резултатите за испитување се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи, како и доказ за обезбедување на висок квалитет на услуги за клиентите.

Со Законот за безбедност на храна ("Службен весник на РМ" бр.157/2010 и 53/11) се востановува информативна мрежа која врши брзо известување за директен или индиректен ризик по здравјето на луѓето кој потекнува од храна или храна за животни и ги пропишува правилата на доверливост на системот за брзо известување. Оваа мрежа ќе земе учество и ќе соработува со RASFF (*Rapid alert system for food and feed*) на Европската унија. Со воспоставување на апликативниот софтвер ќе се овозможи далеку побрз, непречен и двонасочен проток на информациите поврзани со безбедноста на храната помеѓу членовите во информативната мрежа (надлежните органи во Република Македонија, Европската Комисија и други земји кои имаат воспоставени системи еквивалентни на RASFF). Тоа значи многу поефикасна превенција на човековото здравје од небезбедна храна и воедно сведување на минимум на последиците од користење на таква храна, развивање на останатите модули како сегменти на Ветеринарниот Информациски Систем - ВИС и тоа: Идентификација и регистрација на овците и козите, Контроли на лице место, Проширување на модулот за компензација и убивање на животните заради здравствена заштита и благосостојба со централен и PDA апликативен софтвер и "TRACES-like" систем.

Откако ќе бидат развиени сите модули, секој од нив ќе работи независно од другите, но ќе биде поврзан со останатите (interface) што ќе овозможи проток на специфични и јасно дефинирани работни задачи на Агенцијата за храна и ветеринарство. Системот ќе има можност за надградба, т.е. додавање на нови сегменти/модули во случај на потреба.

2. Фитосанитарна политика

Фитосанитарна управа

Правна рамка

Во текот на 2012 година во однос на законодавните активности согласно NPAА програмата беа донесени одредени подзаконски акти од делот за здравје на растенијата и тоа:

1) Согласно Законот за здравјето на растенијата („Службен весник на РМ“ бр.29/05, 81/08, 20/09, 57/10, 17/11 и 148/11) во текот на 2012 година се донесени следните подзаконски акти:

- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за анализа на ризик од штетни организми за регулирани некарантински штетни организми бр.21 („Службен весник на РМ“ бр.11/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);
- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за насоки на регулаторниот систем за фитосанитарен увоз бр.20 („Службен весник на РМ“ бр.11/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);
- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за пратките во транзит бр.25 („Службен весник на РМ“ бр.142/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);
- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за пријавување на штетни организми бр.17 („Службен весник на РМ“ бр.138/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);
- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за проектирање и функционирање на карантинските станици за увезените растенија бр.34 („Службен весник на РМ“ бр.116/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);
- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за упатства за чисти на регулирани штетни организми бр.19 („Службен весник на РМ“ бр.138/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);

- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за фитосанитарни принципи за заштита на растенијата и примена на фитосанитарни мерки во меѓународната трговија бр.1 („Службен весник на РМ“ бр.116/12) усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);

Истовремено, во текот на 2012 год. во фаза на разгледување до Секретаријат за законодавство беа доставени следните подзаконски акти:

- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за упатства за програмите за уништување на штетни организми бр.9 усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);

- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за материјал за микропропагација на компир слободен од штетни организми (*Solanum* spp.) и миникртоли наменети за меѓународна трговија бр.33 усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);

- Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за упатства за надзор бр.6, усогласена со одредбите од ЕУ мерки: 32000L0029, и според пропишаните стандарди од Меѓународната конвенција за заштита на растенијата (IPPC);

Институционална рамка

Во текот на 2012 година, реализирани се 3 вработувања на лица кои работат на пробелматиката на транспонирање на подзаконските акти во рамки на фитосанитарната политика. Во рамки на своите законски надлежности Секторот за заштита на растенија продолжи со ажурирање на Регистарот на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други објекти и предмети (во електронска и пишана форма) и Регистарот за издавање уверение за службена верификација на погон за посебна доработка на дрвен материјал за пакување.

Со цел продлабочување на фитосанитарната соработка и олеснување на меѓународната трговија во регионот, во текот на 2012 година на меѓународно ниво беа потпишани спогодби за фитосанитарна соработка помеѓу Република Македонија и Република Србија, како и помеѓу Република Македонија и Република Црна Гора.

Во текот на 2012 година беше донесен „Повеќегодишен национален контролен план за надзор во областа на храната, ветеринарството и здравјето на растенијата“ („Службен весник на РМ“ бр.-). Во него се дадени насоките за контролниот систем за здравје на растенијата и се утврдени приоритетните активности во ова област за наредните години (2012-2016).

3. Управа за семе и саден материјал

За реализација на планираните активности на Управата за семе и саден материјал за 2012 година од страна на Владата на Република Македонија донесена е Програма за семе и саден материјал во 2012 година во износ од 4.000.000,00 денари и објавена во Службен весник на РМ бр.12/12.

Управата за семе и саден материјал во 2012 ги спроведе планираните активностите согласно Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија и ги реализира следниве активности:

- издадени се 99 решенија на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал, кој го води Управата;
- издадени се 53 решенија на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на саден материјал, кој го води Управата;
- издадени се 4 решенија за одбивање во упис на снабдувачи во Регистарот на семенски и саден материјал;
 - избришани се 300 сорти од различни видови на земјоделски растенија од Национална сортна листа.
- пријавени се 9 сорти од земјоделски растенија во 2012 година за испитување, истите се поставени на опитни полиња за испитување и по добивање на податоците ќе се пристапи кон нивно признавање и запишување во Национална сортна листа во 2013 година.

Во 2012 година за постконтролни испитувања на семенски материјал (пченица, јачмен и тритикале) се земени вкупно 58 мостри и се поставени за испитување во опитни полиња во Земјоделски институт – Скопје (30 мостри) и „Пелагонија развој 2009“ – Могила (28 мостри).

Во 2012 година издадени се конечни сертификати за произведен сертифициран семенски материјал од следниве култури: пченица 7.517.684 кг., јачмен 1.701.950 кг., тритикале 125.165 кг., маслодајна репа 29.050 кг., соја 6.500 кг., сточен грашок 6.500 кг. и тутун 1.374 кг. Додека од саден материјал од овошни садници, овошни изданоци, овошни калем гранки, овошни подлоги, овошни окуланти, ожилени резници, семеници, материјал расад за производство на изданоци, лозови садници, лозови подлоги, калем гранки – окца и ожилени лозови калеми произведени се околу 800.000 броја.

Во 2012 година Управата издаде 126.666 етикети за сертифициран семенски и саден материјал.

4. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)

Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство со статус на биро извршува специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, биолошки организми, биолошки тестирања, испитување на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата, анализа на активната материја, анализа на семенски и саден материјал. Правната основа за воспоставување на ДФЛ е пропишана со член 78 од Законот за здравје на растенија објавен во Службен весник на Република Македонија (29/05).

Во текот на 2012 година во Државната фитосанитарна лабораторија извршени се вкупно 175 анализи. Лабораториските испитувања се вршат согласно меѓународните протоколи за идентификација и дијагностика на карантинските и регулираните не карантински организми. Се извршуваат испитувања на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата и анализа на активната материја како и испитувања на квалитетните својства (ртноста, влага и чистота) на семенскиот материјал. Тековно ДФЛ превзема низа активности а во насока на сертификација и акредитација на повеќе методики:

- Сертифицирана е опремата и инструментите во ДФЛ
- Изготвена документација согласно ИСО 17025 со поддршка на проектот “Quality and regulation Infrastructure Development for food safety and Quality in South East Europe” од страна на SIDA.
- Подготовка за акредитација на методики за анализа на активни супстанции во неколку пестициди и хербициди
- Имплементирање на целокупната документација ISO 17025.
- Апликација за акредитација во Институтот за акредитација на Република Македонија.

Одделение за хемиски испитувања

Во 2012 година во Одделението за хемиски испитувања беа извршени 20 анализи на производи за заштита на растенија и тоа за активните супстанции thiametoxam, flazasulfuron, fosthiazate, cyazaofomid. Сите анализирани примероци беа во согласност со пропишаната содржина на активна супстанца. Овие анализи беа во рамките на меѓународното тестирање на способноста на ДФЛ, а за точноста на анализите се добиени меѓународни извештаи. Во истиот период извршени се анализи на производи за заштита на растенија кои ја содржат активната супстанца bentazone

Одделение за дијагностика

Во Лабораторијата за Бактериологија во 2012 година беа извршени 66 анализи од кои 33 анализи на компир (семенски и меркантилен), 3 анализи на јаболко, 2 анализи на кајсија, 3 анализи на праска, 7 анализи на винова лоза, 1 анализа на дуња, 1 анализа на домат, 1 анализа на пипер, 7 анализи на круша, 5 анализи на зелка и 3 анализи на цреша.

Во Лабораторијата за Микологија/Фитопатологија во 2012 година беше извршена 1 анализа на семенски компир.

Во Лабораторијата за Нематологија во 2012 година беа извршени 56 анализи од кои: 33 анализи на компир (семенски и меркантилен), 2 анализи на јаболко, 2 анализи на праска, 1 анализа на кајсија, 2 анализи на аронија, 6 анализи на винова лоза, 1 анализа на бадем, 1 анализа на лешник, 1 анализа на

вишна, 1 анализа на цреша, 1 анализа на дуња, 1 анализа на пипер, 1 анализа на домот и 1 анализа на режан цвет. Доставени и направени почвени проби се 2.

Во Лабораторијата за Вирусологија во 2012 година беа извршени 32 анализи од кои: 8 анализи на слива, 3 анализи на цреша, 4 анализи на јаболко, 1 анализа на круша, 2 анализи на кајсија, 3 анализи на праска, 1 анализа на домот, 1 анализа на пипер, 1 анализа на цвекло, 1 анализа на вишна, 6 анализи на винова лоза и 1 анализа на аронија.

Во одделението за дијагностика беа извршени вкупно 155 анализи.

Реализирани активности во 2012

Учество на ДФЛ при изготвување на земјоделската развојна политика во областа на заштитата и здравјето на растенија и учество во следливоста и мониторингот на застапеност на штетните организми согласно со барањата од ЕУ Директивите во соработка со Фитосанитарната Управа (ФУ) и ДИЗ при МЗШВ.

Анализирани се сите примероци (рутински анализи) согласно годишната програма на ФУ и бројот на доставени примероци од страна на ДИЗ.

Спроведени се лабораториски испитувања согласно меѓународните протоколи и меѓународно признати стандардни методи.

Континуиран развој и имплементација на нови методи за пестицидни резидуи, микотоксини и други контаминети во храната од растително потекло.

Континуирана подготовката на Одделението за семе и саден материјал за акредитација според ISTA.

Цели за пошироката општествена заедница и околината:

Континуирана контрола на активната материја во производи за заштита на растенијата.

Спречување на распространување на карантински и регулирано некарантински организми како на територијата на Република Македонија така и при увозот на култури од други земји.

Континуирана контрола на квалитетните својства (ртност, влага и чистота) на семенскиот материјал во Република Македонија.

5. Државен инспекторат за земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство во текот на 2012 година динамиката на своето работење ја спроведуваше согласно Програмата за работа за 2012 година, а инспекцискиот надзор го вршеше преку контроли и увиди над спроведувањето на одредбите од законите и поблиските прописи во земјоделството, руралниот развој и рибарството со аквакултурата, кај сите субјекти кои вршат дејности во овие области, како и за доследно спроведување на програмите на министерството, но имаше и активност по тековните задолженија кои непосредно се наметнуваат од работата на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Активност на Државниот инспекторат за земјоделство за период од 01.01 - 31.12.2012

Државниот инспекторат за земјоделство, своето работење го реализираше преку доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи од делокругот на работење на овој инспекциски орган, преку вршење на надзори и превземање на инспекциски мерки, кај сите субјекти, кои работаат во овие области, но секогаш навремено постапуваше и по доставените информации за одредени неправилности и злоупотреби, кога не се почитуваат одредбите од законите и поблиските прописи.

Државниот инспекторат за земјоделство во текот на извештаен период има извршено севкупно 97.662 инспекциски надзори од страна на државните фитосанитарни инспектори и државните инспектори за земјоделство.

Од вкупен број на извршени инспекциски надзори од страна на државните фитосанитарни инспектори извршени се 67.783 инспекциски надзори, додека од страна на државните инспектори за земјоделство извршени се севкупно 29.879 инспекциски надзори, од кои на царинските терминали и на места на истовар извршен е преглед на 9.463 пратки и на територија на Република Македонија извршени се 20.416 инспекциски надзори.

Активност на државните фитосанитарни инспектори

Државните фитосанитарни инспектори надзорите ги вршеа согласно следниве закони:

- Законот за Државниот инспекторат за земјоделство („Службен весник на Република Македонија” бр. 20/2009 и 53/11);
- Законот за здравјето на растенијата („Службен весник на Република Македонија” бр. 29/2005, 81/2008, 20/2009, 57/2010, 17/2011 и 148/2011);
- Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија („Службен весник на Република Македонија” бр. 55/2011 Пречистен текст и бр.53/11);
- Законот за производи за заштита на растенијата („Службен весник на Република Македонија” бр. 110/2007, 20/09 и 17/11) и
- Законот за ѓубриња („Службен весник на Република Македонија” бр.110/2007, 20/09 и 17/11).

Државните фитосанитарни инспектори на еднаест гранични премини и шестте места на утовар и во внатрешноста на Република Македонија извршиле вкупно 67.783 инспекциски надзори од кои преглед на:

- 25.755 пратки увоз,
- 27.236 пратки извоз,
- 11.878 пратки провоз и
- 2.335 пратки реекспорт.

Од страна на внатрешните фитосанитарни инспектори извршени вкупно 495 инспекциски надзори и се донесени 68 решенија, а земени се 63 мостри за испитување на здравствената состојба кај пратки на растенија, растителни производи и други објекти и предмети и испитување на максимално ниво на резидуи (МНР) кај земјоделски производи.

Активност на државните инспектори за земјоделство

Државните инспектори за земјоделство, во период од 01.01.-31.12.2012 година, извршиле вкупно **29.879 надзори**, од кои 9.463 редовни надзори на царинските терминали и на места на истовар и 20.416 инспекциски надзори на територија на Република Македонија. Од вкупниот број на извршени инспекциски надзори 16.358 надзори се извршени кај правни лица од кои 2.788 се редовни надзори, 13.110 се вонредни надзори и 460 се контролни надзори, а останатиот број на надзори се извршени кај физички лица и тоа 4.058 инспекциски надзори од кои 357 се редовни надзори, 3.517 се вонредни надзори и 184 контролни надзори.

Поради констатирани недостатоци при вршењето на инспекциски надзор од страна на државните инспектори за земјоделство, донесени се вкупно **689 решенија** од кои 491 решенија за правни лица и 198 решенија се за физички лица.

За непостапување по задолженијата од донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите и поблиските прописи, како и за непостапување по издадени платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се севкупно 557 барања за поведување на прекршочна постапка, од страна на државните инспектори за земјоделство до надлежните судови и прекршочната комисија.

Поради основано сомнение за сторени кривични дела, врз основа на Законот за кривична постапка, согласно Кривичниот законик на Република Македонија, Државниот инспекторат за земјоделство има поднесено вкупно 16 кривични пријави против повеќе службени лица до МВР, при што од вкупниот број на поднесени кривични пријави 15 се поднесени во областа на рибарството со аквакултурата и 1 кривична пријава е поднесена по Законот за Државниот инспекторат за земјоделство.

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за земјоделство постапуваше по вкупно 187 доставени претставки, од кои 35 претставки се поднесени од страна на правни лица, 113 од физички лица, 17 од други органи и 22 претставки се поднесени од страна на анонимни лица. Од вкупниот број на доставените претставки, постапено е по 182 претставки, 5 претставки се препратени до други надлежни органи, додека за 1 претставка рокот за постапување е во тек.

Активност на државните инспектори за земјоделство по закони

Закон за Државниот инспекторат за земјоделство

По Законот за Државниот инспекторат за земјоделство извршени се вкупно 513 инспекциски надзори и од кои 60 надзори се редовни, 346 се вонредни и 107 се контролни, при што се исконтролирани вкупно 244 правни субјекти и 269 физички лица, при што се донесени вкупно 162 решенија, а поради непостапување на задолженијата од донесените решенија и непочитување на одредбите од законот поднесени се вкупно 32 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежен орган.

За сторени прекршоци по овој закон издадени се вкупно 57 платни налози. Поради основано сомнение за сторено кривично дело, согласно Кривичниот законик на Република Македонија, поднесена е 1 кривична пријава.

Закон за земјоделско земјиште

По овој закон извршени се вкупно 1.981 надзори, од кои 189 редовни, 1.612 вонредни и 189 контролни надзори, при што е извршен надзор кај 766 правни субјекти и кај 1.215 физички лица. Донесени се 157 решенија и поднесени се вкупно 112 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежен орган, а за сторени прекршоци по овој закон издадени се вкупно 149 платни налози.

За констатираните непочитувања на одредбите на овој закон и на договорните обврски од склучените договори за закуп на државно земјоделство со министерството, од исконтролираните 350 корисници на закуп, доставени се 111 известувања со предлози за раскинување на договорите за закуп, до надлежниот Сектор за регистрирање и управување со земјоделско земјиште, за вкупна површина од 666 ха.

Закон за рибарство и аквакултура

По Законот за рибарство и аквакултура извршени се 1.127 инспекциски надзори, од кои 52 редовни, 1.011 вонредни и 64 контролни надзори, при што се контролирани 679 правни субјекти и 448 физички лица. Поради констатираните неправилности при вршење на инспекцискиот надзор донесени се 56 решенија и поднесени се вкупно 301 барање за поведување на прекршочна постапка до надлежен суд. За сторени прекршоци по овој закон издадени се вкупно 218 платни налози и 11 покани за наплата на глоба.

Поради основано сомнение за сторено кривично дело, согласно Кривичниот законик на Република Македонија, незаконит риболов поднесени се 15 кривични пријави против познати и непознати стирители во време на забрана за лов, со недозволени риболовни средства, за незаконити дејствија на Дојранското, Преспанското и Охридското езеро.

При вршење на надзорите времено одстранети со решенија поради констатираните недостатоци се 207 кг разни видови на риба, во однос на квалитетот и потеклото на рибата.

При вршење на инспекциските надзори, на риболовните води на територија на Република Македонија, поради непочитување на законот и поради риболов во време на ловостој и за риболов со недозволени средства одземени се вкупно 850,00 kg разни видови на риба и вкупно 727 броја разен риболовен алат, опрема, средства и чамци од кои 569 мрежи со различна должина, 59 слепици, 3 чамци, 84 трски, 4 риболовни стапа, 2 ости, 3 телескопи со машинки и 3 пара риболовни чизми.

Големiot број на одземен риболовен алат, опрема, средства и чамци, особено големата количина на одземена разни видови на риба се должи на успешно организираните и координирани надзори на риболовните води, надзори кај концесионерите на риболовните подрачја, како и на надзори во маркети, рибарници, ресторани, зелени пазари и диви продажни места, при вонредни надзори и по доставени информации за непочитување на законот и поблиските прописи.

Врз основа на финансиските средства за порибување на риболовните води, обезбедени од Буџетот на Република Македонија, согласно програмата на министерството, како и врз основа на обврската на концесионерите кои склучија договори за концесија во 2012 година, Државниот инспекторат за земјоделство постигна успех и со надзор над порибувањето преку ЈНУ Институт за сточарство Скопје-Мрестилиште Шум од Струга и ЈНУ Хидробиолошки Завод од Охрид на Охридското Езеро, како и над порибувањето од страна на концесионери.

Закон за семенски и саден материјал за земјоделски растенија

Согласно овој закон извршени се вкупно 1.088 инспекциски надзори и тоа 114 редовни, 922 вонредни и 52 контролни надзори, кај 1.024 правни субјекти и 64 физички лица, при што поради констатираните неправилности по овој закон донесени се 33 решенија и поднесени се вкупно 16 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежен орган, а за сторени прекршоци по овој закон издадени се вкупно 24 платни налози.

Закон за производи за заштита на растенијата

По овој закон извршени се вкупно 970 инспекциски надзори од кои 107 редовни, 841 вонредни и 21 контролен надзор кај 955 правни и 15 физички лица, при што се донесени 28 решенија и поднесени се вкупно 14 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежниот орган. За сторени прекршоци по овој закон издадени се вкупно 33 платни налози.

Закон за ѓубриња

Согласно законот извршени се 793 инспекциски надзори и тоа 187 редовни, 582 вонредни и 24 контролни надзори, кај 783 правни и кај 10 физички лица, при што се донесени 25 решенија и поднесени се 9 барања за поведување на прекршочна постапка, поради непочитување на задолженијата од донесените решенија и неплатените платни налози. По Законот за ѓубрињата издадени се 15 платни налози за сторители на прекршоци.

Закон за виното

По овој закон извршени се 8.678 инспекциски надзори од страна на државните инспектори за земјоделство и тоа 1.533 редовни, 7.105 вонредни и 40 контролни надзори кај 8.475 правни субјекти и 203 инспекциски надзори кај физички лица. По овој закон извршени се надзори на извоз на вино и производи од грозје и тоа:

- во земјите членки на ЕУ извезено е вкупно 605.282,203 хл наливно и 37.890,300 хл флаширано вино, за што се земени 3.011 мостри и издадени се вкупно 3.011 сертификати за квалитетот на истото, како и други производи во количина од 5.516,444 хл, за што се земени 40 мостри и исто толку сертификати за квалитет.

- во трети земји извезено е вкупно 280.136,260 хл наливно и 134.469,883 хл флаширано вино, за што се земени 4.315 мостри и издадени се вкупно 4.315 сертификати за квалитетот на истото, како и други производи во количина од 36.704,241 хл, за што се земени 209 мостри и исто толку сертификати за квалитет или

- севкупно извезено вино од Република Македонија е во количина од 885.418,563 хл наливно и 172.360,183 флаширано вино, додека други производи од грозје се извезени во количина од 42.220,685 хл.

Закон за тутун и производи од тутун

Согласно овој закон извршени се 856 инспекциски надзори од кои 200 редовни, 635 вонредни и 21 контролен инспекциски надзор, кај 686 правни субјекти и кај 170 физички лица, при што поради констатираните неправилности и непочитувања на одредбите од законот и законските прописи донесени се 33 решенија и поднесени се 4 барања за поведување на прекршочна постапка. За сторители на прекршоци издадени се 2 платни налози.

Закон за земјоделство и рурален развој

Државните инспектори по овој закон извршиле 2.938 инспекциски надзори, од кои 334 редовни, 2.514 вонредни и 90 контролни надзори, донеле 116 решенија и поднеле 21 барање за поведување на прекршочна постапка. Во текот на 2012 година издадени се вкупно 41 платен налог.

По останатите закони кои се во надлежност на Државниот инспекторат за земјоделство и согласно законските прописи извршени се вкупно 1.472 инспекциски надзори кај правни субјекти и кај физички лица, при што се донесени 54 решенија поради констатирани неправилности и издадени се 18 платни налози. Поради непочитување на издадените решенија и ненаплатени платни налози поднесени се 42 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните органи против сторители на прекршоците.

6. Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2012 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2012 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2012 година вршеше инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на шумарството и ловството, во работењето кај правните и физичките лица, јавните претпријатија и здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области

Реализирани активности во 2012 година

Своите активности Државниот инспекторат за шумарство и ловство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописите согласно законите, решаваше по доставените пријави, преставки и предлози од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше другите органи кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветната област за превземање мерки во нивна надлежност.

Државните инспектори за шумарство и ловство извршија 4.457 инспекциски надзори кај правни и физички лица (3.205 од редовни надзори, 326 од контролни надзори и 926 од вонредни надзори) од кои 2.768 инспекциски надзори во Државни претпријатија, 1.198 инспекциски надзори во приватни претпријатија, 173 инспекциски надзори во приватни шуми и 318 инспекциски надзори на физички лица.

Државните инспектори за шумарство и ловство, имаат составено 4.447 записници кај правни и физички лица (3.203 од редовни надзори, 333 од контролни надзори и 911 од вонредни надзори)

При извршените надзори за констатирани неправилности донесени се 687 решенија (411 од редовни надзори, 32 од контролни надзори и 244 од вонредни надзори) од кои 649 решенија за отстранување на неправилности и 38 решенија за времено запирање на работите.

За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 80 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија. Во извештајниот период врз основа на поднесените барања за поведување на прекршочна постапка (поднесени во 2010, 2011 и 2012 година), решени се 54 барања, од кои од поднесените во 2010 година решени се 23 барања, во 2011 година решени се вкупно 12 барања и за 2012 година решени се 19 барања,

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за шумарство и ловство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците, Законот за шумарската и ловна инспекција и Законот за ловството, издадени се вкупно 22 платни налози.

За констатираните злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство - Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поднесено 10 кривични пријави од областа на шумарството со основно сомневање дека сториле кривично дело.

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за шумарство и ловство постапуваше по вкупно 38 доставени претставки (18 претставки поднесени од страна на правни лица, 8 од физички лица и 12 претставки се поднесени од страна на анонимни лица).

Активност на Државниот инспекторат за шумарство и ловство по закони

Согласно Законот за шумите, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 3.646 прегледи (2.844 од редовни надзори, 227 од контролни надзори и 575 од вонредни надзори), при што, заради констатираните неправилности поднесени се 47 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови. По овој закон издадени се вкупно 4 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 3 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови.

Согласно Законот за ловството, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 775 прегледи (332 од редовни надзори, 99 од контролни надзори и 344 од вонредни надзори), а по констатираните неправилности поднесени се 33 барања за поведување на прекршочна постапка до Комисијата за водење на прекршочни постапки од областа на ловството. По овој закон издадени се вкупно 18 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 7 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочната комисија.

Согласно Законот за репродуктивен шумски саден материјал, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 30 прегледи (23 од редовни надзори и 7 од вонредни надзори).

Согласно други закони поврзани со оваа проблематика, во текот на извештајниот период извршени се 6 прегледи (6 од редовни надзори).

Извршената анализа над работењето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2012 година покажа дека овој инспекциски орган има зголемен број на инспекциски надзори за 10,76 % и зголемен број на донесени решенија за 25,14 % во споредба со 2011 година (4.015 инспекциски надзори и 549 донесени решенија).

VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ

1. Земјоделско земјиште

Сектор за регистрирање и управување со државно земјоделско земјиште

Според податоците добиени од 33 Подрачни единици на МЗШВ, вкупното обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост на територијата на Р. Македонија изнесува 197.764 ха. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште. . Во 2012 година овој сектор вклучува 17 вработени во 3 одделенија и тоа: одделение за управување, одделение за унапредување и одделение за регистрирање на земјоделското земјиште.

Табела 62. Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште 2007-2012

Категорија Корисник	2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)
Правни Субјекти	452	4 500	19	100	833	5 871	1 044	6 200	1 693	5 307	475	3 420
Индивидуални земјоделци	774	5 808	34	382	-	-	-	-	-	-	1 421	6 945
Плодоуживатели	41	204	9	91	98	750	16	91	-	-	34	98
Физички лица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вкупно	1 226	10 512	62	573	931	6 621	1 060	6 291	1 693	5 307	1 930	10 463

Извор: МЗШВ

Плановите на Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште за 2013 година вклучуваат:

- Реализација на 6 од предвидените 6 огласи за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп во вкупно понудена површина од 4.500 ха.
- Реализација на 2 од предвидените 2 јавни повици за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп.
- Имплементација на проектот „Поддршка во управување со државното земјоделско земјиште“ во соработка со ФАО.

2. Шумарство – сектор за шумарство и ловство

2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ”, бр.64/09, 24/11 и 53/11).

На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 955.300 ха (37% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етар (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 9,86% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост во Р. Македонија го вршат ЈП „Македонски шуми,“ (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Според „Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“, усвоена од страна на Владата на РМ, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорно за креирање и спроведување на политиките за одржливо управување со шумските ресурси. Преку „Програмата за проширена репродукција на шумите“, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго.

Во Р. Македонија има 50 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 20 расадници се на ЈП „Македонски шуми“.

Табела 63. Реализирани мерки и активности по „Програмата за проширена репродукција на шумите“

Активност	2008	2009	2010	2011	2012	Вкупно
1. Пошумување на голини и ерозивни земјишта (ха)	380	473	587	571,50	73,33	2.084,83
2. Нега на шуми и шумски култури со прореди (ха)	540	764	503	403,41	100,85	2.311,26
3. Мелиорација на деградирани шуми (ха)	99	122	/	/		221
4. Санирање на опожарени шумски површини (ха)	315	/	40	98	/	453
5. Обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост (бр.на садници)	11. 210	139. 971	/	70. 593	14,220	235994

Извор: МЗШВ – Сектор за шумарство и ловство

Стопанисувањето со шумите во државна сопственост го врши ЈП „Македонски шуми“ во чиј состав се наоѓаат 30 подружници (шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

Шумски пожари

Од 1998 година па сè до 2012 година, Република Македонија се соочува со обемни шумски пожари кои рапидно се ширеа и нанесоа сериозна штета на шумите и другата вегетација на површина над 155.000 хектари. Во последната деценија екстремно сувото време со високи температури и чести ветрови кои преовладуваат низ целата сезона на пожари (особено во 2000, 2007, 2011 и 2012 година) дополнително допринесе кон ваквите екстремни шумски пожари и значително го оневозможуваше нивното гаснење.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Согледувајќи ја состојбата, Владата покренала Националната кампања за заштита на шумите од пожари и со неа ги обединила сите заинтересирани страни за заедничко и координирано пристапување кон подигање на јавната свест во однос на опасноста од шумските пожари со што ќе се допринесе кон намалување на бројот на шумските пожари во Македонија.

Во кампањата за заштита на шумите од пожари, вклучени се ЈП Македонски шуми, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за внатрешни работи, Дирекцијата за заштита и спасување, Центарот за управување со кризи, Противпожарен сојуз на Македонија, Федерација на планинарски спортови на Македонија, Извидничкото движење и други.

Во оваа кампања свој допринос има и проектот „Зајакнување на подготвеноста за справување со шумски пожари“ кој го реализира Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во соработка со Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите нации (ФАО).

Пошумување

Против глобалните климатски промени, освен пошумувањата кои се спроведуваат во рамките на Програмата за проширена репродукција на шумите и тековните активности за пошумување согласно Законот за шумите спроведени од ЈП Македонски шуми и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена, огромен допринос претставува пошумувањето кое се врши преку Акцијата „Ден на дрвото-Засади ја својата иднина“, кое во Република Македонија се организира двапати годишно, напролет и наесен. Со оваа акција од почетокот до сега вкупно се засадени над 25 милиони дрвца на површина од околу 10.000 ха.

Активност	2008	2009	2010	2011	2012	Вкупно
Ден на дрвото – пролет/есен (бр. на засадени садници)	5 222 000	7 908 035	7 645 454	3 405 162	1 237 918	25 421 569

ЈП „Македонски шуми“ ги обезбедува садниците од сопствените расадници и стручниот дел од акцијата, почнувајќи од определувањето на местата на пошумување, дрвните видови кои ќе се садат, стручната помош при самото садење на дрвцата и следењето на состојбата на засадените дрвца. За успешноста на акцијата покажува и високиот процент на зафатеност кај садниците %, што е над европските стандарди за успешност на акција од ваков карактер.

2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството

- Тековно ажурирање и изработен Национален извештај за процена на шумските ресурси во РМ, ФРА (Forest Resource Assessment);
- Учество во работата на Тимот од експерти за шумарската политика во земјите на Југоисточна Европа и Централна Азија и на Тимот од експерти за мониторинг на одржливото стопанисување со шумите во УНЕЦЕ регионот, тимови формирани од UNECE/ FAO;
- Учество во собирање на податоци за влијанието на климатските промени врз шумите – проект на UNDP;
- Учество во собирање на податоци и подготвување на извештај за Министерската конференција за заштита на шумите во Европа - FOREST EUROPE;
- Имплементиран е проект „Зајакнување на националната подготвеност за шумски пожари“, финансиски поддржано од Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите Нации (FAO UN).

2.4. Ловство и ловен туризам

Република Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот Полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2800 м.н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност.

Во Р. Македонија востановени се вкупно 256 ловишта, од кои 112 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив 4 се државни ловишта и тоа: три ловишта за крупен дивеч: „Јасен“ и „Јасен I“ - Скопје, „Лешница“-Тетово и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели.

Во ловиштата на Република Македонија се одгледуваат, размножуваат, заштитуваат и ловат обични елени, елени лопатари, срни, муфлони, дивокози, диви свињи, а во низинските делови, по течението на реките се среќаваат разни видови на пердувест дивеч (еребици, грлици, потполошки, фазани) и голем број на зајаци. Терените се со најразлични релјефни форми, богати со проточна вода и

различни типови на шуми. Поврзани се со пристапни патишта и опремени со ловнотехнички објекти, а во некои ловишта и ловечки куќи со понуда на пансион.

3. Управа за водостопанство

Водостопанството е комплексен збир на дејности од јавен интерес од кои зависи вршењето на дејностите и на другите стопански гранки.

Водостопанството како стопанска гранка која управува, планира и ги користи водните ресурси претставува клучна област низ чиј развој се реализираат сите стратешки планови за развој на државата.

Оваа гранка е директно поврзана со земјоделството и производството на храна, обезбедување на здрава вода за пиење на населението, обезбедување на технолошка вода за сите индустрии, регулирање на режимот на водите, одбраната од поплави и другите штетни дејства на водите, антиерозивната заштита, заштита на квалитетот на водата, или воопштено поврзана е со сите активности што ги презема човекот.

Управувањето со водите подразбира мерки и активности за рационално и ефикасно користење на водите, одржлив развој на водните ресурси, заштита на водите и заштита од нивното штетно дејство.

Во услови на недоволна обезбеденост со вода за различни намени, стратешка цел на нашата држава е да се обезбеди достапност до доволни количества на вода за пиење, за производство на храна, за потребите на земјоделството, индустријата и за други намени.

3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници

Со Законот за водостопанствата во испораката на водата, користењето и одржувањето на големите, повеќенаменски и посложени хидромелиоративни системи е воспоставена правната основа за институционализирање и основање на водостопанствата како специфични, посебни правни субјекти кои се автономни јавни правни субјекти управувани од самите водокорисници преку Одборот на корисници на вода, како орган на управување. Законската поставеност на работењето на Водостопанствата е детерминирана од економската логика и принципот на самоодржливост преку обезбедување приходи од надоместокот за количеството на испорачана вода.

Законот за водни заедници во користењето на водата за наводнување и според потребите на земјиштето на одредени подрачја, во организирањето на одводнувањето, ги институционализира Водните заедници како субјекти, кои се организирани и се основаат на доброволна основа која кореспондира со економскиот интерес на членовите на водната заедница. Во користењето на водата тие се појавуваат како потрошувач во однос на субјектот што испорачува вода и/или услуги на одводнување на земјиштето во рамките на територијата за која е организирана водната заедница.

3.2 Имплементација на Законите

Со цел реализација на предвидената реформа во водостопанството почнувајќи од 2005 година се започна со отворање на постапки за ликвидација на неликвидните водостопански претпријатија. Во постапка на ликвидација се наоѓаа вкупно дваесетиедно водостопанско претпријатие при што кај шест е затворена ликвидацијата

Паралелно со водењето на постапките за ликвидација, отпочнаа постапки за основањето на нови водостопанства. Основниот постулат за основање водостопанства е карактеристиката на системот/системите кои ќе им бидат пренесени на управување и користење и тоа: систем на кој припаѓаат големи брани, систем кој е повеќенаменски-опслужува различни категории на корисници на вода, систем кој по територија зафаќа површина поголема од 5.000 ха, систем на кој му треба ангажман на професионален кадар за функционирање и систем кој е економски и финансиски одржлив во смисол на услугата која може да ја пружи и наплати односно од која ќе може истиот да се сервисира. Во Република Македонија основани се дванаесет нови водостопанства.

Табела 64. Водостопанства во Република Македонија

	Регион (ХМС)	Водостопанство
1	Тиквеш	ВС "Тиквеш" – Кавадарци
2	Брегалница	ВС "Брегалница" – Кочани
3	Скопје	ВС "Скопско Поле" - Скопје

4	Прилеп	ВС "Прилепско Поле" - Прилеп
5	Берово	ВС "Берово" - Берово
6	Куманово	ВС "Кумановско - Липковско поле" - Куманово
7	Струмица	ВС "Струмичко Поле" - Струмица
8	Радовиш	ВС "Радовишко Поле" - Радовиш
9	Битола	ВС "Битолско поле" - Битола
10	Полог	ВС "Полог" - Гостивар
11	Гевгелија	ВС "Јужен Вардар" - Гевгелија
12	Ресен	ВС "Преспа" - Ресен

Извор: МЗШВ, 2012

Процесот на **формирање на водните заедници** започна кон крајот на 2004 година. Заклучно со крајот на 2011 година регистрирани се вкупно 144 водни заедници, кои опфаќаат површина од 68.230 ха.

Кај четиринаесет водни заедници отворена е стечајна постапка поради неплатен воден надомест кон водостопанствата во чие подрачје на дејствување работат. Површината на овие водни заедници во стечај изнесува вкупно 7,139 ха

Во следната табела е прикажана покриеноста на хидро мелиоративните системи во Република Македонија со водни заедници.

Табела 65. Регистрирани водни заедници во Република Македонија

	Регион (ХМС)	Број на водни заедници	Површина (ха)	Водни заедници во стечај	Површина (ха)
1	Брегалница	25	20.502	6	4.653
2	Тиквеш	40	15.642	7	2.371
3	Полог, Гостивар	13	4.689	-	-
4	Полог, Тетово	23	8.995	-	-
5	Струшко поле	6	2.306	-	-
6	Кичевско поле	2	170	-	-
7	Струмичко поле	14	6.133	-	-
8	Охридско поле	2	962	-	-
9	Битола	1	1.030	-	-
10	Скопје	2	494,2	-	-
11	Гевгелија-Валандово-Дојран	7	2.842	-	-
12	Дебар	1	1.008	-	-
13	Преспанско поле	3	2.412	-	-
14	Кумановско поле	1	337	-	-
15	Радовишко поле	2	328	-	-
16	Берово	2	380	-	-
	Вкупно:	144	68.230	14	7.139

Извор: МЗШВ, 2012

Инфраструктурата за наводнување е пренесена на управување и користење на вкупно 47 водни заедници.

3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

Системи за наводнување

Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со

кои се опфатени 19.026 ха., во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Табела 66. Сумарна табела за наводнувани површини во 2012 година

	Регион/ХМС	Површина(ха)
1	ВС Брегалница - Кочани	7.449,6
2	ВС Тиквеш - Кавадарци	8.593,6
3	ЈП Стрежево -Битола	3.747,2
4	ВС Радовишко поле - Радовиш	986
5	ВС Струмичко поле – Струмица	1,920
6	ВС Гевгелиско-Валандовско Поле - Гевгелија	667
7	ВС Кумановско-Липковско Поле - Куманово	1,290,3
8	ВС Прилепско Поле – Прилеп	1,081,9
9	ВС Полог – Гостивар	251,2
10	ЈП Лисиче – Велес	275,2
11	Независни водни заедници (Струга, Охрид, Гевгелија, Гостивар, Тетово)	1.040,5
12	Вкупно	27.309,7

Извор: МЗШВ, 2012

Во текот на сезоната за наводнување 2012 година наводнувани се околу 27.300 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување со кои управуваат водостопанствата и водните заедници.

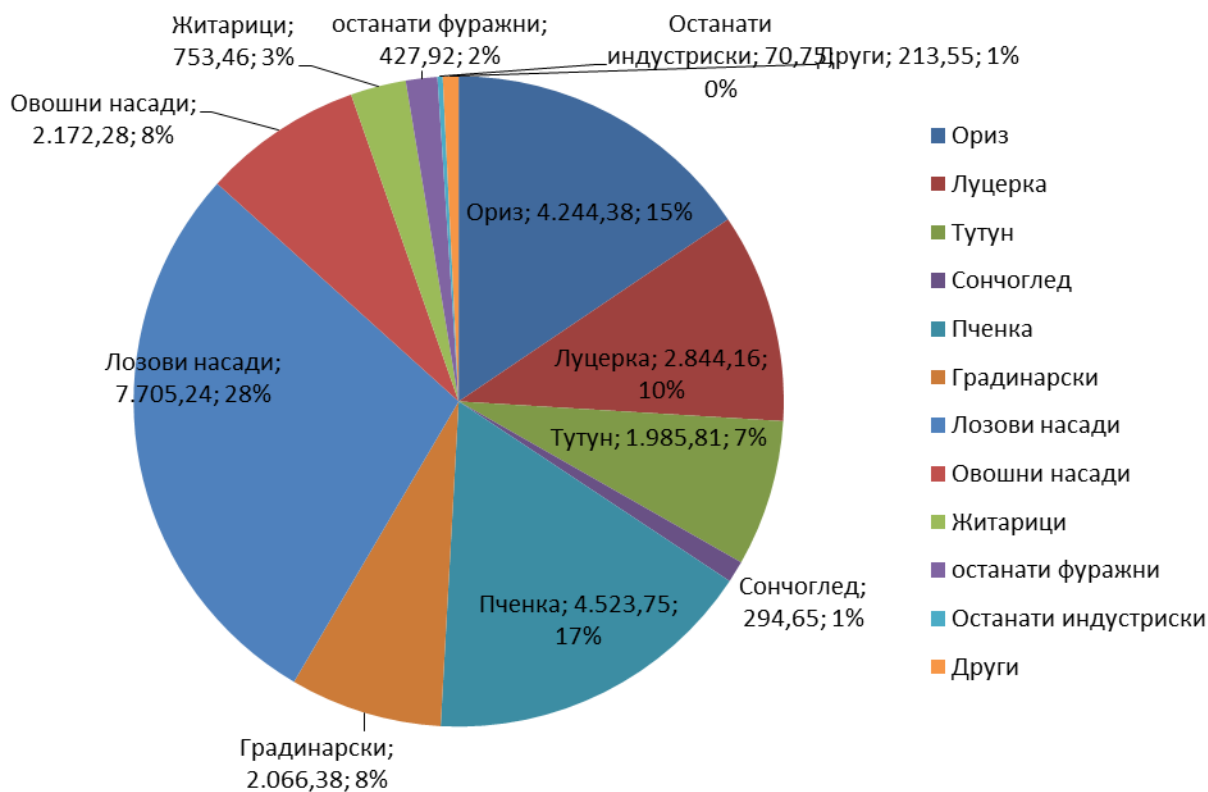
Табела 67. Структура на наводнуваните култури во Република Македонија

година /култура	Ориз	Луцерка	Тутун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозови насади	Овошни насади	Житарци	Фуражни	Други индустриски	Останати	Вкупно
2012	4.244.38	2.844.16	1.985.81	294.65	4.523.75	2.066.38	7.705.24	2.172.28	753.46	427.92	70.75	220.55	27.309
2011	4.204	2.090	1.643	176	3.394	1.915	7.019	2.161	576	1.383	235	200	24.996
2010	3.710	1.981	2.000	283	2.875	1.533	6.435	1.676	424	839	321	262	22.343
2009	2.702	2.875	847	372	2.938	1.616	6.818	2.466	681	737	397	151	22.603
2008	2.404	2.907	770	242	4.079	1.920	6.211	1.501	436	/	/	1.100	21.570
2007	2.556	2.807	921	186	3.739	1.468	7.155	1.371	1.448	193	/	317	22.161

Извор: МЗШВ, 2012

Во структурата на наводнуваните култури во текот на сезоната за наводнување 2012 година најголемо учество имаат лозовите насади со 28%, оризот со 15% и пченката со 17%. Следуваат овошните насади со 8%, градинарските култури со 8%, луцерката со 10%, тутунот со 7% итн.

Графикон 19. Учество на наводнуваните култури во Република Македонија во сезоната за наводнување 2012 година

МЗШВ: Управа за водостопанство

Системи за одводнување

Во Република Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во “Скопско Поле” со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во “Пелагонија” 30.000 ха, во “Струшко Поле” 2.680 ха, во “Струмичко Поле” 9.000 ха, во “Кочанско Поле” 6.000 ха, во “Овче Поле” 1.700 ха и во “Преспанско Поле” 1.800 ха.

3.4. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. За таа цел во рамки на оваа програма се реализираат следните капитални инвестиции:

ХС “Лисиче”. Хидромелиоративниот систем “Лисиче” е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото “Младост”, обезбедување на билошки минимум на реката “Тополка” и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС “Злетовица”. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Македонија, Владата на Република Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект “Злетовица” за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна

намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени се четири независни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која заврши кон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932 ха во регионот на Гевгелија, Валандово и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прдејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха, систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валандово со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Во текот на 2011 година завршена е изведбата и надзорот на работите поврзани со дополнителните инженерско-геолошки, геотехнички и геомеханички истражни работи за комплетирање на подлогите за насипна брана “Речани” на Оризарска река и во фаза на изработка беше Основен проект за брана Речани на Оризарска Река со придружни објекти.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот “Спас на Дојранско езеро“, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на паланината Кожуф и е десна притока на реката Вардар. Во текот на 2011 година во фаза на изработка беше Основен проект за брана Конско со придружни објекти.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција.

Во текот на 2012 година реализирани се и следните активности:

- Завршено е со чистење на каналите за одводнување во Република Македонија во должина од 70 км
- Извршена е санација на вертикална кула – затварачница на брана Турија - Струмица
- Извршена е санација на гумена преграда на река Брегалница кај село Чифлик
- Доградба на системот за наводнување Иловица - Струмица
- Ревитализација и санација на електро механичка опрема на темелните и зафатните објекти на браните Турија - Струмица, Калиманци - Кочани и Глажња-Липково
- Доградба на систем за наводнување Сува Гора – Кавадарци

- Реализирана е јавна набавка за изработка на студија и основен проект за изградба на главен доведен канал Равен – Речица, Полог и 85% од работите се завршени
- Подготовена е техничка спецификација за истражни работи на преградно место, акумулација и локални материјали за изградба на брана на река Слупчанска
- Во фаза на ревизија е техничката документација за брана со придружни објекти за ХС Оризарска река, а Студијата за животна средина е одобрена.
- Во фаза на ревизија е техничката документација за изградба на ХС –Конско - Гевгелија, а Студијата за животна средина е во постапка на одобрување
- Завршено е со обновување на техничка документација - Главен проект за користење на водите од ХС Маркова река - систем за наводнување, Струмица. Завршена е трајната, а во тек е решавањето на времената експропријација на земјиштето.
- Заменета е хидромеханичка опрема на ХМС Прилепско Поле и на брана Слатино.
- Смена на темелниот испуст на брана Слатино – Охрид.

4. Управа за хидрометеоролошки работи

4.1 Климатски подрачја во Република Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја:²

1. Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
2. Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
3. Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
4. Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
5. Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
6. Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
7. Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
8. Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарското, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијание на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде рељефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

² Според Ѓ. Филиповски, Р. Ризовски и П. Ристевски во Карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климазоналната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Р. Македонија, каде релјефот е исклучително планиски.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

4.2 Агromетeоролoшка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2012 година

Анализата на временската состојба и влијанието на времето врз земјоделските култури во производната 2012 година, е извршена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агromетeоролoшката анализа се опфатени 6 станици распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип).

Во анализата се земени параметрите: средно месечна температура на воздухот, средномесечна минимална температура, средномесечна максимална и месечни суми на врнежи.

Споредбите со повеќегодишните (триесетгодишни) просеци (1971/2000) скоро кај сите параметри покажуваат отстапувања со што може да се дадат и агromетeоролoшките карактеристики на производната година.

Од трите температури (средна, минимална и максимална) најголеми отстапувања има кај максималните температури и тоа од 2,2 °C во Штип и 2,1 °C во Гевгелија и Демир Капија. Најмали отстапувања има кај минималните температури кои на годишно ниво се најизразени во Гевгелија со 1,2 °C, а најмали се во Демир Капија со 0,1 °C. Останатите метеоролошки станици се во овие граници.

Средномесечните температури на воздухот како најрелевантни податоци за оценка на временската состојба имаат помали отстапувања и истите се најголеми во Гевгелија, каде се повисоки од просечните за 1,6 °C и Штип со 1,4 °C. Останатите мерни места земени во анализата се во границите од 0,8 до 1,2 °C.

Анализираната година е една од повлажните години во изминатиот период со напресечни количества на врнежи на поголем дел од мерните места каде овие отстапувања се со количества поголеми и од 140 л/м² каков што е случајот во Битола и 90,4 во Гевгелија. Помали количества на врнежи имаме само во Скопје и Штип каде овие отстапувања се 34 во Скопје, односно 73 л/м² во Штип.

Од табеларните прикази доколку се погледнат вредностите, се забележува дека нај влажен бил месец мај каде на сите мерни места вредностите се над 100 л.м², потоа следува февруари месец, блиску до него се и ноември и декември месец каде сумите се над 60 л/м².

Најсушен месец е вообичаено јули кога и месечните суми се најмали.

Апсолутниот максимум на температурата од овие метеоролошки станици е забележан на 07.08. во Демир Капија со вредност 43,9 °C, додека апсолутниот минимум е забележан на 17.01. во Битола со вредност од -27,2 °C. 2012 година претставува една година која по многу нешта беше многу карактеристична, многу влажна во зимскиот и пролетниот период, и многу сушна во летниот период. Летната суша покрај намалените количества на врнежи се карактеризираше со голем број на тропски ноќи а тоа се ноќи кога температурата на воздухот не се спушта под 20 °C, што во секој случај го отежнува развојот и развитокот на културите, истите го немаат утринското освежување и нормализирање на тургорот толку потребен за дневните соочувања со високите температури. Сепак апсолутните максимуми на температурата на воздухот не се постигнаа, што значи сме имале во минатото и многу потопли денови, со повисоки максимални температури.

Ваквите временски услови наведуваат на констатацијата дека настапува постепено затоплување во однос на температурите на воздухот, но од друга страна и зголемување на количествата на врнежи и на месечно и на сумарно годишно ниво. Од земјоделски аспект временските услови овозможуваат едно

просечно производство, отежнато во голем дел поради честите и обилни врнежи и честа појава на болести и штетници.

Особено проблематични беа сеидбите на пролетните култури, расадувањето на тутунот, каде се каснеше со роковите што се одрази и на целокупното производство.

Топлата есен и касната појава на првите есенски мразеви им овозможиле на земјоделците касни берби во градинарството и на тутунот во Прилепскиот дел од Пелагонија до крајот на октомври месец, што беше повеќе од добредојдено за целосно собирање на родот.

Табела 68. Средномесечни температури на воздухот за 2012 година

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ср.год.
Гев гелија	3,0	2,8	10,6	14,5	19,1	26,1	29,8	27,6	22,3	17,9	12,1	4,3	15,8
Битола	-6,0	-2,2	7,1	12,1	16,0	22,6	25,9	23,7	19,4	14,2	8,9	-0,1	11,8
Д.Капија	0,6	1,1	9,3	14,2	18,1	25,0	28,8	26,7	22,1	17,1	11,0	2,1	14,7
Прилеп	-3,6	-1,9	6,9	11,5	15,6	22,3	25,6	23,9	19,6	14,4	9,0	0,4	12,0
Скопје	0,0	-1,4	9,3	13,3	17,1	24,2	27,7	26,5	21,5	15,9	9,5	0,9	13,7
Штип	0,0	0,2	8,6	13,7	17,2	24,4	27,7	26,1	21,6	16,6	10,5	1,5	14,0

Табела 69. Средномесечна максимална температура на воздухот за 2012 година

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ср.год.
Гев гелија	8,4	7,0	17,8	21,6	25,9	33,7	37,8	36,5	30,8	26,1	17,8	9,2	22,7
Битола	-1,3	1,9	13,7	18,3	22,3	30,0	34,1	32,3	27,5	22,3	14,3	4,4	18,3
Д.Капија	5,0	5,5	16,5	20,7	25,0	32,7	37,5	36,2	30,4	24,7	16,2	6,5	21,4
Прилеп	1,0	2,2	13,1	17,4	21,3	28,9	32,9	31,7	27,2	21,6	13,8	4,7	18,0
Скопје	4,1	2,8	15,9	19,5	23,3	31,7	36,0	34,9	29,8	23,4	13,9	4,4	20,0
Штип	4,2	4,8	15,5	20,2	24,0	31,8	35,8	34,8	29,7	23,9	15,4	5,8	20,5

Табела 70. Средномесечна минимална температура на воздухот за 2012 година

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ср.год.
Гев гелија	-1,2	-0,9	5,1	8,3	12,4	17,3	21,0	19,0	15,7	12,0	8,1	0,7	9,8
Битола	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Д.Капија	-3,5	-3,4	1,8	7,8	11,1	15,8	19,2	17,2	14,3	9,7	6,3	-1,4	7,9
Прилеп	-7,5	-5,5	1,5	6,1	9,8	14,7	17,6	16,4	12,9	8,7	5,4	-3,0	6,4
Скопје	-3,1	-5,2	3,5	6,6	11,5	16,6	19,8	18,8	14,5	9,8	6,2	-1,9	8,1
Штип	-3,7	-3,9	2,0	7,3	10,8	16,3	19,4	17,5	14,1	9,8	6,3	-2,0	7,8

Табела 71. Месечни суми на врнежи за 2012 година

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Г.сума
Гев гелија	59,6	107,9	29,7	83,2	142,3	44,8	0,0	17,8	41,5	62,8	94,5	81,8	765,9
Битола	54,6	91,8	33,1	59,2	101,5	4,7	5,6	48,1	74,0	87,9	94,2	88,2	742,9
Д.Капија	75,0	85,1	37,6	63,6	111,2	16,2	21,8	31,7	40,0	39,6	23,1	58,1	603,0
Прилеп	46,2	58,1	33,1	46,6	105,1	11,4	12,3	28,5	29,4	77,1	50,8	65,6	564,2
Скопје	30,9	43,9	16,0	52,0	108,2	11,7	6,8	4,2	11,1	49,0	46,1	32,8	412,7
Штип	9,9	19,6	28,4	39,3	95,9	34,0	31,8	18,3	14,1	40,6	37,4	33,7	403,0

Извор: Управа за хидрометеоролошки работи

Генерално, оваа година сепак останува во агрометеорологијата запомнета како многу карактеристична, со отежнато производство, суша незабележана според своите карактеристики и ниски приноси посебно на пролетните окупни и индустриски култури, особено во услови и на површини кои не беа покриени со системи за наводнување кои оваа година беа повеќе од неопходни во летниот период.

Сумарна оценка за годината би била - подпросечна година, со ниски приноси кај житните култури, како резултат на есенската суша која остана забележана во анализите на метеорологијата како незапамтена, кога во Крива Паланка во текот на ноември месец немаше забележани никакви врнежи, што е барем до овој момент незабележано од постоењето на организирана хидрометеоролошка служба во Републиката. Снежните врнежи во текот на втората половина од зимата ја подобрија состојбата и со површинските и со подземните води, кои допринесоа за создавање на резерви на влага, неопходна за завршување на процесите на класање и исполнување на зрното кај пченицата, или резерви на вода за пролетните култури, овошките и виновата лоза.

IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ

1. Образование во биотехничките науки

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална програма за развој на образованието за периодот од 2005 до 2015 година, за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

1.1 Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрвопреработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

На следнава табела е прикажан бројот на средни училишта за земјоделство, ветеринарство, производство на храна и шумарство и соодветниот број на ученици кои завршиле средно образование. Бројот на ученици кои завршиле средно стручно образование по континуираниот повеќегодишен пад до 2011 година на 1.122 ученици, во учебната 2011/2012 година бележи значителен пораст.

Табела 72. Број на ученици кои завршиле средно образование

Тип на училиште	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
	Ученици	Ученици	Ученици	Ученици
Земјоделство (земјоделско-ветеринарна)	816	719	718	2.228
Ветеринарство	59	8	1	*
Производство на храна	204	171	167	667
Шумарство (шумарско-дрвопреработувачка)	248	241	236	392
Вкупно 24	1.327	1.139	1.122	3.287

Извор: ДЗС, 2008-2012

1.2 Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје, Факултет за ветеринарна медицина - Скопје, Шумарски факултет - Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип); и Центарот за политехнички студии т.е. Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Високообразовните институции се во фаза на подобрување на стандардите за студирање и наставните програми, а се со цел постигнување на европските стандарди. Законот за високо образование,

изменет и дополнет во 2003³ година, обезбеди рамка за имплементација на принципите на Болоњскиот процес⁴.

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн. Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за наука и образование, додека делумно се финансираат од сопствени приходи.

Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Во последните неколку години, бројот на запишани студенти во високо образование од областа на био-техничките науки, бележи пад. Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет "Св. Кирил и Методиј" во Скопје, а потоа на Универзитетите во Битола, Штип и Факултетот за прехранбена технологија и храна, на државниот универзитет во Тетово.

Табела 73. Вкупен број на студенти на дел од факултетите во системот на високото образование

Факултет	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	907	826	708	627
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	227	222	214	169
Факултет за биотехнички науки во Битола	746	632	453	305
Шумарски факултет во Скопје	781	710	681	229
Земјоделски факултет во Штип	304	401	706	680
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	/	/	/	55
Вкупно	3.079	2.791	2.762	2.065

Извор: ДЗС, (2008-2012)

Во учебната 2011/2012 година, 214 наставници и соработници ја изведувале наставата од областа на био-техничките науки на универзитетите во Скопје, Битола и Штип. Доколку се спореди со податоците од 2010/2011 година, ќе може да се забележи зголемување на бројот на наставниот кадар од областа на биотехнички науки за околу 4%.

Табела 74. Вкупен број на наставници во системот на високото образование во учебната 2011/2012 година

Факултет	Наставници	Соработници	Вкупно
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	63	15	78
Факултет за Ветеринарна медицина во Скопје	23	19	42
Факултет за биотехнички науки во Битола	22	7	29
Шумарски факултет во Скопје	16	2	18
Факултет за дизајн и технологија на мебел и ентериер	14	1	15
Земјоделски факултет во Штип	21	11	32
Вкупно	159	55	214

Извор: ДЗС, 2012

Вкупниот број на дипломирани студенти од областа на био-техничките науки во 2012 година изнесува 340, што претставува 129 дипломци повеќе или зголемување на бројот на дипломирани студенти за 61% во однос на претходната 2011 година.

Табела 75. Вкупен број на дипломирани студенти во областа на биотехничките науки

Година	Дипломирани
2009	327

³ Службен Весник на Р.Македонија бр. 64/00 и бр. 49/03.

⁴ Факултетите спроведоа ре-организација на одделенијата, студиите, студентските групи и програми како и воведоа кредитен систем за трансфер имплементиран во согласност со Европскиот кредит трансфер систем (ECTS).

2010	264
2011	211
2012	340

Извор: ДЗС, 2012

2. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидробиолошкиот Институт во Охрид. Истражувачките институции во земјоделството во моментот имаат вработено околу 300 лица, од кои околу 40% се со високо образование, магистри и доктори на науки.

Сите институти се меѓународно поврзани и добиваат поддршка од меѓународни проекти, преку разни донаторски мрежи и проектни програми.

Согласно член 49 од Законот за научно-истражувачка дејност, истражувачките институции се финансираат преку буџетот на Република Македонија, во согласност со целите и приоритетите утврдени во националната програма. Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование (член 22), научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт, главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поделелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поделелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со комјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма. Институтот учествува во 2,5 годишен проект за истражување и трансфер на технологија, со цел зголемување на профитабилноста на малите земјоделци.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно законот за Ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. До крајот на 2010 година, бројот на акредитираните методи изнесуваше 75 (7 од областа на испитување на болести кај животните, а останатите од другите области биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, добиточна храна). Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од

испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Институтот за тутун од Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија.

Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранџерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

3. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Во контекст на одржливиот развој на земјоделството, земјоделскиот советодавен сервис има многу важна улога. Задачите и надлежностите на советодавните услуги се широки и холистички во содржината и обемот, така што функционираат и надвор од земјоделскиот трансфер на технологии.

За таа цел, јавниот советодавен сервис практикува повеќе проактивна и партиципативна улога со што советодавците претставуваат „брокери“ на знаење и информации, иницирајќи и олеснувајќи го взаемното значење и непристрасниот трансфер базирани на знаење меѓу земјоделските истражувачи, науката и примарните производители.

Во насока на тоа, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството е институција која во континуитет креира и испорачува висококвалитетни совети за потребите на земјоделските стопанства во функција на практична примена на најсовремените научни и технички сознанија насочени според потребите на пазарот.

АПРЗ е основана со Закон за основање на Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (Сл. Весник на РМ бр. 3/98 од 22.01.1998 година) со поддршка од Проектот од Светска банка, а во согласност со Стратегијата за развој на земјоделството на РМ. Согласно позитивната законска регулатива, како и врз основа на фактичката состојба, Националната советодавна служба - АПРЗ функционира како орган на државната управа, има својство на правно лице и е самостојна во својата работа.

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на земјоделските стопанства (ЗС), има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај ЗС во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во руралните

подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ЗС преку теренски посети на ЗС.

АПРЗ се издвојува со своја специфика во реализацијата на активностите со останатите министерства и агенции, особено со МЗШВ, во делот на постојаната присуство на советниците на терен кај ЗС. Советниците во АПРЗ преку постојани и континуирани средби со земјоделците, покрај размената на информации даваат квалитетни, навремени, стручни совети во секторот земјоделство и помагаат во правилна распределба и аплицирање на средствата од Програмите на Владата на РМ за поддршка во земјоделството, што резултира со директна и индиректна поддршка и резултат во:

- Подобрување на едуцираноста и неформално образование кај ЗС;
- Интеграција во ЕУ;
- Постигнување зголемен економскиот раст, вработеност, пораст на животниот стандард, конкурентност, квалитет на живеење.

Во насока на компатибилност со стратешките цели и приоритети на Владата на РМ и нивно ефикасно реализирање, АПРЗ е устроена како Национална советодавна служба со следните специфики:

1. Со активностите АПРЗ продуцира рамномерен развој на руралните подрачја со непосредни активности од страна на советниците, балансирајќи ја севкупната ситуација во сферата на советодавните услуги.

2. Активностите на националната советодавна служба и нивните советодавни услуги се карактеризираат со непристрасност и непрофитабилна ориентираност.

3. Преку националната советодавна служба државата добива реални, непристрасни, веродостојни и точни информации од теренот, кои што информации и податоци се нужни за градење на стратегија во земјоделскиот сектор и негова поддршка во развојот. Овие информации наменски може да ги користат сите државни институции, но и сите правни и физички лица во реализацијата на своите потреби.

4. Глобалната поставеност во земјоделскиот сектор, МЗШВ го става во улога на креатор на севкупните политики во тој сектор, а АПРЗ е имплементатор на таквите политики, особено во советодавната сфера. Непосредниот контакт на советодавецот со земјоделецот кој што се темели на взаемна долгогодишна доверба, е основен аtribute на организационата и функционална поставеност на АПРЗ и претставува нејзина исклучителна засебност и оригиналност.

5. АПРЗ директно помага во процесот на креирање на политики со што овозможува самите политики да бидат што е можно пореални и да ја отсликуваат потребата од теренот. Советникот кој што е во постојан контакт со земјоделците добива изворни информации за состојбите од теренот, а таквите информации чија што релевантност е неспорна, можат да бидат искористени од страна на МЗШВ во креирање на реални политики во земјоделскиот сектор.

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството во 2012 година доби сертификат за имплементиран Систем за управување ИСО 9001:2008 во АПРЗ од сертификационата куќа ТУВ Австрија, врз основа на спроведената реформа во Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, со посебен акцент на имплементација на советодавни услуги за користење на подобрени земјоделски технологии, менаџмент практики и информации врз основа на специфициран систем на податоци, следејќи ги промените во глобалната економија, а во насока на поголема транспарентност во процесот на известување и носење на одлуки, што пак претставува системска алатка за менаџирање на процесите.

4. Систем на обуки (неформално образование)

Значаен услов за побрз развој на земјоделското производство, како и руралниот развој, претставува добро поставен и ефективен систем на неформално образование за земјоделците и руралното население во Република Македонија. Законот за образование на возрастите кој ја регулира понудата на образовните услуги од неформален тип, преку адекватен систем на акредитирање, е усвоен во 2008 година. Од друга страна, стратегијата за образование на возрастите 2010-2015, која ги поставува идните планови за развој на човечките ресурси беше донесена од Министерството за образование и наука на Република Македонија, во 2010 година. Оваа Стратегија, исто така, ќе претставува основа за неформално и доживотно образование во областа на земјоделството.

До сега, придонес во неформалното образование на различни учесници во земјоделството имаат дадено Фондацијата Агро-центар за едукација АЦЕ, основана од Земјоделскиот институт во Скопје, во 2006 година, како и независниот Центар за применето истражување и континуирана едукација ЦИПОЗ, основан во рамките на Факултетот за земјоделски науки и храна – Скопје, во 2002 година. Во рамките на АЦЕ, се

реализирани голем број на проекти и обуки во различни области во земјоделството, руралниот развој, заштита на животната средина и слично. ЦИПОЗ, во текот на својата работа има реализирано значајни активности и резултати на полето на истражувањето, трансферот на знаење, како и примена на модерна технологија (програми и семинари за обука). Покрај горенаведените, и високообразовните институции учествуваат во неформалното образование на сите засегнати страни во земјоделскиот сектор, преку организирање на различни работилници и семинари на различни теми. Особено значаен придонес во неформалното образование за земјоделците имаат и други институции, меѓу кои и Федерацијата на фармери на Република Македонија.

Х. ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Листа на заштитени имиња на вина

Вина со контролирано и гарантирано потекло, произведени во специфични локалитети

Спечифични локалитети		
- Names		Use (*)
- Transcript (*)		
- English translation (*)		
- Дисан		- Дисански локалитет
- <i>Disan</i>		- <i>Disanski lokalitet</i>

1. Вина со контролирано потекло произведени во специфични региони (виногорја)

Спечифични региони		
- Names		Use (*)
- Transcript (*)		
- English translation (*)		
- Скопје		- Скопско виногорје
- <i>Skopje</i>		- <i>Skopsko vinogorje</i>
- Велес		- Велешко виногорје
- <i>Veles</i>		- <i>Velesko vinogorje</i>
- Тиквеш		- Тиквешко виногорје
- <i>Tikves</i>		- <i>Tikvesko vinogorje</i>
- Гевгелија-Валандово		- Гевгелиско-валандовско виногорје
- <i>Gegelija-Valandovo</i>		- <i>Gevgelisko-valandovsko vinogorje</i>
- Струмица-Радовиш		- Струмичко-радовишко виногорје
- <i>Strumica-Radovis</i>		- <i>Strumicko-radovisko vinogorje</i>
- Овче Поле		- Овчеполско виногорје
- <i>Ovce Pole</i>		- <i>Ovcepolско vinogorje</i>
- Кочани-Виница		- Кочанско-виничко виногорје
- <i>Kocani-Vinica</i>		- <i>Kocansko-vinicko vinogorje</i>
- Куманово		- Кумановско виногорје
- <i>Kumanovo</i>		- <i>Kumanovско vinogorje</i>
- Кратово		- Кратовско виногорје
- <i>Kratovo</i>		- <i>Kratovско vinogorje</i>
- Пијанец		- Пијанечко виногорје
- <i>Pijanec</i>		- <i>Pijanecско vinogorje</i>
- Прилеп		- Прилепско виногорје
- <i>Prilep</i>		- <i>Prilepsко vinogorje</i>
- Битола		- Битолско виногорје
- <i>Bitola</i>		- <i>Bitolsко vinogorje</i>
- Преспа		- Преспанско виногорје
- <i>Prespa</i>		- <i>Prespansко vinogorje</i>
- Охрид		- Охридско виногорје
- <i>Ohrid</i>		- <i>Ohridско vinogorje</i>
- Кичево		- Кичевско виногорје
- <i>Kicevo</i>		- <i>Kicevско vinogorje</i>
- Тетово		- Тетовско виногорје
- <i>Tetovo</i>		- <i>Tetovско vinogorje</i>

(*) In italic: only for information purposes

2. Трпезни вина со географска ознака

Географска ознака	
- Names - Transcript (*) - English translation (*)	Use (*) - Transcript (*) - English translation (*)
- Македонија - <i>Makedonija</i> - <i>Macedonia</i>	Регионално вино од Македонија, Македонско регионално вино - <i>Regionalno vino od Makedonija,</i> <i>Makedonsko regionalno vino</i> - <i>Regional wine of Macedonia,</i> <i>Macedonian regional wine</i>

(*) *In italic: only for information purposes*

3. Листа на традиционални изрази и термини за квалитетно вино

Traditional expressions	Transcript	Wines concerned	Language	Type of the traditional term
Регионално вино	Regionalno vino	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Вино со контролирано потекло	Vino so kontrolirano poteklo	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Вино со контролирано и гарантирано потекло	Vino so kontrolirano i garantirano poteklo	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Десертно вино	Desertno vino	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Ознака за потекло (ОП)	Oznaka za poteklo (OP)	All	Macedonian македонски	In place of PDO/PGI
Сопствена берба	Sopstvena berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Доцна берба	Docna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Изборна берба	Izborna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Избор на гроздови	Izbor na grozdovi	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Избор на зрна	Izbor na zrna	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Рачна берба	Račna berba	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Одлежано на талог	Odležano na talog	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Ограничена серија	Ograničena serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Специјална серија	Specijalna serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic
Приватна серија	Privatna serija	All	Macedonian македонски	Description of product characteristic

Извор: МЗШВ

Прилог 2. Трговската размена со групата на риби и производи од риби

Најзначајни увезени риби и производи од риби во Република Македонија од ЕУ-27, 2011-2012 година

		МК Увоз од ЕУ-27								
		2010			2011			2012		
Тариф. ознака	Наименување	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност
1605	Черупкари, мекотелци и други видови безрбетници, приготвени или конзервирани	153	554	0,3%	116	437	0,2%	156	941	0,3%
0307	Мекотелци со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	72	173	0,1%	392	378	0,1%	145	160	0,1%
0303	Риба, замрзната	710	796	0,4%	915	1.163	0,4%	709	907	0,3%
1604	Приготвени или конзервирани риби, кавијар	275	910	0,4%	277	885	0,3%	315	1.095	0,4%
0302	Риби свежи или разладени	133	638	0,3%	121	690	0,2%	173	802	0,3%
0306	Черупкари со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	11	109	0,1%	10	103	0,0%	9	82	0,0%
0304	Рибини филети и друго рибино месо (немелено или мелено), свежо, разладено или замрзнато	25	76	0,0%	28	70	0,0%	2	9	0,0%
Вкупно		192.266	216.387	100%	223.326	276.270	100%	254.898	306.944	100%

Извор: ДЗС

Најзначајни извезени риби и производи од риби од Република Македонија во ЕУ-27, 2010-2012 година

		МК Извоз во ЕУ-27								
		2010			2011			2012		
Тариф. ознака	Наименување	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност	Количина во тони	Вредност во 1000€	Учество во вредност
160590 3010	Полжави други освен морски полжави, преработени или конзервирани	1.328	6.511	3,7%	1.368	6.706	3,7%	1.154	5.711	3,0%
0307 60	Полжави, други освен морски полжави	159	122	0,1	118	109	0,1%	237	168	0,1%
1604	Приготвени или конзервирани риби	0	2	0,0%	0	0	0%	0	0	0,0%
Вкупно		231.357	173.738	100%	231.370	179.783	100%	233.283	187.500	100%

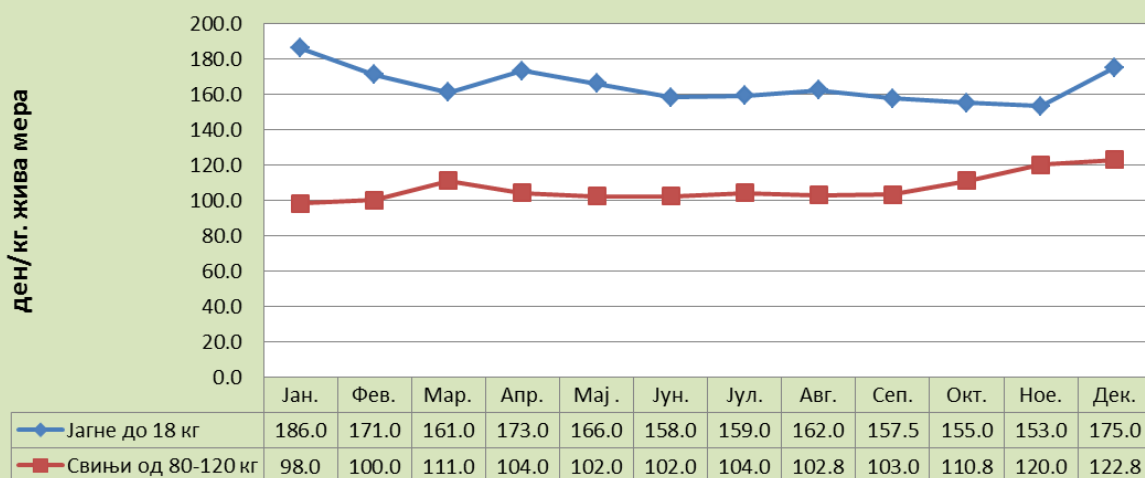
Извор: ДЗС

Прилог 3: Преглед на најзастапени цени на пазарите на големо и мало за позначајните земјоделски производи за 2012 година.

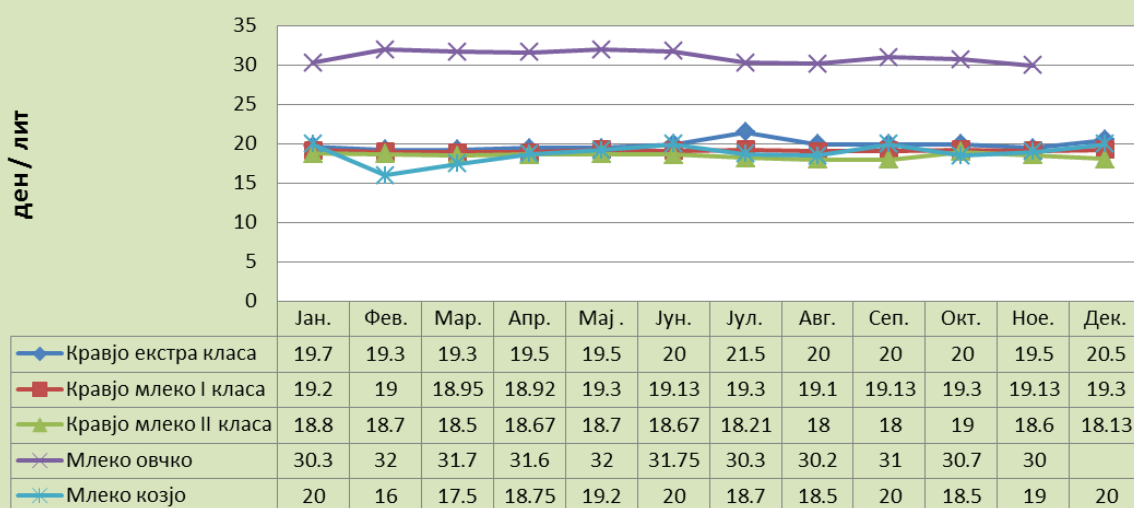
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастанени цени на јагниња до 18 кг. и свињи од 80-120 кг. на добиточните пазарите во 2012 година

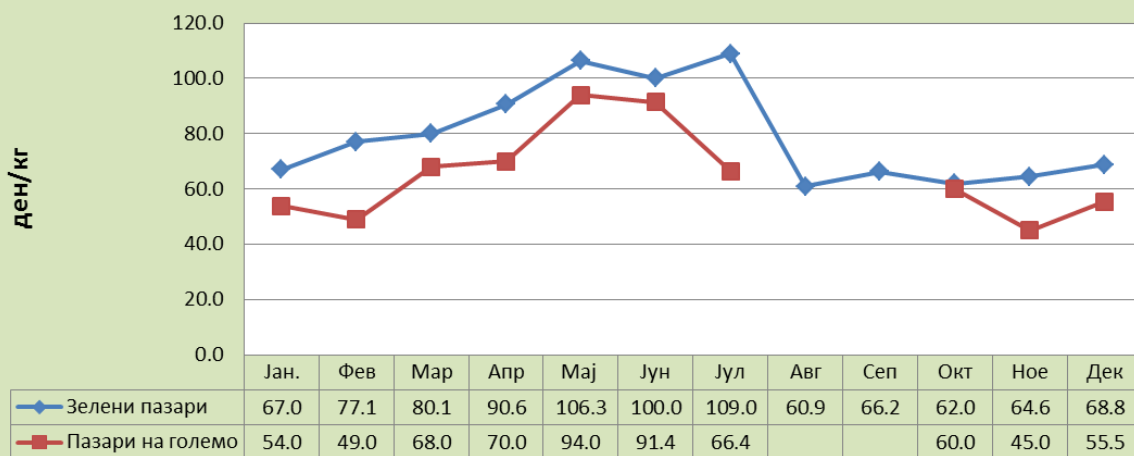
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Откупни цени за млеко во 2012 година

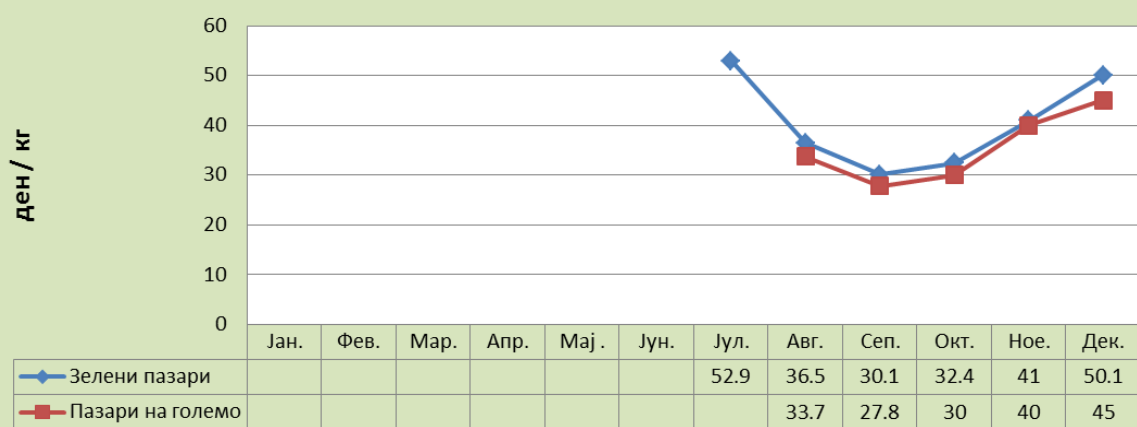
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастанени цени на круши на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

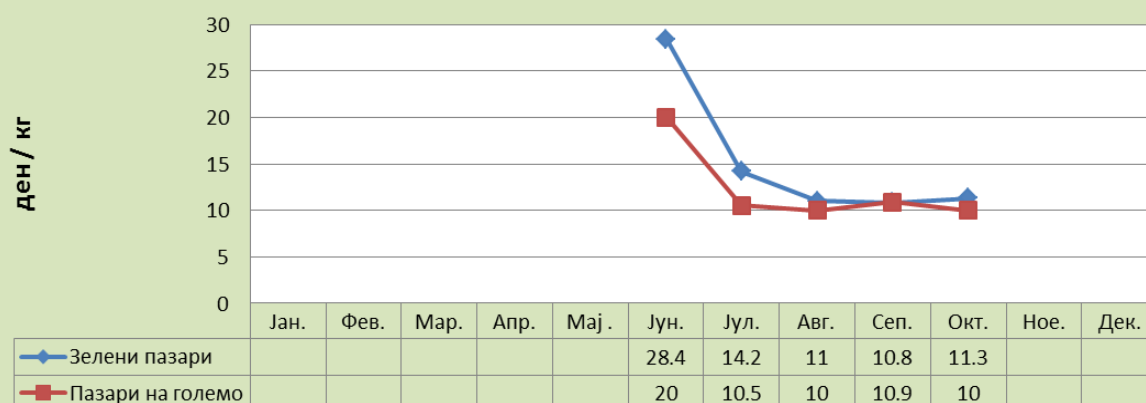
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на грозје на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

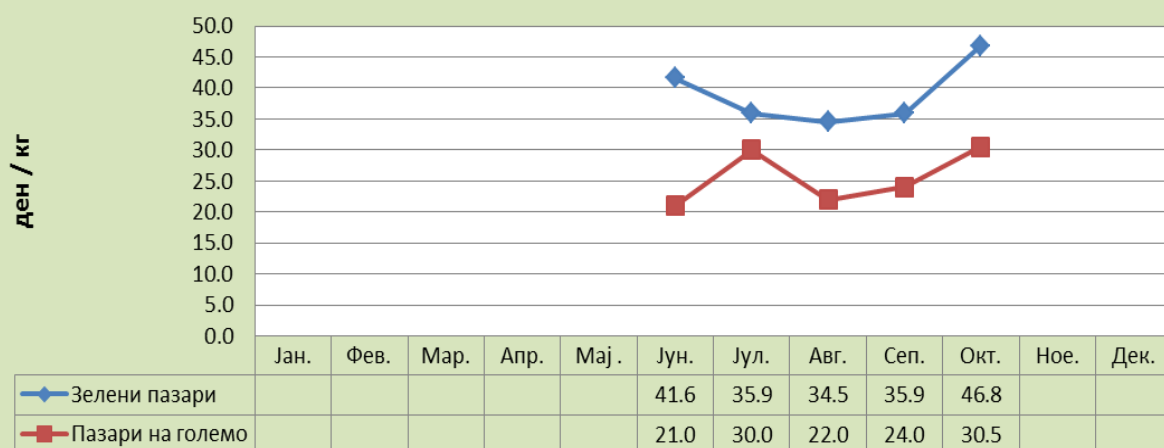
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на лубеници на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

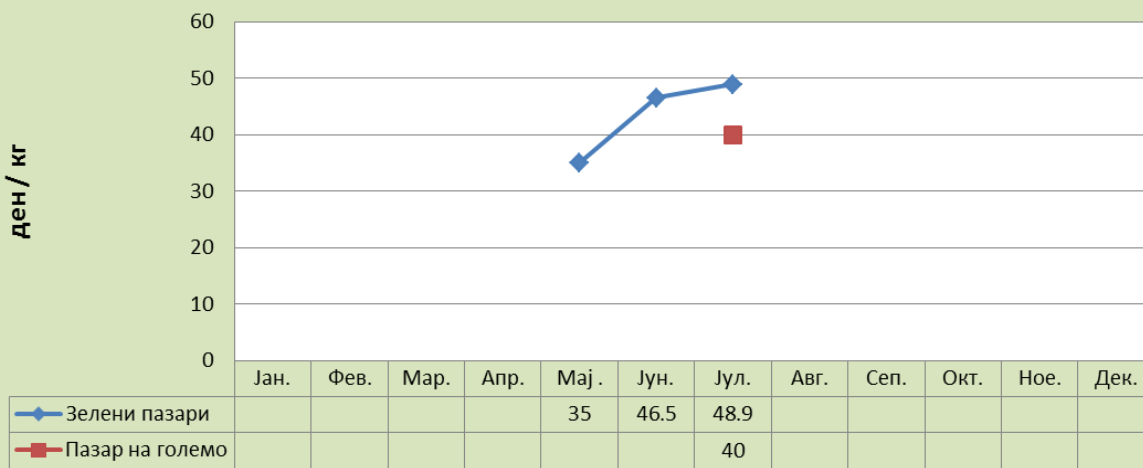
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на праски на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

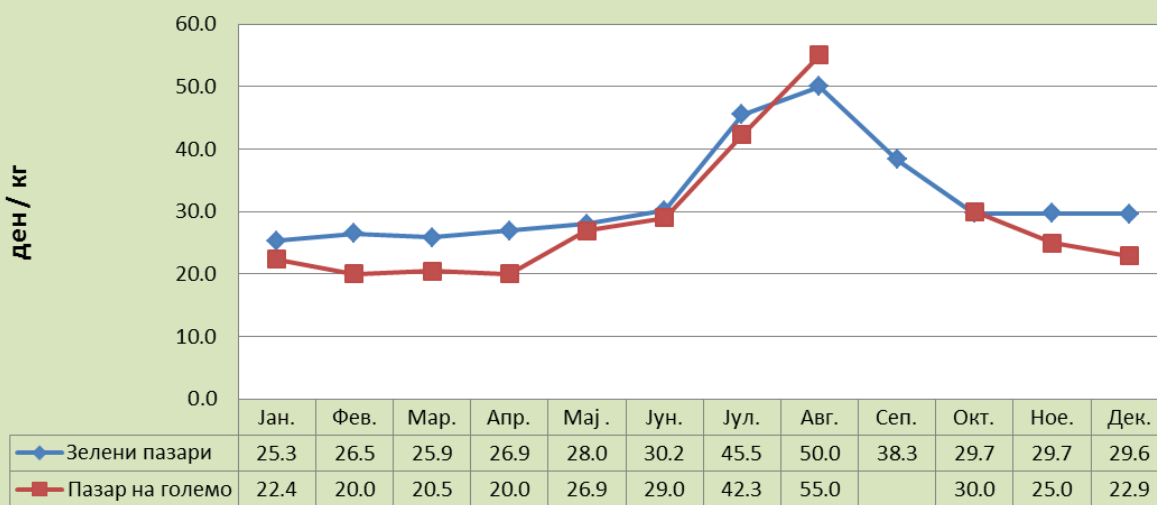
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на вишни на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

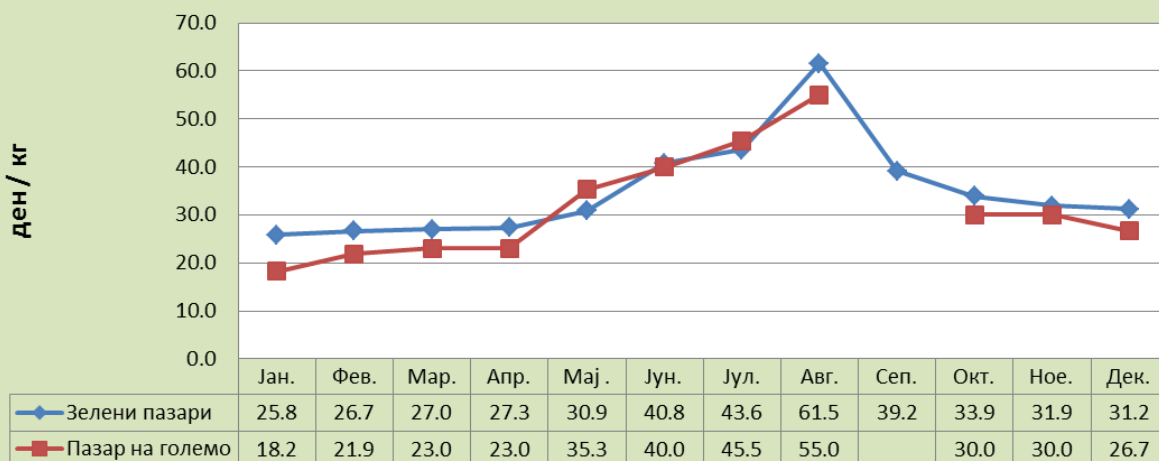
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на јаболки (ајдаред) на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

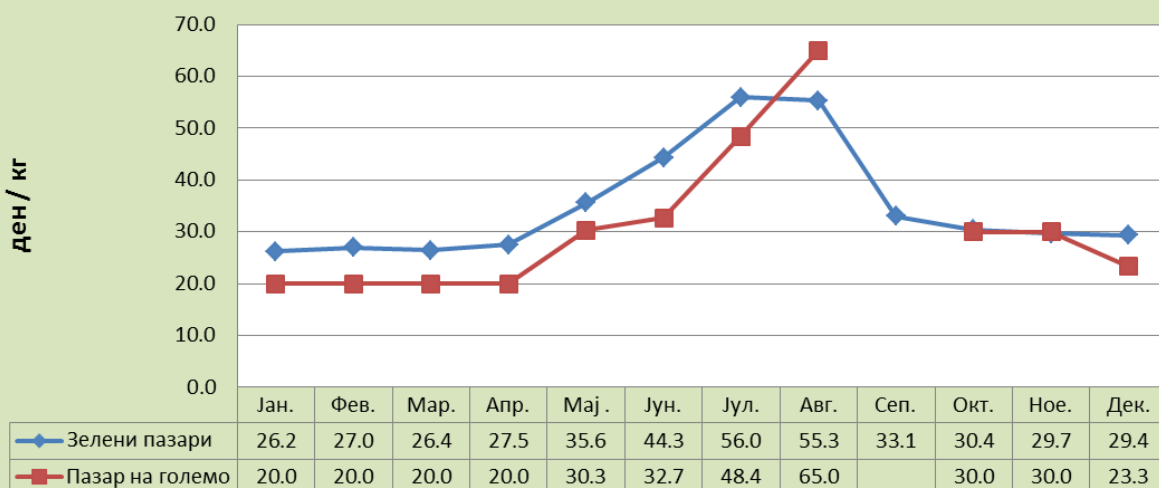
Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на јаболки (јонаголд) на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

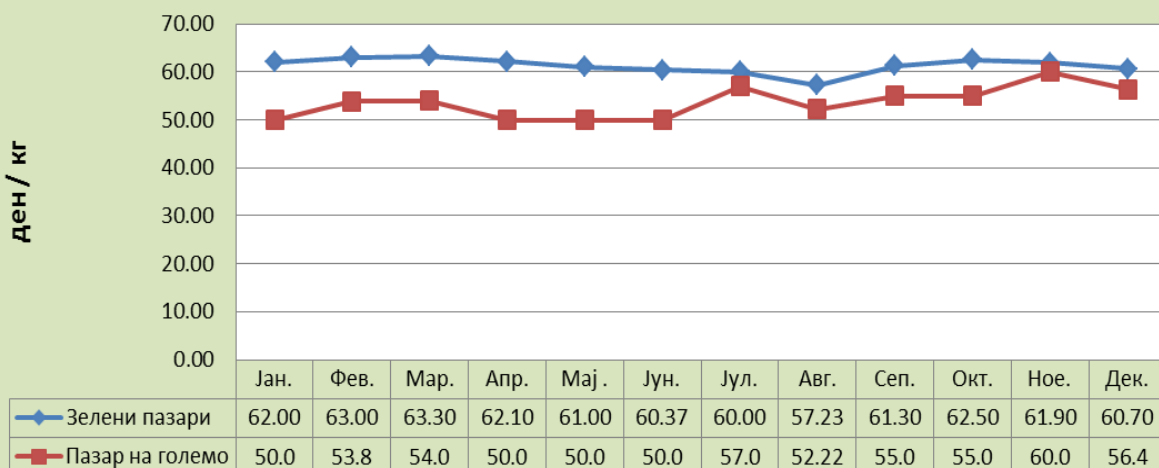

Извор: МЗШВ,ЗПИС

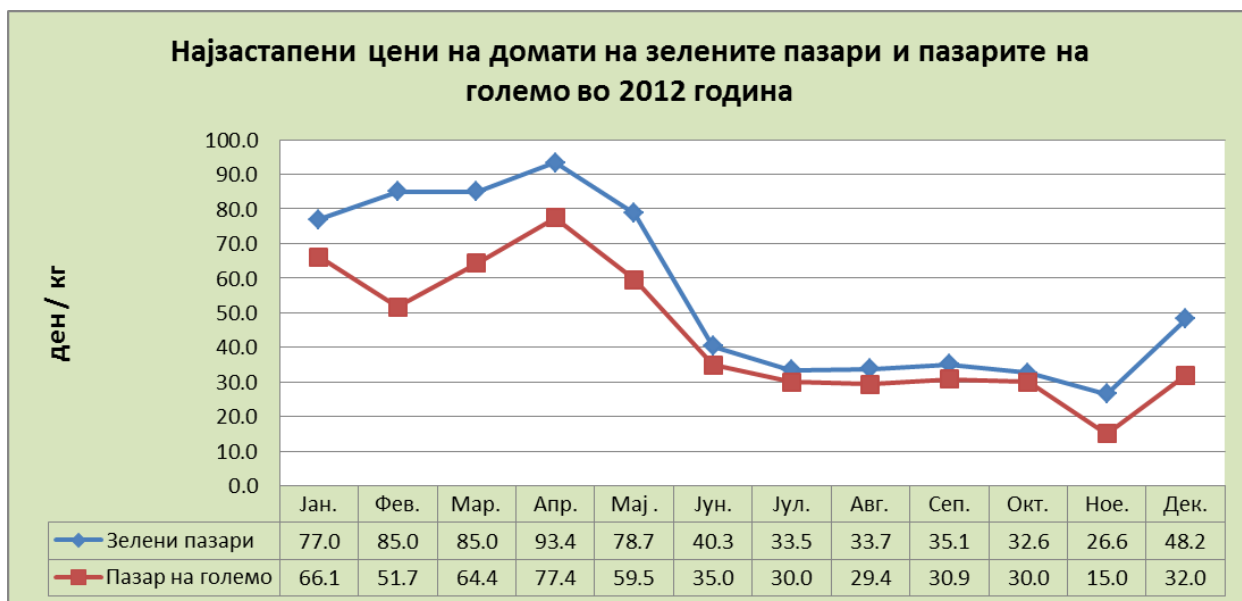
Најзастапени цени на јаболки (златен делишес) на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

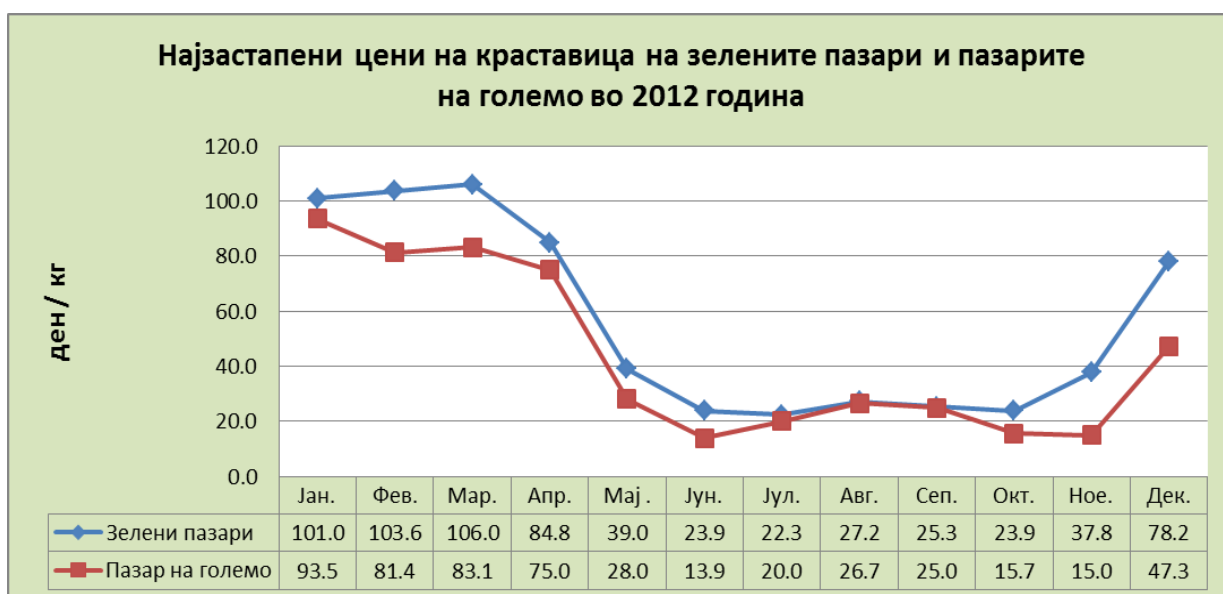
Најзастапени цени на ориз на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

Извор: МЗШВ,ЗПИС

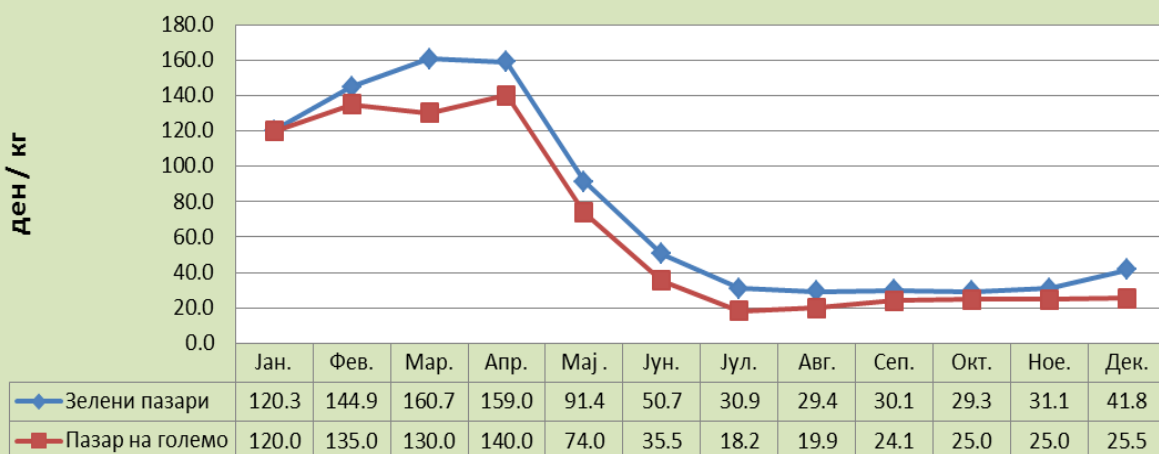

Извор: МЗШВ,ЗПИС

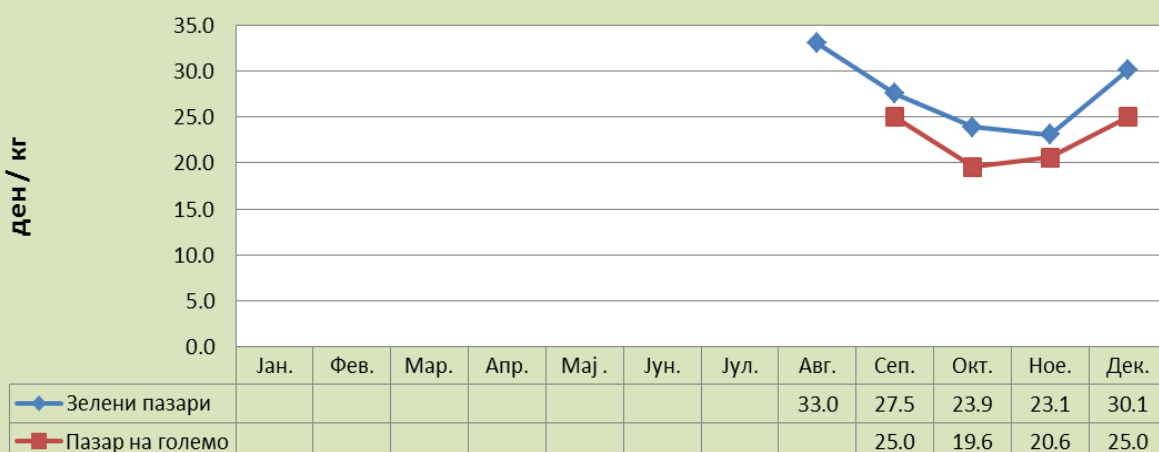

Извор: МЗШВ,ЗПИС

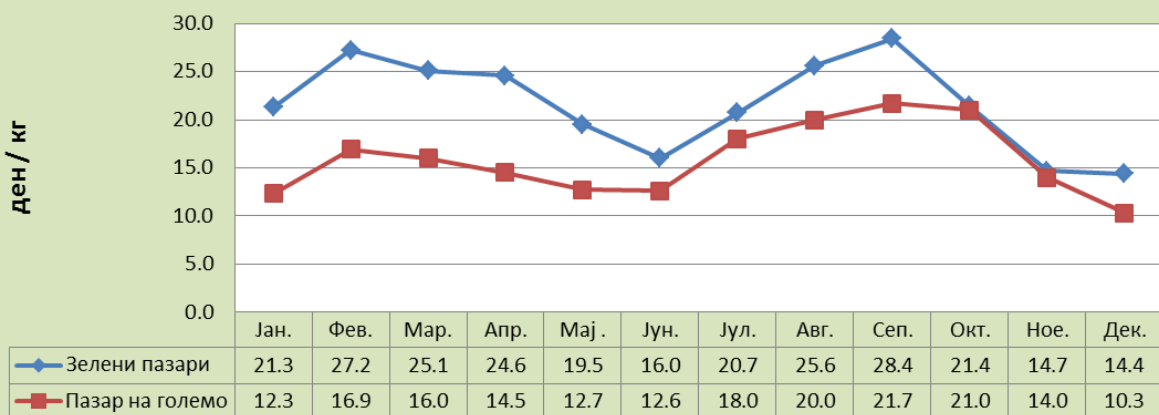
Најзастапени цени на благи пиперки на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

Најзастапени цени на црвени пиперки (капија) на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

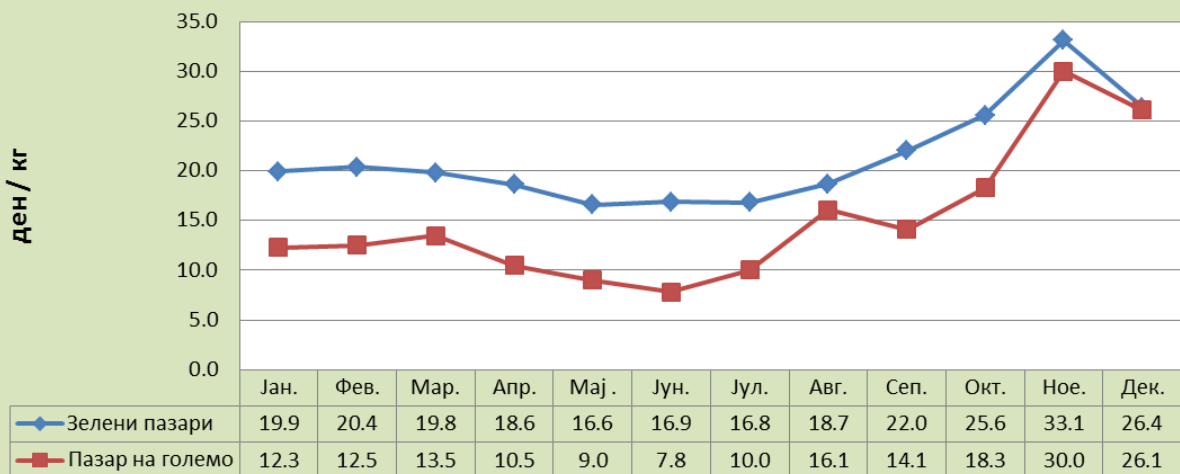

Најзастапени цени на зелка на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

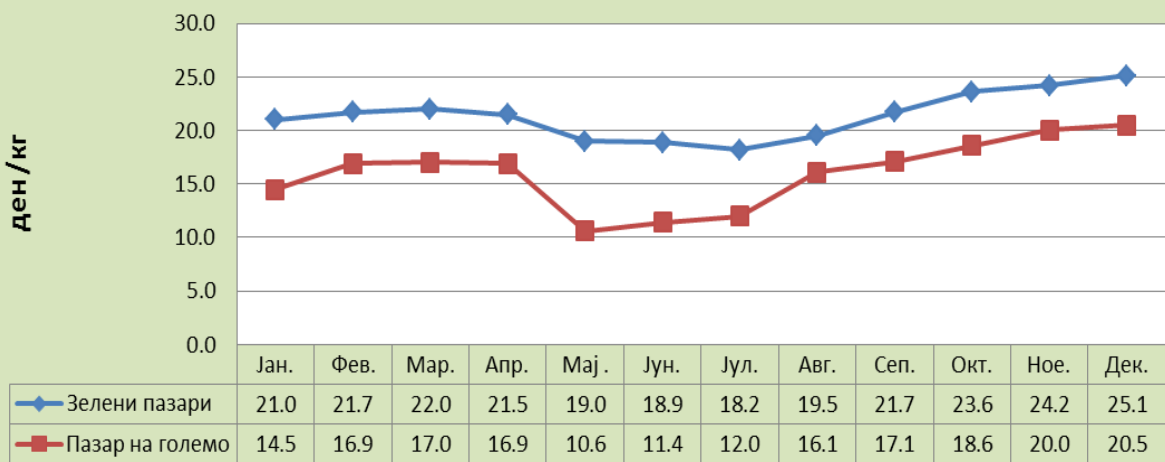

Извор: МЗШВ,ЗПИС

Најзастапени цени на компири на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

Најзастапени цени на кромид на зелените пазари и пазарите на големо во 2012 година

Извор: МЗШВ,ЗПИС

БИБЛИОГРАФИЈА

- ДЗС. 2006-2011. *Статистички годишник на Република Македонија 2006-2011*. Државен завод за статистика на Република Македонија. Скопје. ДЗС на РМ.
- МЗШВ. 2010-2011. *Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство*. Скопје.
- ДЗС на РМ. 2006-2011. *Економски сметки во земјоделството*. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС. 2011. *Анкета за работна сила, 2010*. Државен завод за статистика на Република Македонија. Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. *Соопштение: Земјоделство: Број на добиток, живина и пчелни семејства, 2010*. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. *Соопштение: Земјоделство: Добиточно производство, 2010*. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. *Статистички преглед: Земјоделство: Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2010*. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- ДЗС на РМ. 2011. *Статистички преглед: Земјоделство: Типологија на земјоделските стопанства, 5.1.11.06*. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.
- Martinovska-Stojceska, A., Surry, Y., Dimitrievski, D. & Sergio, L., Andersson, H. 2011. *Economic and technical analysis of Macedonian farms based on farm accountancy data, 2005-2009 period*. FASF, Skopje and SLU, Uppsala.
- МЗШВ. 2010. *Годишен извештај за земјоделство и рурален развој, 2009 година*. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство. Скопје.
- МАП. 2010. *Истражување на перформансите на индустрија за преработка на овошје и зеленчук 2009*. USAID, AgBiz program, Скопје.
- МЗШВ. 2010. *Податоци/извештаи од секторите и органите во рамки на МЗШВ*.

ДЗС на РМ. 2010. Дипломирани студенти, 2.4.11.12.695. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Основни и средни училишта на крајот на учебната година 2009/2010. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ЕС. 2010. EU Cereal Farms Report 2010 based on FADN data. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development.

НБРМ. 2010. Извештај за финансиската стабилност во Република Македонија во 2009 година. Народна банка на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Месечен статистички извештај, 1.2.10.08. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Регионите во Република Македонија, 2009, ISSN 1857-6141. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Национални сметки, 3.1.10.01. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Пазар на трудот, 2.1.10.28. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Земјоделство: Сточарство, 2007 и 2008 година. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Национална економија и финансии – Бруто-домашен производ, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Статистички преглед: Национална економија и финансии – Бруто-домашен производ, 2009. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2010. Соопштение: Инвестиции во основни средства во 2009 година, 3.1.10.07. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

МОН на РМ. 2010. Стратегија за образование на возрасните во РМ 2010-2015. Центар за образование на возрасни на РМ.

ДЗС на РМ. 2009. Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009 година, ISSN 1409-7494. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2009. Статистика на животна средина, 2009. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2009. Статистички преглед: Земјоделство - Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

ДЗС на РМ. 2009. Статистички преглед: Национална економија – инвестиции во основни средства, 2008. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

Влада на РМ. 2008. Национален развоен план, 2008-2013. Влада на Република Македонија. Скопје.

МОН на РМ. 2008. Закон за високо образование на РМ. Службен весник на РМ 35/2008.

МОН на РМ. 2008. Закон за научно-истражувачка дејност на РМ. Службен весник на РМ 46/2008.

МОН на РМ. 2008. Закон за образование на возрасните на РМ. Службен весник на РМ 7/2008.

МЗШВ. 2007. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој, 2007-2013. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство. Скопје.

ДЗС на РМ. 2002. Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002 - Книга V. Државен завод за статистика на РМ, Скопје.

КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk	3134-477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика		3241824
МЗШВ Сектор шумарство		3124-290
МЗШВ Сектор земјоделство		3161-710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3124-333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3112-210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3226-417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3112-210
МЗШВ Управа за водостопанство		3111-792
Државен земјоделски инспекторат		3121-462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС		www.zpis.gov.mk

МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3097-103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3239-165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3066-930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3295-668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228-330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3228-849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3115-277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3240-700
Федерација на фармери	www.ffrm.gov.mk	3012-303